

L'any 2022 ha estat el de la recuperació i el de l'obligada renovació.

De recuperació d'una certa normalitat, deixant al costat la pandèmia però més sensibles i cauts davant l'evolució del nostre món dins de la Terra.

De renovació perquè som conscients que hem de canviar moltes coses davant els reptes a què es veu confrontada la societat global i accelerada que vivim, la humanitat, per assolir l'equilibri i poder ser sostenibles.

I, certament, la cultura n'és la porta i el passatge obligat.

Quatre nous premis Àgora Cultural 2021 varen rebre la distinció en el Dia de la Cultura celebrat el 4 d'octubre al Consell General. Teresa Ventura i Guasch, per la seva implicació en el voluntariat cultural andorrà i la dinamització de diverses entitats, com l'Associació Musical i Amics de Mozart (AMAM) i l'Associació d'Escriptors (AEPA), així com pel treball de redactora dels esdeveniments culturals del país. Àlvar Valls i Oliva, per la seva creació del Diccionari Enciclopèdic d'Andorra (2008) i com a periodista, corrector, articulista, escriptor, traductor i director de mitjans escrits a més de defensor de la cultura catalana, personalment i des del Centre de la Cultura Catalana. Carme Massana i Pelegrí, per la seva aportació personal com a artista pintora a la plàstica andorrana amb una massivitat contundent però alhora fluïda que, amb la línia, el color i la llum genera una nova, peculiar i expressiva visió del paisatge, de la bellesa i de l'art, reflex d'una societat líquida. Albert Pujal i Trullà, pels seus estudis i recerques històrics i aportacions al millor coneixement del passat d'Andorra i de la parròquia d'Ordino (Cal Pal, la Domus de Casa de la Vall, la transhumància, el nom de les cases andorranes) amb la sensibilitat d'arquitecte, urbanista i polític.

En aquest número 35 volem homenatjar Xavier Plana i Sala, Manuel Viusà i Gertrudis Galí, Josep Anton Rosell i Pujol, i Montserrat Caballé i Folch.

I presentem l'obra de la jove artista Ona Saumell i Rovira.

I recordem els desapareguts Jaume Caballé i Estapé, Quima Santuré i Calvó, Estanislau Sangrà i Font, Josep Girbal i Lladó, Antoni Albós i Gabarra, Carme Travesset i Travesset (Mme. Aparicio), Josep Anton Marquilló i Xandri, Pascual Irazzo i Oliete, Simona Naudí i Ubach, i Jordi Aristot i Mora.

Els premis de poesia Martí i Pol, el Dia de la Poesia 2022 i la resta de seccions habituals clouen aquesta edició, amb la menció del Pla estratègic de la Cultura Andorra 2030.

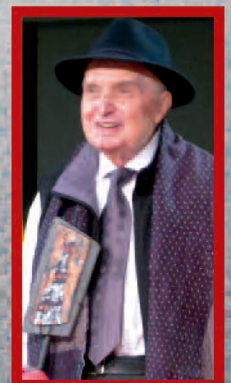
CARME MASSANA I PELEGRÍ

ÀLVAR VALLS I OLIVA

TERESA VENTURA I GUASCH

ALBERT PUJAL I TRULLÀ

ÀGORA

Sumari

Portada i contraportada: Dia de la Cultura 2022 amb premis Àgora Cultural 2021 i homenatjats sobre la làmina de Sant Jordi 2022, obra de Margarida Cepèda

Castellers d'Andorra (CA)
Associació Grup de Creació - La Xarranca (AGCLX)
Amics dels Orgues de les Valls d'Andorra (AOVA)
Associació Andorrana del Còmic, l'Animació i la Il·lustració (L'ARCA)
Associació de Cultura Popular d'Ordino (ACPO)
Associació de Meteorologia d'Andorra i Ciències de l'Atmosfera (AMACA)
Associació de Músics d'Andorra (ASMA)
Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)
Associació Fallaires d'Andorra la Vella (AFAV)
Associació Petits Cantors del Principat d'Andorra (APCPA)
Associació Musical i d'Amics de Mozart (AMAM)
Associació per la Defensa de la Natura (ADN)
Associació Sociocultural Averroes (ASA)
Centre de la Cultura Catalana (CCC)
Cercle de les Arts i de les Lletres (CALL)
Cineclub de les Valls (CV)
Coral Casamanya (CC)
Esbart Santa Anna (ESA)
Esbart Valls del Nord (EVN)
Federació Andorrana de Fotografia (FAF)
Grup d'Amics de les Matemàtiques d'Andorra (GAMMA)
Grup de Folklore 'Casa de Portugal' (GFPC)
Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella (IMCAV)
ICOM Andorra
Orfeó Andorrà (OA)
Societat Andorrana de Ciències (SAC)
Velles Cases Andorranes (VCA)

Amb el suport de:

Govern d'Andorra

Comú d'Andorra la Vella

Agraïments a: Maria Cucurull, Sergi Mas, David Mas, Pilar Cortadella, Iñaki Rubio, Josefina Lladós, Oscar Sánchez, Neus Marsal, Núria Alañà, Maria José Espinosa, Philippe Lavaill, Antoni Pol, Jordi Pasques, Mario Chimenea, Joan-Lluís Ayala, Maria Martí, Josep Miquel Vila, Eva Arasa, Roser Porta, Josep-Carles Lainez, Iago Andreu, Gemma Rufach, Imma Gibert, Núria Rius, Joana Viusà, Josep Dallerès, Anna Riberaygua, Pere Miquel Fonolleda, Claudine Tarrene, Vicenç Mateu, Josep Marsal, GESCO, Ludmilla Lacueva, Manel Niell, Montse Bota, Anna Garcia, Albert Roig, Teo Armengol, Ona Saumell, Conxita Naudi, Àngels Mach, Teresa Ventura, Ramon Besora, Margarida Cepèda, Carme Soler, Gerard Xuriguera, Eve Ariza, Aminda Saludes, llibreria La Puça, Arxiu Nacional d'Andorra, Biblioteca Pública del Govern, Biblioteca Nacional, Govern d'Andorra, Consell General, Comú de Canillo, Diari d'Andorra, Bondia, El Periòdic d'Andorra.

Fotografies: Arxiu Teresa Ventura i Guasch, família Llovera Massana, arxiu Àlvar Valls i Oliva, família Pujal Garcia Puy, Consell General, Eduard Comellas, Facundo Santana, Arxiu Nacional d'Andorra, Arxiu Comú d'Ordino, Joana i Adela Viusà i Galí, Fundació Julià Reig, Fundació Montserrat Caballé, Joan Burgués, Cercle de les Arts i de les Lletres, Mario Chimenea, família Caballé Playan, Tony Lara, família Sangrà Cardona, GESCO, família Naudi Ubach, Jordi Pasques, Xavi Pujol, Ona Saumell, Arxiu Nacional d'Andorra, Arxiu Comú d'Andorra la Vella, Arxiu Comú d'Escaldes-Engordany, Comú d'Encamp, Societat Catalana de Micologia, Revista Catalana de Micologia, Eve Ariza, Jordi Ubach, Aminda Saludes, Esbart Valls del Nord- Chero Visuals, Grup de Folklore Casa de Portugal, Orfeó Andorrà, Castellers d'Andorra, SAC, AMB, APS, Bondia, Diari d'Andorra, El Periòdic d'Andorra, Altaveu digital, Dona Secret, Cristina Ballester, Pep Aguares, Isidoro Gallo, Noelia Farías, Marta Rotés.

Aquesta publicació és oberta a tots els suggeriments i col·laboracions (mitjançant opinions, articles o d'altres formes) de tots els seus lectors. Actua com a consell de redacció de la revista ÀGORA, Àgora Cultural. Podeu enviar els vostres escrits degudament signats a la seu social de l'entitat, per correu: Centre Cultural la Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdaguera, 4. AD500 - Andorra la Vella sac@andorra.ad

© Àgora Cultural
© dels seus autors els escrits, dissenys, imatges i fotografies
Consell de redacció: Àgora Cultural
Secretariat 2022: Castellers d'Andorra (CA)
Coordinació: Societat Andorrana de Ciències
Disseny i maquetació: Ara Disseny® (ADEMG)

Impressió: Impremta Envalira S.L.
DL: AND.714-2003

- 3 **Dia de la Cultura.** Manifest Cultural per Castellers d'Andorra, secretariat Àgora 2022
- 4 **Parlament de la Ministra de Cultura i Esports Sílvia Riva i González**
- 5 **Parlament de la Síndica General Roser Suñé i Pascuet**

Premis Àgora Cultural 2021

- 6 **Teresa Ventura i Guasch**, glossa de mèrits, per Sergi Mas i Balaguer, llegit per David Mas i Canalís, epistolari per Mario Chimenea, biografia i agraïment
- 10 **Carme Massana i Pelegrí**, glossa de mèrits, per Pilar Cortadella i Lope, biografia i agraïment
- 14 **Àlvar Valls i Oliva**, glossa de mèrits, per Iñaki Rubio i Manzano, biografia i agraïment
- 18 **Albert Pujal i Trullà**, glossa de mèrits per Josefina Lladós i Torrent, biografia i agraïment
- 22 **Els premis culturals**, per Antoni Pol i Solé
- 23 **Marxants de cultura**, per Jordi Pasques i Canut

Homenatges

- 24 **Xavier Plana i Sala** (Figols d'Organyà 23/3/1913 – Andorra la Vella 30/10/85), per Joan Lluís Ayala i Díaz
- 25 **Manel Viusà i Camps** (Barcelona 14/12/1917 – París 11/2/1998) i **Gertrudis Galí i Mallofré** (Tarrassa 27/12/1912-París 22/2/1998), per Gemma Rufach, Imma Gibert, Núria Rius, Joana Viusà i Josep Dallerès
- 30 **Montserrat Caballé i Folch** (Barcelona 12/4/1933- Barcelona 6/10/2018), per Maria Martí i Canyelles i Josep Miquel Vila i Bastida
- 32 **Josep Anton Rosell i Pujol** (Barcelona 1938 - Tarragona 30/7/2018), per Eva Arasa i Altimira, Roser Porta i Esplugas, Josep-Carles Lainez i Iago Andreu i Sotelo

Enticultura

- 35 **Llarga vida a l'Ossal**, per Albert Roig i Loscertales
- 36 **La segona edició del Contradans**, per Esbart Valls del Nord
- 36 **Concerts 2022 de l'Orfeó Andorrà**
- 37 **Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA), 2022**
- 38 **Activitats 2022 del Grup de Folklore Casa de Portugal**, per Jose Luis Carvalho
- 40 **Força, Equilibri, Valor i Seny. El retorn dels Castellers**, per Juli Peña i Baliu
- 41 **La novel·la "Abril" de Francesc Puigpelat premi Fiter i Rossell, XLIV Nit Literària Andorrana**, per Teresa Ventura i Guasch

Joves artistes

- 42 **Ona Saumell i Rovira**

Recordances

- 44 **Jaume Caballé i Estapé 1/1/22**, per Anna Riberaygua i Pere Miquel Fonolleda
- 45 **Quiima Calvó i Santuró 5/3/22**, per Claudine Tarrene
- 46 **Estanislau Sangrà i Font 17/3/22**, per Vicenç Mateu, Josep Marsal, Estanislau Sangrà, Antoni Pol i Solé i Ludmilla Lacueva
- 50 **Josep Girbal i Lladó 10/4/22**, per Manel Niell
- 51 **Antoni Albós i Gabarra 15/4/22**, per Montse Bota i Anna Garcia
- 52 **Carme Travesset i Travesset 17/8/22**, per Claudine Tarrene
- 53 **Josep Anton Marquilló i Xandri 27/8/22**, per Albert Roig i Loscertales i Teo Armengol i Fàbrega
- 53 **Pascual Iranzo i Oliete 6/9/22**, per Sergi Mas i Balaguer
- 55 **Simona Naudi i Ubach 28/9/22**, per Conxita Naudi i Ubach, Jordi Pasques i Àngels Mach
- 58 **Jordi Aristot i Mora 4/10/22**, per Antoni Pol i Solé

Poemari

- 59 **Dia de la Poesia d'Encamp 2022**
- 60 **Premis 25è Concurs de poesia Miquel Martí i Pol 2022**

Exposicions

- 64 **Francesc Galobardes**, Espai Galobardes a Canillo, per Gerard Xuriguera
- 66 **Gaset-Flinch**, Centre d'Art Sala d'Exposicions de Govern a Andorra la Vella, per Carme Soler i Castellà
- 68 **Balance in chaos -Trudy Kunkeler**, Taranmana Galeria d'Art a Escaldes-Engordany, per Aminda Saludes i Hewett
- 70 **Affatus -Eve Ariza**, Espai Caldes a Escaldes-Engordany, per Eve Ariza
- 72 **Francisco Sánchez, moliner de fum**, per Sergi Mas i Balaguer. Una realitat a part, Galeria Mamma Maria

Aportacions

- 74 **"Abecedari solidari"** de Miquel Martí i Pol, per Teresa Ventura i Guasch
- 75 **L'alfabet de la solidaritat**, per Ramon Besora i Oliva
Tocats del bolet
- 76 **Pla estratègic de la Cultura Andorra 2030**

Retalls

- 76 **Canvi secretariat 2022**
Presentació revista Àgora 34
- 77 **Làmina de Sant Jordi 2022**, per Margarida Cepèda
- 78 **Diada Sant Jordi 2022**

Papirus

- 79 **Publicacions de l'any 2022**, per llibreria La Puça
- 80 **Publicacions entitats 2022**

- 81 **Odissea Cultural**
- 83 **Històric d'Àgora Cultural**

Manifest Cultural 2022

Per Juli Peña i Balu
Castellers d'Andorra, secretariat d'Àgora Cultural 2022

DIÀ DE LA CULTURA 2022

Força, equilibri, valor i seny

Digníssimes autoritats, amics i amigues del món cultural, estimada família castellera.

Ens trobem aquí per celebrar el Dia de la Cultura, que any rere any, sense descans, organitza Àgora Cultural, als quals agraeixo, com a president dels Castellers d'Andorra, poder tenir enguany el secretariat.

Després de dos anys aturats per la pandèmia, potser aquest no era el millor any per agafar el secretariat, però una colla castellera, com qualsevol entitat del món cultural, té sempre reptes per assumir, i evidentment, aquest n'és un.

Ara fa nou anys, quan es va plantejar fer una colla castellera al país, no vàrem ni dubtar-hi. Veure penjada a la paret del Santuari de Nostra Senyora de Meritxell la fotografia d'un grup de persones fent un castell en un aplec ens va acabar de convèncer que aquí, fa més de 50 anys, ja hi havia algú que volia que hi hagués castells.

Sabiem que hi hauria dificultats, entrebancs, discussions, i no tan sols en el moment de la fundació, sinó també en el moment del creixement i de la consolidació. Començar una entitat cultural des de zero no és una tasca fàcil, però vam començar amb moltes ganes de treballar i sobretot amb molta il·lusió.

De seguida es va comprovar que havíem omplert un buit i que havíem trobat el nostre lloc dins del teixit del món cultural i també del món social. I els primers cinc anys vàrem transmetre una força, una passió per fer coses, per col·laborar, per ajudar que volíem encomanar a tothom, i sobretot aportar molt dins del món cultural i social. A qualsevol esdeveniment on érem requerits o se'ns demanava la nostra presència, allà érem.

Però va venir el que ningú no s'esperava: una pandèmia. I el que en principi s'esperava que fos ràpid i que durés poc, es va convertir en un malson. No només per la colla castellera i el món de la cultura, sinó per la societat en general. És sabut que en èpoques de guerres, pandèmies o crisis, la cultura és la que més pateix.

Hi ha una dita molt important en el món casteller que diu: força, equilibri, valor i seny.

És una dita que no només es pot aplicar a una colla castellera; es pot aplicar a qualsevol entitat cultural, a una empresa, a la mateixa vida quotidiana i, també, a la societat.

Força

Afortunadament, estem deixant enrere aquesta pandèmia, difícil per a tots, en què s'han perdut moltes coses, sobretot si ho mirem des de la perspectiva del món cultural.

Força és el que es necessita ara mateix per tirar endavant aquest món, tant culturalment com social, des de l'artista que ha de guanyar-se la vida amb la seva obra fins a les entitats, sobretot quan perden massa social i corren el risc de desaparèixer.

És necessària força per part de tothom, la força que transmet la pinya, la força individual de cadascú.

Equilibri

Podríem dir que vivim moments més aviat de desequilibri. Sense equilibri tot trontolla i ara mateix es necessita molt d'equilibri, fer pinya dona força però no dóna l'equilibri. S'ha de fer entre tots: l'equilibri de cadascú és l'equilibri del conjunt.

Valor

És difícil definir què és el valor i a què es pot aplicar. De vegades els castellers hem sentit comentaris com "això no és andorrà", "no durareu ni un any", "sou unes males persones, que obligueu els nens a pujar", "us

haurien de prohibir..." Per a nosaltres la paraula valor significa seguir treballant malgrat les adversitats, malgrat les mancances, malgrat no tenir ni un local, malgrat la manca de gent. El món cultural també necessita valor, valor per demanar quan no es té, valor per fer una creació o tasca quan et trobes veus adverses.

Seny

És el més important, tenir seny per mantenir els valors, el seny per aturar l'activitat quan començava la pandèmia sense que ens ho diguessin o prohibissin, conscients que les repercussions i conseqüències de la represa serien terribles. Però teníem clara una cosa, no només es fa pinya quan es fa un castell, s'ha de fer pinya en general, quan la societat més ho necessita. Potser us preguntareu si això és un manifest dels castellers o un manifest cultural.

No, heu d'entendre els valors d'una colla castellera com el reflex de qualsevol entitat i sobretot de la societat en general.

Una colla castellera no és només unes persones que s'enfilen damunt les altres, hi ha molt més enllà del que es veu des de fora. És transmetre uns valors als seus membres i a la societat.

- Els valors de treballar plegats cap a un objectiu comú.

- Els valors de sentir-se part d'un grup on tothom té una tasca, té un lloc i tothom és important, tothom aporta, des del nen que puja fins a la persona que és a la pinya, els que toquen les gralles, el que és a la botiga venent mocadors, la gent del públic que ens aplaudeix i ens anima.

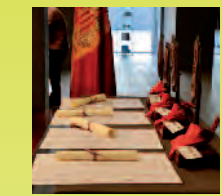
- Els valors de fer una tasca absolutament integradora, tant se val l'aspecte físic, la nacionalitat, l'edat, la raça, la religió o l'idioma; tothom té cabuda a la colla i tothom hi és benvingut, la cultura no entén de fronteres ni d'edats. La pinya fa la força, el tronc és el que equilibra i aguanta l'estructura, el valor és el dels nens als quals ensenyem a superar les pors i els obstacles per coronar el castell i que són el futur, són els que s'aniran fent grans, els que aportaran l'equilibri quan passin al tronc i els que faran força quan siguin a la pinya. I el seny el posem entre tots, però sobretot l'han de posar els que manen i dirigeixen.

Aquests són els valors que volem transmetre i transmetem, tant als nostres castellers com a la resta de gent del món cultural i de la societat en general. La cultura no s'atura, és clar que no, ni s'ha d'aturar, i nosaltres, els castellers, tampoc no ens aturarem. No tenim local propi, hem perdut massa social en passar de 150 a 60 membres, quasi toquem fons, però seguim tenint la força, l'equilibri, el valor i el seny per remuntar, per lluitar i per tirar endavant. I això no només ho hem de fer nosaltres, sinó tot el món de la cultura. Per això demanem amb aquest manifest a les autoritats que, ara més que mai, facin pinya, donin equilibri, tinguin valor i el seny per estar al nostre costat i amb la cultura en general.

Moltes gràcies a tots i que gaudiu de la vetllada. ■

Parlament de Sílvia Riva i González, Ministra de Cultura i Esports

Distingides autoritats, senyores, senyors, amigues i amics,
M'honora tancar aquest acte dedicat a homenatjar persones importants per a la cultura del nostre país, juntament amb la Molt Il·lustre Síndica General.
Àgora Cultural, que agrupa una bona part de les associacions culturals andorranes, dedica aquest dia d'unió i germanor a reconèixer la feina d'artistes, historiadors, pensadors..., de persones que han forjat la història cultural d'Andorra.

Som a l'inici de la recta final d'una legislatura en la qual ens hem marcat molts i forts reptes: amb el Llibre Blanc de la cultura, en plena pandèmia, vam demanar l'opinió d'una grandíssima part del sector cultural nacional, que es va expressar de manera clara i sincera sobre les necessitats, les mancances i els assoliments de la nostra vida cultural.
Aquells set reptes majors en què s'estructura el Llibre Blanc estan a punt de donar a llum un pla estratègic complet, rigorós, exigent, no gens condescendent amb nosaltres mateixos. No havíem tingut mai, a Cultura, un full de ruta tan clar i marcat com el que ens han proporcionat la voluntat i els coneixements de la nostra mateixa gent, que ens indicarà el camí que volem per a la nostra cultura; això vol dir, el nostre futur cultural com a andorrans.

A més, la Llei de l'estatut de l'artista del Principat d'Andorra, tot just aprovat el criteri del Govern en la sessió passada del Consell General, donarà molt aviat un marc normatiu i institucional adequat a l'especial situació dels col·lectius artístics del país, per promoure el teixit cultural nacional com a referent d'atracció per al desenvolupament de les arts i la vida cultural en general, perquè facilitarà l'accés dels nostres artistes a les prestacions socials i econòmiques, i a altres elements de protecció i defensa de les seves activitats.

Tanquem el cercle amb la proposta de modificació de dos lleis, la de l'ús de la llengua oficial i la del patrimoni cultural, que aportaran noves mirades per a noves situacions i que enfortiran la relació entre nosaltres i el nostre patrimoni, material i immaterial, perquè és el deure de tota societat participar dels drets però també dels deures en aquesta protecció.

Però som avui aquí per haver homenatjat persones que, amb la seva tasca generosa i altruista, han obert un camí cultural que arriba fins avui. No seríem el que som sense la seva incansable aportació al nostre benestar i al nostre creixement com a persones, i és la nostra obligació, tal com fan les associacions que formen part del col·lectiu Àgora Cultural, retre'ls un homenatge sentit i merescut com el que hem fet avui.

Celebro que l'amic Juli Peña hagi llegit enguany el Manifest Cultural i que els Castellers d'Andorra, una colla activa, jove i il·lusionada pel que fa, després d'un període massa llarg d'aturada reprenquin amb força l'activitat i siguin els encarregats del secretariat d'Àgora Cultural 2022. Gràcies al Grup de Folklore de la Casa de Portugal per la seva tasca el 2021.

Felicito efusivament les persones homenatjades aquest vespre, que es mereixen el premi i molt més, i tota la nostra estima i admiració per la seva tasca durant tants anys. Som afortunats de poder-nos-en beneficiar. Us ho agraim de tot cor.

Per molts anys a tothom. Moltes gràcies i visca la Cultura! ■

Parlament de Roser Suñé i Pascuet, Síndica General

M. I. Autoritats

Amics, amigues,

Un any més ens retrobem a la seu del Consell General per participar en els reconeixements que Àgora Cultural ofereix a les persones del nostre país que han desenvolupat la seva tasca en el món de la creació. Com sempre, des d'aquesta casa ens sentim honorats d'acollir aquest esdeveniment perquè ens permet fer palès el compromís de tots nosaltres amb la cultura.

Aquests dies, quan pensava en les paraules que us volia adreçar, vaig llegir una entrevista a Marcus du Sautoy, catedràtic de matemàtiques a Oxford, que ens feia participar d'unes reflexions que em van semblar molt interessants. Ell afirma que "la creativitat és la capacitat de compartir amb els altres allò que canvia en el nostre interior. És l'impuls que va iniciar l'art quan els nostres avantpassats van pintar les seves mans a la seva cova: quelcom succeeix dins del meu cap, soc conscient de qui soc, i us ho vull dir." Aquesta idea de compartir amb els altres crec que fonamenta la feina de totes aquelles persones que des de la seva creativitat personal escriuen, pinten, modelen, componen... Des del seu interior brolla una força que ens volen transmetre, que ens permet interpretar el món i, alhora, interpel·lar-nos sobre qüestions bàsiques per a tots nosaltres.

Crear esdevé un acte que ens humanitza i compartir amb els altres aquesta producció, sovint tan personal, és un element clau de les sinèrgies d'una societat que evoluciona de manera conjunta.

Per això, des d'aquí, la seu del poder legislatiu, hem de manifestar el nostre suport als agents culturals, perquè la seva activitat pugui desenvolupar-se en les millors condicions i la seva aportació a la construcció de la nostra cultura sigui reeixida.

En aquest aspecte, em correspon mostrar la meua satisfacció per als treballs de l'estatut

de l'artista, un text consensuat entre tots els grups parlamentaris, que ha d'aportar un enfortiment substancial a les condicions dels creadors. Esperem que la seva aprovació i aplicació doni resposta a les diverses inquietuds manifestades i, en tot cas, que sigui un primer marc que permeti fer-hi aportacions futures, si així escau.

Aprofito l'oportunitat per felicitar Carme Massana, Albert Pujal, Àlvar Valls i Teresa Ventura per la tasca efectuada en cadascun dels seus àmbits. Tots vosaltres heu pogut treballar per aconseguir que el món cultural andorrà sigui més ric i variat.

Gràcies Àgora Cultural per la cita anual que ens permet donar suport als nostres creadors i, alhora, visualitzar una tasca que resulta indispensable per a una societat madura. Com ja he repetit altres anys, hem viscut moments difícils i estic convençuda que la cultura en totes les seves formes ha estat una cura que ens ha ajudat en els moments més complexos.

Amics i amigues, gaudim de totes aquestes mostres que els artistes ens fan arribar perquè no tinc cap dubte que ens fan millors com a societat.

I per cloure, permeteu-me una cita d'Albert Camus: "Sense cultura i sense la relativa llibertat que implica, la societat per perfecta que sigui no seria sinó una jungla. Per això, qualsevol creació autèntica és un regal per al futur." ■

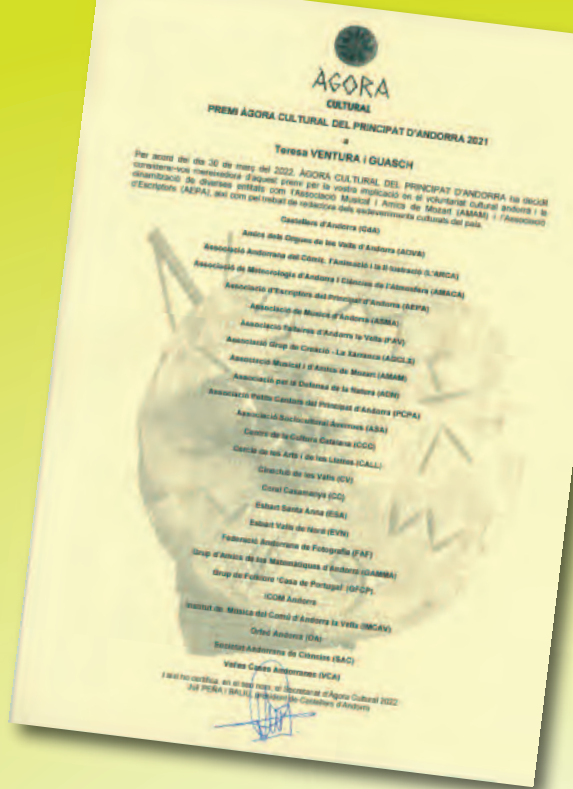
Teresa Ventura i Guasch

Ferran Costa, Conseller general i president de la Comissió de Cultura, lliurant l'escultura i Domènec Bascompre lliurant el diploma a Teresa Ventura

Amb les seves filles Gemma i Cristina Ballester i Ventura

Dia de la Cultura 2012, amb Rosa Alberch

Per Sergi Mas i Balaguer, llegit per David Mas i Canalís

1996 Lectura de poemes a la fira del llibre a la plaça del Poble organitzada per AEPa

PREMIS ÀGORA CULTURAL 2021

És un plaer felicitar la Teresa Ventura, l'activa secretària d'Escriptors d'Andorra, en ser honorada amb el prestigiós reconeixement que dona el premi Àgora.

Fa molts anys que ens coneixem amb la Teresa. El més probable és que en els primers temps de l'Associació d'Escriptors, d'això fa més d'un quart de segle, sent ella ja amiga de la sots presidenta de la dita entitat, na Montserrat Palau i Martí, una de les escriptores amb talent més complet de les lletres catalanes. I coincidint en l'afeció per ella, per la competent i disciplinada escriptora, creiem que és això el que a hores d'ara, el que sense ella adonar-se'n la motiva i li dona ales per exercir el compromís en el secretariat que dona estímul a la creativitat literària.

La nostra llorejada és la segona secretària que ha tingut l'entitat. La primera va ser na Rosa Mari Sorribes, la que sota la direcció de l'advocat i escriptor Antoni Morell donaven a l'associació uns brillants anys de glòria fins que el temps i la salut i pel decés de la ferrenya i insuperable Montserrat Palau, la necessària represa va prendre força precisament emparada per l'hàbil diplomàcia de la nostra Teresa Ventura, en superar el

possible enutjament de l'inactiu líder en fer que satisfactòriament li caigués en complaença el títol de president honorari, tractament sobradament merescut.

La senyora Teresa Ventura és una professional de l'escriptura. Durant anys treballà per a la premsa del Principat, tant com a redactora de la publicació 7 dies i també com a col·laboradora en diverses publicacions, les seves cròniques sobre música clàssica són notables. És dirigent d'Amics de Mozart, ha estat motor de l'afeció dels concerts d'orgue al nostre país.

El nivell de civilització de les nacions antigues i contemporànies es manifesta segons la seva cultura, i aquesta dama és més o menys formosa segons l'estètica de la seva creativitat, sobretot la literària, ací a les Valls hi ha actualment en vigència un excel·lent nivell de creativitat escrita. Ja era hora, ho han palesat els nostres escriptors participant en el que s'ha dit L'autor i la seva obra, en què un per un, explicant el perquè i com s'expressa, la incansable organitzadora de les participacions, quasi la totalitat dels nostres practicants de les belles lletres hi ha pres part. Els que hi han pres part disposaran d'un fons gravat d'aquesta L'autor i la seva obra en la

perseverant i exitosa tasca d'aplegar el nombrós conjunt heteròclit dels nostres escriptors. La secretària de l'Associació d'Escriptors d'Andorra hi ha esmerçat la seva excel·lent capacitat organitzativa i el seu modest però efectiu do de subtileza ja que cada cap d'escriptor té el seu barret ben individualitzat.

La nostra secre fa temps que treballa en un nou i engrescador projecte, organitzar uns tallers de tècniques d'escriptura narrativa. Per ara els inconvenients són múltiples, però ella és versàtil i perseverant, ho podem ben creure; a la curta o a la llarga se'n sortirà. Per molts anys, Teresa Ventura! ■

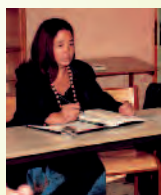

1998 Nit Literària a La Massana. L'escriptora Montserrat Palau, amb l'escriptor Albert Salvadó i la seva dona Mari Creu Nadal i Teresa Ventura

Reunió de Galeusca amb David Mas, Albert Salvadó i Antoni Morell, aprox. 2000

2001 Nit literària amb la guanyadora del premi Grandalla Anna Maria Ticoulat

A Prada, Diada Andorrana 1995

2005 Dia de la Cultura

2017 presentació revista Àgora 29 amb actuació de Christian Ballester i Ventura i Xavier Martí

2010 Dia de la Cultura, amb les premis Àgora Natàlia Solà i Mare Tomasa Itoiz

2007 Sant Jordi amb el Ministre Juli Minoves

2012 canvi de secretariat

Per Mario Chimenea

Amic lector, Amb aquestes paraules intento narrar com a epistolari la que va ser, el 4 d'octubre del 2022 passat, una nit apoteòsica de reconeixements. Em refereixo al lliurament dels ja clàssics premis Àgora Cultural.

Aquesta edició, coincidint amb la celebració del Dia de la Cultura, i com a escenari el ja tradicional vestíbul del Consell General, van ser premiades les figures de Teresa Ventura, Àlvar Valls, Carme Massana i Albert Pujal. Com ja és habitual es va llegir el manifest cultural, aquest any a càrrec de Juli Peña i Baliu, president dels Castellans d'Andorra, així com també la intervenció de la síndica general, Roser Suñé, i de la ministra de Cultura i Esports, Sílvia Riva. Però, potser per admiració, potser per tot el que m'ha ensenyat, potser per ser la prologuista del meu poemari, potser per ser la meva amiga, em centraré en Teresa, a qui se li va reconèixer la seva implicació al voluntariat cultural andorrà i la dinamització de diverses entitats. com ara l'Associació Musical Amics de Mozart i l'Associació d'Escriptors.

Sí, lector, la incansable, la sempre amb presses, la que mai no perd el somriure, l'eterna reportera, l'arxiu documental que et pot informar de totes les èpoques, notícies, successos i esdeveniments, la que sempre té una còpia extra de material per oferir-te, fins i tot alguna vegada sense tenir-lo, t'ho regala o t'ho aconsegueix, sí, lector, aquesta és la meva amiga Teresa i per això a ella li dedicaré aquestes humils línies.

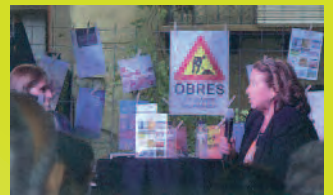
T'he de comentar que M. Teresa Ventura i Guasch va néixer a Valls, ciutat agermanada amb Andorra la Vella, cosa que augurava un futur ja prescrit a les nostres valls i allunyada de la seva terra d'origen. En aquesta parem; igual que un bon Priorat, se li va infligir un caràcter lluitador, infatigable, similar al que adquireix un vi al roure després d'anys evolucionant cap a matisos únics, sibil·lins i notables.

Ja adquirida aquesta sensibilitat, després del pas dels anys i per vicissituds la vida va anar a parar al nostre petit Principat entre muntanyes. En aquelles èpoques no tant de contes de fades com ara, sinó com a terra difícil, amb hiverns eters, començant aquí la seva nova vida al costat del seu marit i tres fills, començant a Andorra la Vella, després a la Vall d'Incles, més tard a Encamp, per establir-se definitivament a Escaldes.

Et comentaré que transcorreguts uns anys i ja criada la prole, la Teresa va florir al món de les lletres; va compaginar les seves tasques professionals a l'empresa privada amb l'escriptura a *Poble Andorrà*, més tard la publicació *Encamp Cor d'Andorra* i la *Revista de Moda Internacional*, de la qual va ser directora i editora. Posteriorment va crear el

2014 Dia de la Cultura Coral SAAS Qui Canta?

Teresa Ventura presentant el seu llibre "Des de Andorra... un Coprincipat als Pirineus" (foto Cristina Ballester)

2016 canvi de secretariat

Estand d'Amics de Mozart a la carpa d'Associacions de la Fira d'Andorra la Vella, octubre 2018

2018 juliol L'autor i la seva obra

2019 amb el Cap de Govern, Xavier Espot a la Nit Literària

2021 Nit Literària, rebent el premi Laurèdia amb Marisol Fuentes de mans dels Cònsols de Sant Julià de Lòria

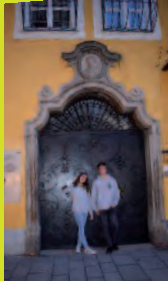
magazín *Andorra un coprincipat als Pirineus*, que alhora va donar nom als premis de Turisme i Ecologia de la Nit Literària Andorrana (1992-2002) i que segueix donant nom als díptics que acostuma a editar a la Nit Literària quasi tots els anys.

En una societat actual tan conscienciada amb l'ecologisme i la sostenibilitat, va destacar com una persona visionària on n'hi hagi, entre els anys 1992-2002 com a promotora dels remis de Turisme i Ecologia Estudi 24. Aleshores, i amb estudis d'educador mediambiental, ja va saber entendre les vicissituds mediambientals que

Cartell del primer acte de l'Associació Amics de Mozart el 27/1/2009

Els nets a la Casa-Museum de Mozart a Salzburg

Teresa Ventura, lliurant el premi sobre Turisme i Ecologia a Josep Maria Vilaseca a la Nit Literària 2001

El seu fill Christian i les seves filles Gemma i Cristina tocant el piano

El seu fill cantant el Pessebre a Sta. Maria del Fener sota la direcció de l'organista Mn Jordi Miquel Benavent

Fotografiant a Mossèn Ramon Rossell i Josep Alsina en una exposició del fotògraf

Amb el Cònsol Lluís Viú a la Fira d'Andorra la Vella

ens esperaven i va intentar aportar el seu granet de sorra. Labor difícil en aquella dècada. Amic lector, seria interminable fer una llista dels premis i projectes en què ha participat Teresa Ventura, la qual es defineix a si mateixa com a "fotoperiodista autodidacta", ja que necessitaríem un número complet de la revista per fer esment de tots i cadascun, però podem destacar:

- Aficionada a la literatura, de molt jove va guanyar l'Englantina d'Or en uns Jocs Florals celebrats a Sant Salvador (auditori Pau Casals del Vendrell).
- Redactora de la revista espanyola *Turisme&Oci*, cosa que li permetrà assistir en diverses ocasions a Fitur (Madrid) com a membre de la Federació Espanyola de Periodistes de Turisme, organisme reconegut per la Unesco.
- Del 1992 al 2002 va ser membre actiu del jurat dels premis de la Nit Literària Andorra juntament amb el periodista Gualbert Osorio i l'escriptor Albert Salvadó.
- L'any 1996 va coordinar la primera lectura pública de poemes a la plaça del Poble d'Andorra la Vella, juntament amb l'escriptor Antoni Morell i nombrosos participants.
- Formació en musicoteràpia (Universitat Ramon Llull) i en teràpies creatives (Universitat Autònoma de Barcelona).
- Va ser secretària de l'Associació Velles Cases Andorranes diferents anys durant la presidència de Josep Marsal i Riba.
- 1r premi de periodisme musical d'Òmnium Cultural a Catalunya (2005), ja que la seva tasca no acaba com a redactora, sinó que ho alterna amb la seva gran passió, la d'escriptora musical.

Per això es va formar primerament en cant per a més tard compaginar-ho amb l'aprenentatge d'instruments com el piano, la guitarra, el violí i la viola amb el qual va obtenir una visió global musicològica que li proporcionaria poder escriure amb propietat d'allò que l'apassiona, la música.

- Creadora de guions musicals, un representat a la Massana el 2007, titulat *Disney a la Massana*.
  - Participant durant anys de la ja desapareguda coral del SAAS.
  - Col·laboradora i redactora durant diversos anys al *Diari Andorra*.
  - Jurat de la Pubilla d'Escaldes en diverses jornades.
  - Guanyadora en dues ocasions del premi de Periodisme de la Nit Literària Andorrana: el 2019 compartit amb Ricard Poy i el 2021 coparticipat amb Marisol Fuentes.
  - Vicepresidenta de l'Associació d'Amics de Mozart del Principat d'Andorra, fundada el 2009.
  - Des de l'any 2016, va ser organitzadora del programa *L'autor i la seva obra* i dels tallers d'escriptura creativa que s'han realitzat des d'aleshores i cada curs.
  - Va escriure algun conte de Nadal i va crear diverses postals de Nadal, tant familiars com per a associacions com l'AEPA i els Amics de Mozart, així com diversos punts de llibre per Sant Jordi.
  - Durant anys ha estat subsecretària del consell d'administració de la Societat Andorrana de Drets d'Autor (SAADV) i actualment és membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra (APCA) i secretària general de l'associació d'escriptors (AEPA).
  - Prologuista del poemari *Camino en verso. De nieves a tormentas en el pirineo*, 2021, d'aquest autor qui t'escriu.
  - Col·laboradora de la plataforma Àgora Cultural i redactora de la Revista de Lletres, bimensual *Doll de tinta*.
  - Autora del llibre *Des d'Andorra, un Coprincipat als Pirineus*; actualment està treballant en la seva segona publicació, la qual veurà la llum en breus mesos.
  - I evidentment, l'actual premi Àgora Cultural 2022 pel qual escric aquests emotius paràgrafs. He de remarcar-te que al meu entendre el premi és molt merescut -per cert, per a l'entrega del qual la va honorar amb unes paraules el també devot seu Sergi Mas- i et demano que per finalitzar aquesta carta oberta al món cultural, si tens la gran sort de conèixer-la, la mimis i t'enorgulleixis de la seva aclaparadora personalitat; i si encara no la coneixes, t'invito a acostar-t'hi, a consultar-la i aprendre de la seva saviesa.
- S'acomiada de tu, lector, Mario Chimenea. ■

Biografia

Nascuda a Valls el 20 de gener del 1949, va arribar a Andorra cap el 1986 amb el seu marit, Francesc Ballester i Sabaté (1942 - 2013), enòleg de professió, i els seus tres fills, Gemma, Cristina, Christian.

Compagina la redacció i la fotografia. En la dècada del 1989 va fer de corresponal a l'aleshores setmanari *El Poble Andorrà* a la secció cultural, i més tard també a la secció d'esports.

Afeccionada a la literatura, de molt jove va guanyar l'Englantina d'Or en uns Jocs Florals celebrats a Sant Salvador (a l'entorn del actual Museu Pau Casals del Vendrell) amb el poema "El presoner" en català. En la dècada dels 80 escrivia també en espanyol i va col·laborar a la Revista *Turismo & Ocio*. Entre d'altres temes va publicar a l'esmentada revista espanyola un article titulat "El Principado de Andorra se presentó en Bruselas" (1991), amb la fotografia de l'antiga Casa d'Andorra a Brussel·les. Va crear el premi d'Ecologia en la Nit Literària Andorrana, organitzada pel Cercle de les Arts i les Lletres i que posteriorment es diria premi de Turisme i Ecologia (1992 - 2002), del qual va ser membre actiu del jurat, amb Albert Salvadó i Gualbert Osorio.

Com a coordinadora, va organitzar la primera lectura de poemes a la plaça del Poble d'Andorra la Vella el dia de Sant Jordi, en la primera etapa de la fundació de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (1996). Va col·laborar amb l'Antoni Morell i altres membres de la Junta de l'AEPA en l'organització de la Trobada d'Escriptors "Galeusca" (1996) amb la Rosa Mari Sorribes, el David Mas i l'Albert Salvadó. El Sergi Mas i Balaguer va dissenyar el cartell de la jornada, que va durar quatre dies, el 17, 18, 19 i 20 d'octubre del 1996.

Juntament amb l'etnòloga i escriptora Montserrat Palau i Martí van representar l'AEPA i Andorra en la Trobada d'Escriptors a la Universitat Literària de València, cap al 1997.

Junt amb l'Albert Salvadó van editar el núm. 0 de la que volia ser una revista periòdica de l'AEPA.

Va escriure el poema dedicat a Velles Cases Andorranes, amb l'escultura de fusta i vidre realitzada per l'artista Roger Mas, i que alhora constitueix la base del logotip de l'entitat.

L'any 2005, amb el suport de l'organista mossèn Jordi Miquel Benavent, a la Massana va fundar l'Associació Musical i d'Amics de Mozart del Principat d'Andorra. La presentació va anar a càrrec de l'ex-cònsol d'Escaldes Lydia Magallon i un concert del pianista Marc Pià a l'Auditori Nacional d'Ordino.

Va escriure un guió musical per a un espectacle presentat a la Massana el 2007, sota la direcció de la pianista Glòria Molins.

Paral·lelament, va treballar al *Diari d'Andorra* i també al *7 Dies*, on va escriure diferents articles:

"Santa Cecília, una diada que es remunta al segle XVII" (*Diari d'Andorra* del 22.11.2004).

"La interactivitat de la música" (*Diari d'Andorra* del 23.12.2004).

"De les roses de Renoir a les pomes de Cezane" (*Diari d'Andorra* del 30.8.2004).

"El Quixot en la història de la música" (*Diari d'Andorra* del 7.5.2005).

"De 'Les Valls neutres' de Fiter i Rossell a 'La Vall d'Andorra' de Halèvy" (*Diari d'Andorra* 18.1.2005)

"De 'Los Caprichos de Goya' als 'Capricis de Paganini'" (*Diari d'Andorra* del 6.11.2006).

"De la filosofia a l'òpera" (*Diari d'Andorra* del 3.2.2007).

"De les 'Quatre estacions' de Vivaldi a 'Les estacions' de Haydn" (*7 Dies* de l'any 2008).

"Les dones de Mozart" (setmanari *7 Dies*, any 2008).

"De Casals-Thibaut-Cortot als germans Claret. El doble concert de Brahms" (*7 Dies* 2009).

Va desenvolupar la tasca d'editora publicant diverses revistes, com ara *M. Andorra Internacional* i posteriorment la revista *Andorra un Coprincipat als Pirineus*, a través de les quals va assistir a diferents edicions de Futur a Madrid, sempre dins la línia de promoció cultural i turística del país. Membre del jurat en l'elecció de la pubilla d'Escaldes juntament amb Rossend Marsol i altres personalitats (1991). Col·labora a la revista *Àgora Cultural d'Andorra* i també a la revista de lletres *Doll de Tinta*, sempre amb temàtiques culturals i artístiques del país.

Va ser membre de la Federació Espanyola de Periodistes i Escriutores de Turismo, una plataforma de premsa reconeguda per la Unesco. És membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra i de la Societat de Gestió de Drets d'Autor i Drets Veïns del Principat d'Andorra.

Alguns premis literaris que ha rebut:

- Primer premi Mossèn Albert Vives de periodisme musical, d'Òmnium Cultural de Catalunya, pels articles sobre música publicats al *Diari d'Andorra*, a Organyà - Homilies 2005.
- Premi Laurèdia de Periodisme 2019, compartit amb el també periodista Ricard Poy en la Nit Literària Andorrana. Dotat pel Comú de Sant Julià.
- Premi Laurèdia de Periodisme 2021, compartit amb la també periodista Marisol Fuentes, a la Nit Literària Andorrana celebrada a Andorra la Vella.

Altres treballs que ha realitzat:

- Conte de Nadal "El cervatell a la vall d'Incles" (*Diari d'Andorra*, Nadal 2007)
- *Des d'Andorra. Un coprincipat als Pirineus* (El Toll, 2015), el seu primer llibre, un volum de 478 pàgines que està classificat amb diverses seccions que van des de l'art fins a la música passant per la literatura i fins i tot alguns temes sobre salut. Així que el volum inclou bona part de les activitats sociocultural del Principat d'Andorra (2010 – 2015).
- Díptics culturals, una sèrie d'articles per als assistents a la Nit Literària Andorrana, organitzada pel Cercle de les Arts i les Lletres, i amb algunes referències de cada parròquia andorrana, en el torn rotatori marcat pel Cercle de les Arts i les Lletres, que el 2022 arribarà a la seva 44a edició. Verge de Meritxell (escultura del Sergi Mas)
- De l'Ave Maria de Montserrat a l'Ave Maria de Meritxell. El Magnífic en la història de la música, Encamp.
- Any internacional de les muntanyes (Canillo 2002), inclou detall dels premiats (10 anys)
- Les composicions poètiques dels Goigs (2017)
- 270è aniversari del *Manual Digest* (2018), Ordino.
- El Cercle de les Arts i les Lletres a l'entorn de les biblioteques (2019)
- La memòria del temps, alguns llibres i els seus autors (2021)
- Pròleg al segon llibre del poeta i biòleg Mario Chimenea, que porta per títol *Camino en verso / de nieves a tormentas / en el Pirineo*, en català i castellà respectivament (2021).
- És coordinadora del projecte L'autor i la seva obra, de l'AEPA des del 2016, que enregistra i produeix la SAC. ■

El casament amb Francesc Ballester

Agraïment

En primer lloc, voldria expressar el meu sincer agraïment al Sergi Mas i Balaguer, que m'ha dedicat una de les seves millors paraules, i també al David Mas i Canalís, que les ha llegit amb total fidelitat i amistat sincera; no en va, al seu dia vàrem ser els cofundadors de l'Associació d'Escriptors d'Andorra (AEPA), sota la presidència de l'escriptor Antoni Morell i Mora. Va ser conjuntament amb el poeta, escriptor i actualment editor Josep-Enric Dallerès, entre d'altres membres (1995). Posteriorment Antoni Morell va ser nomenat president d'honor de l'esmentada entitat, i al seu dia també va rebre el premi Àgora Cultural d'Andorra (2011). Agraïment també a l'Àngels Mach i al Toni Pol, que són la verdadera ànima de moltes de les activitats culturals del país.

En segon lloc, cal agrair aquest premi Àgora Cultural que acabo de rebre a totes les 26 associacions que ens han elegit per a aquesta 20a edició del premi Àgora i a tots els que ens han precedit en aquest gran reconeixement. Que avui dia són 57 persones, que inclouen la Comunitat de la Sagrada Família d'Urgell i el Col·legi Sant Ermengol.

Seguidament, agrair al Ministeri de Cultura que ens hagi donat suport moral i econòmic per a la realització de les propostes culturals de les diferents associacions que formen aquesta gran plataforma d'Àgora Cultural d'Andorra. Alhora, que amb la seva estimada presència ens han estat encoratjant per seguir tirant endavant nous projectes i també gràcies als consellers que avui ens han rebut en aquest espai, seu del Consell General. També cal reconèixer l'aportació del pare Cebrià Baraut, que al seu dia ens va acompanyar en la Trobada d'Escriptors en llengües catalana, gallega i èuscar (Galeusca), organitzada per l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (1996).

Igualment, a l'historiador i ex-ministre de Cultura Pere Canturri i Montanya, amb qui vaig poder coincidir en la meua etapa com a secretària de l'Associació Velles Cases Andorranes, i de la qual moltes de les activitats vaig publicar en una de les meves edicions de la revista *Andorra un coprincipat als Pirineus*" (1991 – 1994).

Agrair el suport del pianista Marc Pià i de l'organista mossèn Jordi Miquel Benavent, que em varen ajudar a fundar l'Associació Musical i d'Amics de Mozart del Principat d'Andorra (2005), que al seu dia va organitzar diversos concerts amb l'orgue, el violí, el piano i la veu com a protagonistes. Va ser a l'església de Sant Iscle i Santa Victòria, a la Massana, on varen participar músics com els germans Garrallà i la pianista Teresa Vidal així

Al casament de la filla Gemma

Amb el fill Christian, Marc Forné i esposa

Dinar familiar

Fotografiant els nets i netes per Nadal

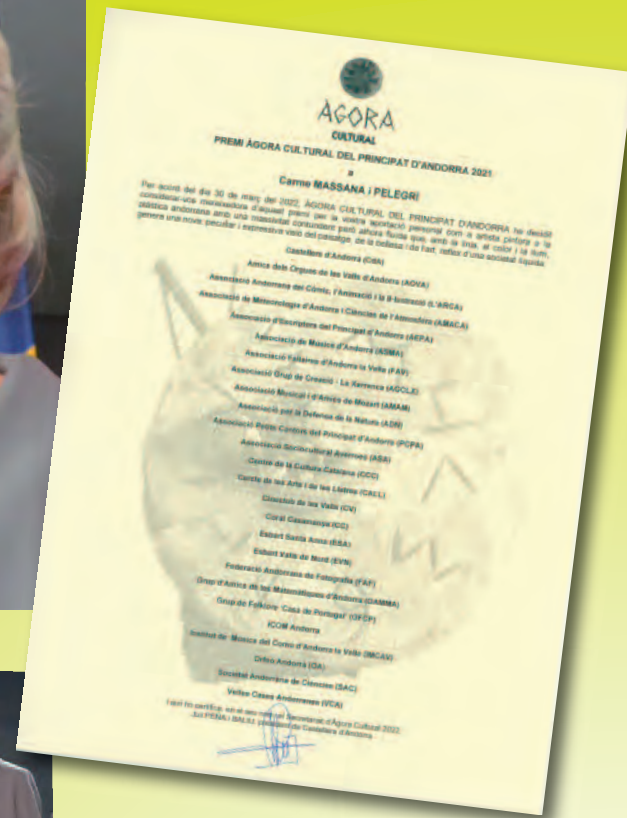
com la soprano Rosa Garrallà, entre d'altres. A part, l'Associació d'Amics de Mozart, juntament amb l'antiga coral SAAS Qui Canta? vàrem oferir alguns concerts al Centre Sociosanitari del Cedre, a Santa Coloma, i des del vessant sociocultural, per als avis de l'esmentat centre. El director de la coral, l'Òscar Sánchez ens va convidar també a diferents concerts, fins i tot a Sant Julià de Lòria, alhora que ens va dirigir en una actuació a la catedral de Santa Maria d'Urgell i també al Consell General per la celebració del 21è aniversari de la Constitució, així com a les diferents trobades de corals i a més a més, en una de les entregues dels premis Àgora.

Però també he d'agrair al Cercle de les Arts i les Lletres el suport del seu president, Joan Burgués i Martisella, i del vicepresident, Simó Duró i Coma, que em varen permetre participar durant deu anys com a promotora del premi d'Ecologia, que posteriorment va portar el títol de premi de Turisme i Ecologia. Sembla una contradicció, però el missatge real de la proposta era en el sentit de fer prevaldre l'ecologia, que és primordial si volem afavorir un turisme ecològic que alhora ens permeti respectar el nostre medi natural, especialment amb la Vall del Madriu declarada patrimoni de la humanitat.

Al seu dia, amb el nom de la meua publicació, *Andorra un coprincipat als Pirineus*, que va ser una modesta aportació al país on els meus fills i nets han pogut rebre una bona educació. Finalment he d'agrair el meu marit, Francesc Ballester i Sabaté (1942-2013), el seu suport incondicional a les meves activitats, primer laborals i després en la meua jubilació per poder fer un cert voluntariat cultural, que ara veig molt recompensat amb aquest reconeixement que no m'esperava però que m'ha fet molta il·lusió. Gràcies a tothom! ■

Carme Massana i Pelegrí

Per Pilar Cortadella i Lope

Bona nit,
Primer de tot voldria donar les gràcies a la Societat Andorrana de Ciències, i en especial a l'Àngels, per donar-me l'oportunitat de fer breument aquesta presentació.

Conec la Carme des de fa molt temps però la nostra amistat ve des de quan vàrem obrir les portes de la galeria Art al Set; això va ser el 2003. Quan vaig demanar-li per veure'ns no va dubtar-hi ni un moment. Primer ella va pensar que li volia parlar de l'ADA, cosa que em va fer plaer. La proposta era participar en la creació del fons d'art de la galeria, juntament amb catorze artistes més; la galeria aniria treballant amb tots fent exposicions i promocionant-los. M'agrada la seva obra i m'agrada ella. De l'obra, n'he de dir que té un ventall ampli de temes i tècniques que fan que sigui una artista completa.

La Carme gaudeix compartint el seu ampli coneixement que al llarg dels anys ha anat adquirint, és una persona generosa i altruista. Cal dir que sap plasmar com ningú els nostres paisatges –com tots sabeu–, tant sigui estiu, primavera o tardor, sense oblidar els paisatges de neu. La seva obra sempre està en constant evolució, investigant, creant, buscant allò que li fa plaer, fins a arribar a l'abstracció que surt d'anar dibuixant i desdibuixant, però sempre amb la seva empremta que tots hi trobem...

L'art és una emoció, i això és el que jo sento quan miro i admiro les obres de la Carme. De tota manera voldria pensar que tots coneixeu la seva obra. Podria dir moltes coses però la seva obra parla per ella mateixa. Contempleu-la i ho comprendreu. Com a persona, què us en puc dir. Després de gairebé vint anys, les relacions personals

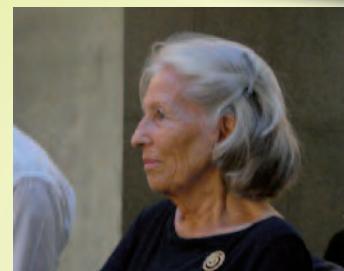
Rebent l'escultura de mans de la Cònsol Conxita Marsol i el diploma de Juli Peña

Amb els 4 fills i 2 joves

passen davant de les comercials i els lligams cada vegada són més estrets, i ara penso i crec que ella pensa el mateix. Ens uneix una amistat d'aquelles com n'hi ha poques. La Carme és una dona ferma, com la terra que la va veure néixer. Al llarg de la seva vida ha passat per molts alts i baixos, però sempre amb molta serenitat. Les xerrades amb ella són planeres i sempre interessants, aprenent molt d'art i de la vida.

És una persona que tots voldríem i hauríem de tenir com amiga. Moltes felicitats per aquest premi, Carme. Encertat i merescut. Enhorabona, Carme! Gràcies ■

Amb Pilar Cortadella

Amb Laia Maestre a l'exposició a la galeria Art al Set, avinguda Carlemany, el 2020

Exposició de la galeria Art al Set, al Park Hotel el 2016

Amb Lluïsa Granero, Carme, Teresa Llàcer, la catedràtica de Dibuix de la UB Teresa Espinosa i el pintor Joaquim Santaló a la galeria Comas

Exposició a la galeria Art al Set al Parc de la Mola el 2007 amb Pilar Cortadella i Teresa Llàcer

Biografia

Carme Massana i Pelegrí

Va néixer a Puigverd de Lleida el 14 de desembre del 1934. Casada amb Xavier Llovera el 1958, resideix a Andorra la Vella des d'aquesta data i és mare de quatre fills. La seva formació artística va desenvolupar-se a Barcelona, inicialment a l'Escola Llotja i després a l'escola d'art Sanvisens, on va ser deixeble del pintor Ramon Sanvisens, ja finat, i de Teresa Llàcer, amb qui va estudiar anatomia artística.

Carme Massana comença les primeres exposicions l'any 1981, i a partir del 1985 obté els primers premis artístics.

Tot i que mai no s'ha interessat per l'ensenyament, sovint ha impartit cursos sobre tècnica pictòrica.

Premis i distincions

- 1985 Obté el segon premi del concurs de pintura Sanvisens de Barcelona
- 1988, 89 i 90 Finalista del concurs de pintura Sanvisens de Barcelona
- 1990 Seleccionada per a una exposició itinerant d'artistes andorrans
- 1992 Seleccionada per a l'Olimpiada Cultural Barcelona 92
- 1993 Joan Llop publica la primera monografia sobre Carme Massana, en el núm. 23 de les monografies d'artistes de l'editorial GalArt
- 1997 Exposició monogràfica a l'Ambaixada d'Andorra a París, organitzada pel Ministeri de Cultura
- 1998 Seleccionada pel Govern d'Andorra, conjuntament amb tres artistes més, a l'Expo de Lisboa
- 1998 Seleccionada per a l'editorial Catalanes SA per il·lustrar l'Art del Cister
- 1999 Exposició sobre la Ruta del Cister a l'Institut d'Estudis Ilerdencs
- 2001 1r premi Ville de Perpignan
- 2003 Guardonada com a Andorrana de l'Any per la seva aportació al món cultural. Organitzat per El Periòdic d'Andorra
- 2004 Curs de pintura mural a la Universitat de Lleida
- 2004 Jordi González Llàcer edita *Carme Massana, anàlisi d'un llenguatge pictòric*
- 2005-2006 Postgrau de dibuix del natural, nivell superior. Universitat de Barcelona

Exposicions principals

- 1987 Exposició a la galeria Àgora 3 de Sitges
- 1988 Exposició a la sala d'exposicions de l'Ajuntament de Balaguer
- 1989 Exposició col·lectiva d'artistes andorrans. Casa de Cultura de la Diputació de Girona
- 1989 Exposició al Club Financiero de Madrid
- 1990 Exposició a l'Era Bauró d'Andorra la Vella
- 1991 Exposició a la galeria Àgora 3 de Sitges
- 1992 Exposició a la galeria Globus Antiquus d'Andorra la Vella
- 1992 Exposició al Club Financiero de Madrid

1992 Participa a Inter Art 92. Fira Internacional d'Art Contemporani de València

1993 Exposició al Centre Cultural de la Caja de Ahorros de Castilla la Mancha, Conca

1994 Exposició al Centre Cultural d'Escaldes-Engordany

1997 Participa a l'Art Expo. Fira Internacional d'Art de Barcelona

1997 Exposició a la galeria Monticcelli de Gijón

2000 Exposició a la galeria CC-22 de Madrid

2000 Exposició a la galeria Arimany de Tarragona

2000 Exposició a la galeria Comas, Barcelona

2000 Participa en una col·lectiva a la galeria Art 21 de Las Vegas

2001 Participació com a artista convidada (sala pròpia) al Château de Valmy, a Argelès-sur-mer

2001 Seleccionada per a l'exposició internacional Art Expo de Nova York

2001 Exposició a la galeria CC-22 de Madrid

2002 Exposició a la galeria Terra Ferma de Lleida

2002 Participa en una col·lectiva a la sala Crisolart de Barcelona

2002 Participa en una col·lectiva a la galeria Crisolart d'Arnhem, Holanda

2003 Exposició a la galeria Salduba de Saragossa

2003 Exposició a la galeria Monticcelli de Gijón

2004 Exposició a la galeria CC-22 de Madrid

2004 Galeria Art al 7 d'Escaldes-Engordany

2007 Galeria Art al 7 d'Escaldes-Engordany

2009 Exposició a la galeria Pizarro de València

2011 Exposició a la galeria Fons d'Art Olot

2012 Exposició d'estiu de la galeria Art al 7 a Albons, Costa Brava

2016 Exposició Art al Set d'Escaldes-Engordany a l'Andorra Park Hotel

2020 Exposició Art al Set d'Escaldes-Engordany, *La cultura no s'atura*

Obra adquirible permanentment en galeries

Galeria Art al 7, Andorra

Galeria Comas, Barcelona

Galeria CC-22, Madrid

Galeria Àgora 3, Sitges

Obra en col·leccions

Col·lecció d'art del Banc Sabadell

Patrimoni Artístic de l'orde del Cister, Vallbona

Govern d'Andorra

Fons Reig Patrimonia

Fons artístic de la Casa d'Alba, Madrid i Sevilla

Museu Vinseum, Vilafranca del Penedès

Altres qüestions d'interès

Disseny de tres segells de correus d'Andorra

Fa dos anys que ha intensificat l'obra d'aquarel·lista

Agraïment

En primer lloc, voldria donar gràcies per la gran sorpresa que em va donar el 4 d'octubre passat. No sé si mereixia el premi anual de plàstica que doneu, però sí que és cert que, tot hi haver nascut a Lleida, el meu cor és a Andorra i exposi on exposi sempre he estat identificada com una artista andorrana, sigui a Barcelona, Madrid, València o Perpinyà. Per arreu sempre m'han classificat com a una artista d'aquest país. I el que sí que és cert, és que he fet molta feina durant aquests darrers quaranta anys.

Cap als anys 80, quan la canalla ja anava més o menys sola, vaig reprendre de nou la pintura i a partir de l'accident de l'Albert, com a objectiu principal. En aquell moment vaig deixar d'esquiar, probablement per tristesa, i la pintura em va fer d'aixopluc. Em va saber greu deixar l'esquí, que tant m'havia ajudat a entendre el paisatge pirinenc que tant he pintat. Aturar l'esquí em va portar a tractar la neu en la meua obra. El paisatge reconec que ha estat clau en la meua pintura, com també reconec que sovint se m'identifica pel color, pel traç expressionista o fauvista.

Reconec que el color ha estat una bona eina per evadir-me de les situacions i problemes que et dona la vida. Recordo ara fa quasi quaranta anys que vaig entrar en aquest món fauvista, ple de color, acompanyat de tristesa. Finalment el color va quedar plenament en el meu estil.

De fet, reconec que m'agradaria ser més conceptual, més abstracta, però considero que cal arribar-hi poc a poc. En aquests moments estic fent grans canvis en aquest sentit, tot i que tampoc no tinc cap intenció de deixar del tot el fauvisme. Haureu d'esperar a la propera exposició per poder-ho veure. Ara estic més experimental, fins i tot més química, que diuen els meus fills. El color continua sent important, però he avançat molt en textures. Reconec haver tingut sort en la vida com a artista i em considero una privilegiada. Les galeries m'han tractat bé. Durant anys he tingut un circuit de galeries on he venut molta obra i gràcies a alguns crítics he rebut premis com el que vosaltres m'heu atorgat.

He tingut algun espai on he venut poc, però en general reconec que he venut força, sobretot a Madrid, on exposava cada dos anys i on en algunes ocasions vaig haver de baixar més obra des d'Andorra. Recordo que en una ocasió hi vaig vendre 44 pintures. No m'ho podia ni creure. Com a anècdota, recordo una vegada que estava pintant a Pal i es va aturar

Als 4-5 anys

Amb l'Albert, esquiant al Pas de la Casa

Dibuixant als Cortals d'Encamp cap al 1998

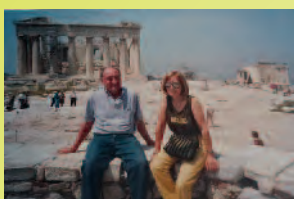
Amb els padrins, el germà Marcel i el cosí Joaquim Arana a Lleida (30-4-1939)

Diumenge de Rams amb els fills Xavier, Jordi, Marcel i Albert

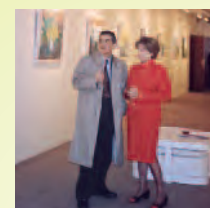
A la Rabassa amb els fills i el pare (agost 1964)

De viatge a l'Acropolis, la Carme i el marit, Xavier Llovera

Al Machu Pichu amb el marit, Xavier, i una amiga

Exposició al Centre Cultural de la Caja de Ahorros de Castilla la Mancha, a Conca amb el director (1993)

A la galeria CC22 de Madrid, el propietari Sr. Tomàs, Pare Bartolomé Vicens, Begoña muller del propietari, la Carme i una amiga

A la galeria Àgora 3 a Sitges amb Teresa Llàcer i Àngels Pi, directora de la galeria, i la seva neta Carlota, juliol 1991

A la galeria Comas amb Teresa Llàcer i Elena González (27-9-2000)

Primer postgrau de dibuix a la Universitat de Barcelona, cap al 1990

Grup de pintura a Mont-Roig, a la dreta la Carme

Exposició a la galeria Cassany

A l'estudi (12-6-1994)

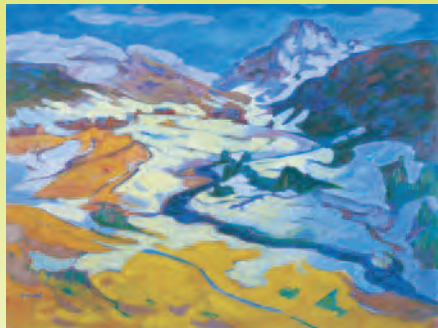

Els 9 nets i netes

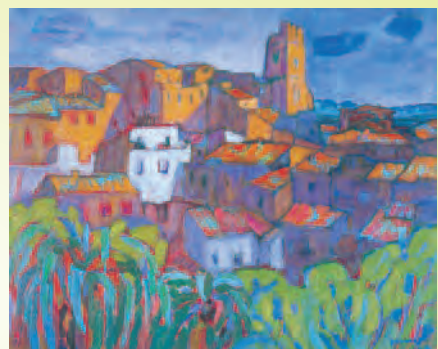

Valls de Valira 1. Oli sobre tela, 97x130cm

Vall d'Incles. Oli sobre tela, 89x116cm

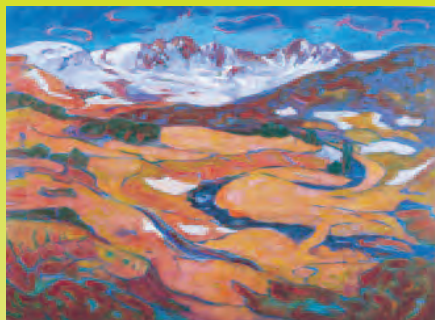
Mont-roig 2000. Oli sobre tela, 60x73cm

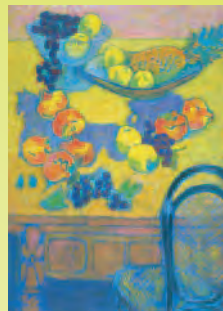
Sortida de sol 2000. Oli sobre cartró-tela, 24x33cm

un home en vehicle de Madrid que em va demanar si podia veure com pintava. Quan va veure el que pintava em va dir: "usted expone en la galeria CC22 de Madrid". La veritat és que em va fer molta gràcia que em digués: "finalmente conozco a la artista andorrana que expone en Madrid".

Des d'abans de la pandèmia no he fet cap exposició, tot i que he treballat força. Durant aquests darrers tres anys he experimentat amb textures, he fet grans esforços en noves tècniques amb l'aquarel·la i fins i tot he treballat sobre seda.... I és que una no es pot aturar, cal fer coses noves, diferents, que donin altres experiències a qui mira una obra. ■

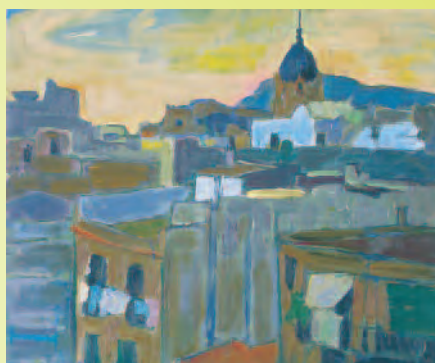
Cercle de Pessons. Oli sobre tela, 89x116cm

Fruites sobre la taula. Oli sobre tela, 92x65cm

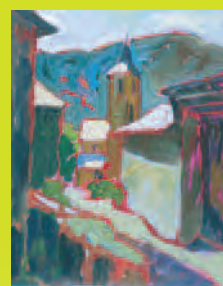
Ransol 93. Grafit, 21x29cm

Teulades de Barcelona 2002. Oli sobre tela, 38x46cm

Vistes de la ciutat de Dublín 1996. Aquarel·les, 15x21cm

Església de Sispony. Oli sobre tela, 72x92 cm

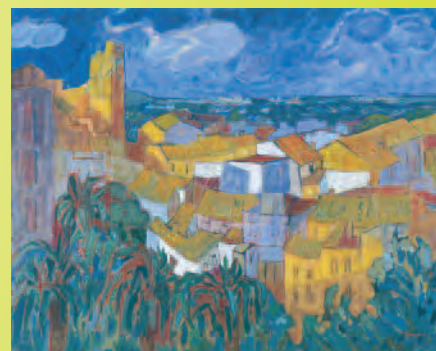
Os de Cívís. Carbonet, 29x21cm

Nu. Tinta xinesa, 40x30cm

Flors de Dublín. Tècnica mixta, 30x40cm

Sol de tarda 1999. Oli sobre tela, 81x100cm

Pàmpol 2015. Aquarel·la, 28x37cm

Flors 2017. Aquarel·la, 29x49cm

Horizontals Mural 157x188cm

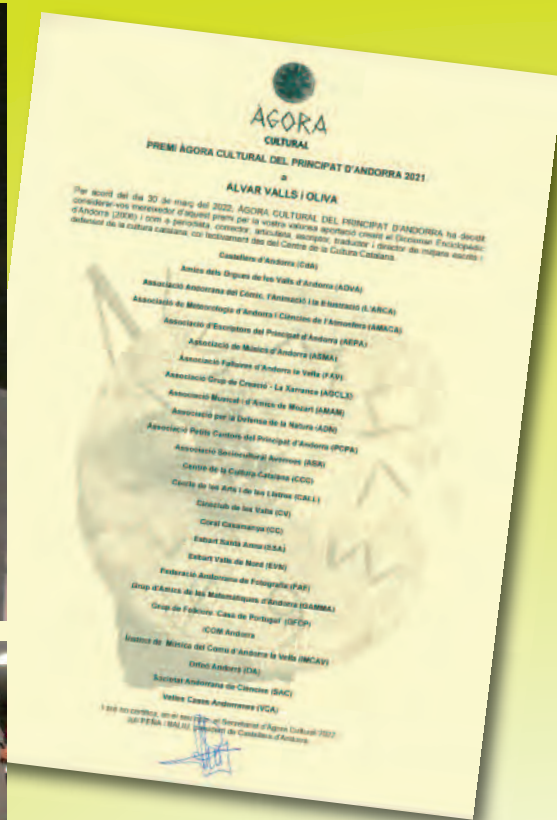

Paisatge 2014. Aquarel·la, 25x36cm

Rebut l'escultura de la Ministra de Cultura Sílvia Riva i el diploma de Teresa Cabanas

Àlvar Valls i Oliva

Amb el glossador Iñaki Rubio

Amb la Cònsol d'Encamp Laura Mas

Per Iñaki Rubio i Manzano

La mirada d'Àlvar Valls

Àlvar Valls va néixer el 1947 a Barcelona i des que va començar a escriure articles i fer de corrector, la seva producció no ha parat de créixer. Ha practicat l'activisme polític, s'ha dedicat a la correcció editorial, a la literatura infantil i al periodisme. Ha editat dues revistes (*Pirineu* i *La revista d'Andorra*), ha traduït 71 llibres del castellà, el francès, l'anglès i l'italià; ha cultivat la poesia, la narració, l'assaig i fins i tot l'enciclopedisme. Seria impossible -i molt pretensions per part meua- fer un repàs exhaustiu de la seva obra, a banda que estic segur que hi ha gent molt més preparada que jo per fer-ho.

Però sí que em veig capaç d'apuntar algunes idees que crec que vertebraran tota la seva carrera i destacar algunes obres que ens poden interessar especialment.

La primera idea que, al meu entendre, constitueix un element característic d'una obra tan dilatada i tan variada és el compromís, que en el cas de l'Àlvar és tan intens i ahora tan perdurable en el temps, que es pot desglossar en diversos compromisos. Que sigui perdurable en el temps, com és lògic quan el compromís és autèntic i veritable, ho comprovem amb el compromís que podríem anomenar de tipus polític, en el sentit ampli del terme; és a dir, en un sentit de convicció ideològica sobre la cosa pública i que, si em permeten l'expressió -que confio que a l'Àlvar li agradi-, no té gaire a veure amb els compromisos i servituds dels partits polítics ni de la política de partits.

M'aventuro a especular que potser aquest compromís tan intens sigui un dels motius pels quals, la seva, pot haver estat una presència incòmoda o que no hagi rebut fins als nostres dies un reconeixement com el que avui li fa Àgora Cultural.

M'explico: és fàcil comprendre i compartir el compromís polític d'un jove de Barcelona que a final dels anys seixanta i, per tant, encara en el franquisme, practica l'activisme polític per la llibertat de Catalunya. Però amb els ulls d'avui ens pot incomodar que aquesta militància el portés a la presó i l'exili quan l'organització en què estava integrat va fer accions amb un nivell de violència que avui són inassumibles. Però l'Àlvar Valls és una persona compromesa, conseqüent i honesta, i aquests valors el van guiar en fer un exercici molt valent el 2014, quan va escriure unes memòries d'aquella època al llibre *Al cap dels*

anys. *Militància, presó i exili* (Edicions del 1979, 2014). La particularitat d'aquest llibre és la fredor amb què relata aquell període, previ al moment en què la seva organització -La casa- s'integrà a Terra Lliure, moment en què ell es va desvincular de l'activisme. Valls no cau en el parany de jutjar aquells fets des de la perspectiva actual, sinó que per la seva mà, el que podem qualificar -com a mínim en aparença- de memòries, es converteix en un relat que incorpora el distanciament propi de l'objectivitat històrica o periodística. Per a mi aquesta és una de les constants en la seva producció: la incorporació i l'elecció d'un punt de vista original i diferent que permet entendre la realitat amb una nova mirada. Que és la mirada d'Àlvar Valls.

El mateix es produeix quan ens parla, no de l'activisme sota el franquisme, sinó del moviment independentista català, que, més de quaranta anys després, el 2017, va plantar cara a l'estat espanyol per reivindicar la seva llibertat. Però l'Àlvar, en lloc de fer un tractat polític o explicar-nos en un assaig la seva anàlisi de la situació i els seus pronòstics -també els seus desitjos i anhels-, escriu una novel·la de ficció ucronica a *El dinovè protocol* (Voliaina, 2019). És sens dubte un punt de vista original i permet una aproximació més vivencial i, també entretinguda, que ens ajuda a descobrir el posicionament i el compromís ideològic de l'autor.

Aquesta mirada original, allunyada del que és habitual, la trobem en molts dels seus llibres. Per exemple, al recull de *Llegendes d'Andorra*, escrit juntament amb Roser Carol i publicat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat el 2010: no només omplien un buit clamorós, atès que l'únic recull d'aquestes llegendes era el que havia realitzat el 1966 Ricard Fiter (i evidentment descatalogat des de feia dècades); a més a més la seva aproximació a les llegendes era original

1948. Néixer físicament al passeig de Gràcia, com el sacerdoci o la milícia, imprimeix caràcter?, es pregunta l'Àlvar tot mirant aquesta imatge de quan tenia un any, ara en fa 75, a coll del seu pare, al terrat de la casa número 65 bis de la via més aristocràtica de la Ciutat Comtal

Els fills i la mare de l'Àlvar, vora el riu, a la zona del Grau Roig, als primers anys 1980. D'esquerra a dreta: Roc, Roger, Montserrat Oliva i Marc

A finals dels anys seixanta, al seu despatx de corrector a la redacció de la revista Serra d'Or (Foto: Barceló)

El 25 d'abril de 1950, amb els pares, bufant les tres espelmes d'aniversari

A l'assemblea constituent del Centre de la Cultura Catalana del Principat d'Andorra, celebrada a la sala comunal d'Escaldes-Engordany el 16 de gener de 1995. D'esquerra a dreta: Antoni Mir, president de l'Obra Cultural Balear; Antoni Ortadó, Fèlix Canet, Salvador Brasó i Àlvar Valls, del Centre de la Cultura Catalana; Joan Francesc Mira, d'Acció Cultural del País Valencià, i dos representants de la Federació per la Defensa de la Llengua i la Cultura Catalanes de Catalunya Nord, el de més a la dreta Joan Peytavi

A la redacció del Diari d'Andorra el 1993. Encara duia corbata

L'Àgora al cor: uns mots d'agraïment

D'ençà que, per posar-me a resguard de les maltempsades, vaig posar els peus a Andorra l'1 de juliol de 1979, procedent de París, on havia viscut quasi dos anys a la intempèrie, he tingut molts motius d'agraïment a la bona gent d'aquesta terra pirinenca, des d'aquell reduït comitè de recepció, presidit pel notari Marc Vila, que en un primer moment em va acollir amb els braços oberts i la ment fraternal, renovant la inveterada vocació andorrana de terra hospitalària, fins a totes aquelles altres persones que de mica en mica, any rere any, han esdevingut els meus conciutadans. Des d'aquell primer moment, i passat un temps de discreta vida privada dedicada sobretot a pujar tres fills, la meva innata inclinació a l'activisme cultural, i sobretot la dèria per procurar una bona salut a la nostra llengua catalana en totes les parts del seu domini, em va fer sortir a la palestra de la vida pública. Van ser uns anys de febrosa activitat que des del 1995 van tenir per focus irradiador el Centre de la Cultura Catalana. I va ser poc després, el 1999, quan sis societats culturals andorranes vam fundar l'Àgora Cultural com un instrument de trobada, de cooperació i d'intercanvi que es va revelar eficaç i fructífer i que durant els anys següents va anar creixent amb l'adhesió d'altres

entitats, va començar a editar la revista portaveu i va instituir el Dia de la Cultura. En aquells primers anys, ni els més optimistes haurien pogut imaginar que el 2022 les associacions membres de l'Àgora arribarien a ser ni més ni menys que 27, un nombre que parla sol de la fecunditat cultural andorrana. És per això que, per dir-ho en primera persona i hiperbòlicament, porto l'Àgora al cor. I l'hi porto perquè és l'exponent més vistós d'aquest bé de Déu cultural que és Andorra i que em fa sentir orgullós de pertànyer a la nostra comunitat. I justament per això, en la llarga llista d'agraïments als meus conciutadans, llueix amb tota la força la gratitud que professo envers les entitats que formen aquesta plataforma i els seus representants, socis i col·laboradors. Un agraïment pel sol fet d'existir i, tot existint, reforçar el teixit social. I ara amb més motiu per haver-me atorgat el Premi Àgora Cultural del Principat d'Andorra 2021 juntament amb persones de la trajectòria i la vàlua de Teresa Ventura, Albert Pujal i Carme Massana. Un agraïment que signo, si m'és permès, com el manobre de la llengua i el peó de la cultura que he estat durant una pila d'anys, català i andorrà alhora sense esquizofrènia. ■

Fent fotocòpies a la redacció del Diari d'Andorra, el 1995, en una foto d'Imma Torra. La corbata ja ha desaparegut

Vestit de Mossèn Cinto

A la redacció del Diari d'Andorra, el 1992 o el 1993, discutint sobre política andorrana amb la periodista Cristina Orduña

El 1994, en el curs d'una entrevista amb el Cap de Govern, Òscar Ribas, per al Diari d'Andorra. En la seva feina periodística no va utilitzar mai magnetòfon

A la 7a Diada Andorrana de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, organitzada per la Societat Andorrana de Ciències, llegint la ponència "Andorranitat i catalanitat: matrimoni o cosinatge?"

A l'acte de presentació de la revista mensual Actual, el gener de 1996. Àlvar Valls, director de la nova etapa de la publicació, acompanyat del Cap de Govern, Marc Forné, i del Ministre de Cultura, Pere Canturri

A la seu de la Diputació de Lleida, el 2003, mostrant la placa justificativa del Premi de Periodisme Pica d'Estats que li va ser atorgat per una sèrie de cinc articles sobre el poema Canigó de Jacint Verdaguer publicats a la revista Àrnica d'Esterrí d'Àneu

En un dinar de premsa, entre 1991 i 1994, conspirant contra el Govern amb el director general de Crèdit Andorrà, Pere Roquet

Llegint la ponència "Com veu el carrer les opcions de turisme cultural" presentada a les 5es Jornades de la SAC el novembre de 1999

La presentació de la novel·la *El dinovè protocol*, el novembre de 2019 a La Fada Ignorant, va ser un autèntic duel Valls-Luengo sobre el procés independentista català

Jornades mitjans de comunicació
Llegint la ponència sobre la història dels mitjans de comunicació a Andorra presentada a les 7es Jornades de la SAC el 2001

En una visita de representants del Centre de la Cultura Catalana a Aina, entre 1995 i 1997. D'esquerra a dreta, mossèn Ramon Rossell, Àlvar Valls, Fèlix Canet i Jaume Domènech

Durant la seva intervenció a l'homenatge al doctor Joan Colomines en el seu centenari, celebrat a Juneda el novembre de 2022, al costat d'una Isona Passola que se'l mira amb complaença

L'alcalde de Manresa, Marc Aloy, lliura a Valls el bust corresponent al Premi Joaquim Amat-Piniella del qual va resultar guanyador per la novel·la *Entre l'infern i la glòria*, l'abril de 2021

El dia que va rebre el Premi Joan Crexells en la seva 50a edició, el juny de 2022, a la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, es va voler immortalitzar davant el bust de Verdaguer oferint-li un exemplar del llibre premiat, *Entre l'infern i la glòria*, una biografia novel·lada del poeta

Al Centre Cultural La Llacuna d'Andorra la Vella, en la sessió de "L'autor i la seva obra" que l'Associació d'Escriptors d'Andorra li va dedicar el setembre de 2022, al costat de Roser Carol, que va fer de presentadora

Biografia

Nascut a Barcelona el 25 d'abril 1947 i resident a Andorra des del 1979. Pèrit mercantil i estudis inacabats de ciències econòmiques a la UAB. Professor de català d'Òmnium Cultural. Compartint l'escriptura amb el seu ofici de corrector de textos, ha escrit guions radiofònics i premsa clandestina dins del franquisme, i ha cultivat la poesia, els relats per a adolescents, la prosa literària, el periodisme d'informació i d'opinió i la novel·la. Ha editat dues revistes, *La Revista d'Andorra* i *Pirineu*, ha fet de negreen diverses ocasions i en l'edat provecta ha publicat dues novel·les. També ha traduït 71 llibres, del castellà, el francès, l'anglès i l'italià.

Publicacions

Poesia

El carro de la brossa (Parròquia de Sant Medir, Barcelona, 1969). 42 p.
Crit (Comitès de Solidaritat, 1980). 136 p.
Mester d'isard (Tres i Quatre, 2003). 90 p.

Narració juvenil

El missatge del cavaller de l'àliga rampant (La Galera, 1979). 110 p.
Negretxo. Memòries d'un gos (La Galera, 1981). 124 p.

Les pel·liculoses trifulgues de la Lena i en Galdric (PAM, 1981). 114 p.

Prosa literària

Bèsties i vides: 60 radiografies del regne animal (Pagès editors, 2008). 128 p.
Llegendes d'Andorra (PAM, 2010) (amb Roser Carol). 130 p. 2

Novel·la

El dinovè protocol (Voliaina, 2019). 364 p.
Entre l'infern i la glòria (Edicions de 1984, 2020). 1018 p.

Periodisme

Guionista de *La Voz de la Sardana*, programa de Radio Nacional de España en Barcelona (1964-1966).
Redactor de la secció sardanística al setmanari *Tele/Estel* (1966-1968).
La nova Constitució d'Andorra (Premsa Andorrana, 1993). 112 p.
El Periòdic del segle XX (El Periòdic d'Andorra, 2000). 100 p.
Andorra. El país dels Pirineus (Foto Ruta Internacional, 2001). 316 p.
Andorra entre l'anacronisme i la modernitat (Pagès editors, 2009). 262 p.

Periodisme d'opinió

Entre línies. Columna d'opinió diària al *Diari d'Andorra*. Del 3-3-1994 al 16-11-1996 (914 articles).
L'ull distret. Columna d'opinió diària a *El Periòdic d'Andorra*. Del 3-2-1997 al 31-07-2005 (3.056 articles).
Foc i lloc. Columna d'opinió setmanal al *Diari d'Andorra*. Del 7-02-2011 al 16.03.2017 (307 articles).
El gong. Columna d'opinió mensual al diari *Bon Dia*. Del 12-12-2019 fins avui (114 articles).

Ponències

Andorranitat i catalanitat: matrimoni o cosinatge? VII Diada Andorrana a la UCE 1994.
Com veu el carrer les opcions de turisme cultural. V Jornades de la SAC 1999.

Notes sobre la llibertat d'expressió i d'informació a Andorra. VII Jornades de la SAC 2001.

Aproximació al fet literari a Andorra. III Col·loqui Internacional de l'AFC 2004.

El registre lingüístic del 'Diccionari Enciclopèdic d'Andorra'. IV Debats de Recerca de la SAC 2009

Altres

Diccionari Enciclopèdic d'Andorra (Crèdit Andorrà, 2006). 522 p.
Els noms de lloc del poema "Canigó" (PAM, 2013). 150 p.
Al cap dels anys. Militància, presó i exili (1970-1998) (Edicions del 1979, 2014). 468 p.
Verdaguer dia a dia. Cronologia 1845-1902 (amb Roser Carol) [En premsa].
Bibliografia general de Jacint Verdaguer (1864-2021) (amb Roser Carol) [En premsa].

Premis literaris

Premi Amadeu Oller de poesia jove 1968 per *El carro de la brossa*.
Premi Pirene de Periodisme Interpirinenc 1997 del Govern d'Andorra pel dossier *Andorra, la transició perpètua*, publicat en dos números consecutius del setmanari *El Temps* de València.
Premi Pica d'Estats 2003 de la Diputació de Lleida pel dossier *Pirineus de Verdaguer* publicat en quatre números consecutius de la revista *Àrnica d'Esterrí d'Àneu*.
Premi Josep Massot i Palmés 2003 de la Fundació Salvador Vives Casajuana per *Els noms de lloc del poema "Canigó"*.
Premi Joaquim Amat Piniella 2020 d'Òmnium Cultural de Manresa a obra publicada, per *Entre l'infern i la glòria*.
Premi Joan Crexells 2020 de l'Ateneu Barcelonès a obra publicada, per *Entre l'infern i la glòria*. ■

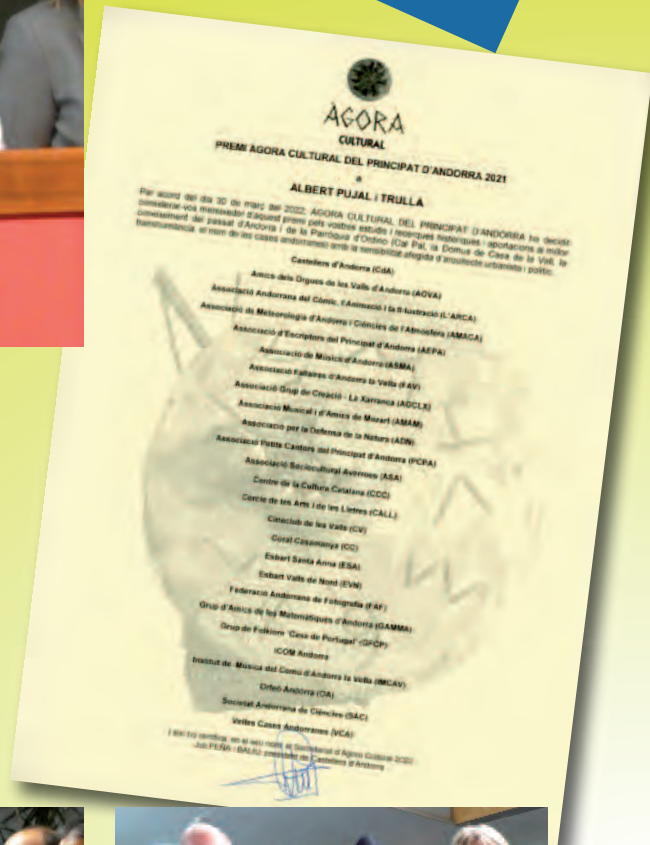

La Síndica general Roser Suñé lliurant l'escultura i Lluís Babi, el diploma, a l'Albert Pujal

Albert Pujal i Trullà

La família Pujal Garcia amb la Cònsol d'Ordino Eva Choy, Josefina Lladós i la Consellera general Berna Coma

Per Josefina Lladós i Torrent

Amb Francesc Rodríguez i Rossa, Lali García i Puy i membres dels Castellers d'Andorra

Amb Josep Dallerès, Eva Choy i Berna Coma

Parlar de la trajectòria professional de l'Albert Pujal i Trullà no és fàcil. La seva ha sigut una vida plena en tots els sentits, ha tocat moltes tecles i moltes a la vegada, i en totes ha destacat. Avui en aquest acte se li reconeix la tasca, la ingent tasca que els darrers anys ha fet com a investigador explorant tots els detalls, per minúsculs que puguin semblar, de la història petita, però immensa a la vegada, del país, i que és i serà valuosíssima per ajudar les generacions presents i futures a conèixer a fons els orígens i l'evolució d'una terra, d'un país, que l'Albert estima amb profunditat alhora que també hi pateix. Però abans de significar-se com a investigador, l'Albert ha viscut de forma intensa i apassionada moltes i diverses etapes. Va deixar la casa pairal, cal Gener d'Arans, per baixar a Lleida a estudiar la segona part del batxillerat i després es traslladà a Barcelona per llicenciar-se en arquitectura superior, especialitzat en urbanisme. Va ser, juntament amb Pere Aixàs, el primer arquitecte col·legiat del país, i a

l'arquitectura hi ha consagrat molts anys. En paral·lel es va implicar en política: va ser Cònsol d'Ordino en una època crucial per a la seva parròquia, i no hi ha cap dubte, i això ho reconeixen moltes veus, que el seu bon fer i bon saber professional van ser clau per evitar que Ordino creixés amb desmesura i conservés els trets que l'estaquen al passat i li atorguen una personalitat encara avui palpable. També fou conseller general en la que sens dubte devia ser una de les etapes més vibrants de la història recent d'Andorra: el període constituent. L'Albert va formar part de la comissió parlamentària encarregada de treballar el contingut de la Constitució que l'any 1993 va consagrar el país com un estat de dret. Segurament era qüestió de temps que aquesta persona curiosa, sempre amb les orelles a punt per escoltar i interrogar les persones més grans d'aquí i d'allà, amb una memòria prodigiosa i una capacitat discursiva fora del que és habitual, comencés a remenar cada vegada més a fons en el passat. Ho va

fer primer amb el seu entorn més conegut, el d'Ordino, i així el 2002 veia la llum un volum imponent i d'aparença volgutament antiga anomenat *Ordino. Gent, fets i cases*: era el recorregut des del present cap el passat més proper de totes les cases de la seva parròquia. Aquesta va ser la llavor de les tres obres immenses que beuen d'aquest treball: *Ordino segle xv*, *Ordino segle xvi* i *Ordino segle xvii*, publicades entre el 2010 i el 2021. Un recorregut detalladíssim per la història de totes les cases de la parròquia d'Ordino des dels orígens documentats. Però no només això: l'Albert ha aprofitat cada treball i cada document consultat per explicar des de la importància de la casa en l'estructura econòmica, social i política del país, al paper de la dona, la distribució de la propietat, el rol de l'església, les relacions amb els territoris veïns... Tot radiografiat amb meticulositat i amb exemples infinits després d'anys i anys als arxius. Però el més increïble és que, enmig d'aquests

Jugant amb el seu gos

L'Albert amb la seva dona, Lali Garcia i Puy i el seu fill Edgar

Amb el seu fill

Les seves germanes, Victorina, Esther i Maria Pilar

Amb el Copríncep Martí i Alanís i els Síndics generals Enric París i Estanislaou Sangrà

A l'Assemblea Magna, al seu darrere, el seu germà Miquel 8/2/1983

A la 12a Diada Andorrana a l'UCE. Prada de Conflent, 1999

volums majestuosos i de col·laboracions en diversos mitjans orals i escrits del país, l'Albert va tenir temps per estudiar a fons la família impulsora de la primera farga de ferro documentada a Andorra (*La farga de cal pal*, premi d'investigació històrica del Consell General l'any 2007); es va trencar el cap durant molts mesos per ubicar amb tota precisió on hi hagué la primera casa del Consell de la Terra (*La Domus del Consell de la Terra*, accésit del premi d'investigació històrica del Consell General l'any 2008); va fer un diccionari enorme amb la *Història dels noms de casa d'Andorra* anteriors al concili de Trento, i va recrear els records de la vida ramadera de casa seva per lligar-los amb tota la documentació de segles i segles que parlava d'ovelles i de negocis ramaders a *Història de les pastures d'hivern. De les planes de l'Urgell a les campanyes de França*. Haver nascut en una casa de pagès ha marcat fortament l'Albert, a qui li agrada que se'l consideri com un pagès il·lustrat.

I n'és molt, d'il·lustrat. L'Albert és un savi que no descansa. Hi ha cops que estem treballant i diu "com m'agrada aquesta feina". Que per a ell no és una feina. És una afició, un divertiment, un plaer. I es nota, perquè hi posa tota la passió. No és un investigador ortodox, segurament va molt a la seva i on no arriba la comprovació documental hi afegeix imaginació. Imaginació, però, sempre basada en l'aprenentatge que ell s'encarregà d'obtenir de les persones grans, que en sabien "molt més que tots nosaltres", o que no para de demanar a contemporanis que excel·leixen en els seus àmbits per tindre més opinions, poder pensar-hi més i acabar trobant-hi els lligams. Sí, també és controvertit i amb les seves opinions sobre qualsevol tema no deixa gairebé ningú indiferent. Però per damunt de tot és una persona que gaudeix fent recerca i posant-la a l'abast de tothom perquè tots puguem ser també una mica més savis. ■

Els Cònsols del Comú d'Ordino, Albert Pujal i Joan Solana, amb el Copríncep Martí i Alanís

Amb Pere Babi i Joan Martí i Alanís

Els Consellers Constituents del Consell General 14/03/1993

Impartint la conferència sobre l'antiga seu del Consell de la Terra, al vestíbul del Consell General el 2019 per a la SAC

Biografia

Nascut el 14 d'abril del 1949 a cal Gener d'Arans, parròquia d'Ordino. Va fer els primers estudis a la Cortinada i després a l'institut de Lleida. Titulat en arquitectura i urbanisme a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona l'any 1973. Ha seguit diversos estudis d'història medieval a la Universitat de Barcelona i és autor de diversos llibres relacionats amb la història de les cases de la seva parròquia (*Ordino: gent, fets i cases* (2002); *Ordino segle xv. Una petita història d'Andorra* (2011); *Ordino segle xvi. La vida a Andorra a l'edat mitjana* (2017); *Ordino segle XVII. Els noms propis i la propietat de la terra* (2021)), a més de *La farga de cal Pal. Història d'una família andorrana* (2007), *La Domus del Consell de la Terra* (2008), *Història de tots els noms de casa d'Andorra abans del concili de Trento* (2014) o *Història de les pastures d'hivern. De les planes de l'Urgell a les campanyes de França* (2015). Ha estat membre del Comú d'Ordino (1978-1983 i 2007-2010), Cònsol major (1978-1981) i Cònsol menor (1982-1983), i fou Conseller General constituent durant el període 1992 - 1993. En l'actualitat, continua investigant. ■

Les autoritats amb el Copríncep François Mitterrand a l'Elisi per la signatura de la Constitució 30/4/1993

A la processó d'Ordino

Visita oficial dels Coprínceps Valéry Giscard d'Estaing i Joan Martí i Alanís. Visita a la parròquia d'Ordino 19/10/1978

Al Festival Narciso Yepes, amb Montserrat Caballé, Lluís Babi, Gerard Claret i Joan Martínez Benazet

Agraïment

A veure, com ho farem? Jo penso que s'aprèn a parlar parlant. No m'he encallat mai davant d'un micròfon o d'un oratori. És a dir que m'han enganyat avui. No sabia on anava i per diferents subterfugis em trobo aquí. Només resumiré una cosa que tinc molt clara, per les raons que ha dit la Josefina (Lladós). Jo vaig ser arquitecte per indicació familiar. És a dir, soc cosí segon del Bonaventura Adellach, de cal Fijat de Llorç. El seu espill va portar la meua família a fer tots els sacrificis necessaris, a més a més de les beques que em van ser concedides, per poder estudiar la carrera d'arquitecte.

deia adés la Josefina, hi ha el fenomen de l'ovella, que a mi m'ha tingut sempre apassionat.

Crec que vaig començar a acompanyar les ovelles a la vila d'Ax als 9 o 10 anys. Naturalment, a peu pel coll d'Ordino i feiem estada a ca l'Hostet de Soldeu. Després a la inversa, als anys noranta, ja sent Conseller constituent, vaig acompanyar una ramada des del riu Cinca fins a Cabana Sorda.

Aquest món andorrà que s'exterioritzava a l'hivern, als brasers que anaven a les vinyes de Besiers, la gent que anava a treballar a les mines de Figols i sobretot el gran contacte amb la Ribera de l'Urgellet que altres en diuen senzillament "la Ribera", que era la Seu d'Urgell. Tot aquest món de persones és el que jo he descobert després als arxius nacionals i als manuals notariais.

Els manuals notariais són una novel·la. Creiure que en algun, per exemple, mossèn Pere Diumenge, que era notari apostòlic, va fer alguns manuals que segurament alguns dels erudits que han sortit abans faria una novel·la de la vida d'aquell moment. D'allà he anat extraient, a poc a poc, tot el que la gent anava a fer a cal notari. No sempre era això. No sempre anaven a cal notari. De vegades venia el notari. Es reunien en una casa del poble. Portaven un forrell de cendra per poder assecar la tinta i uns testimonis cridats per l'actor del document donaven fe d'allò. El notari venia i anava. Aquests manuals –com que a Andorra no hi ha hagut mai cap revolta, ni cap crema de convents, afortunadament no hi havia ni revoltes, ni crema de convents, ni convents– s'han mantingut. S'ha conservat tot. Adés li deia a una col·laboradora meua, de qui no puc dir el nom, que segurament som l'únic país del món que estem tots a dintre d'un sol document que és la Concòrdia del 1176. Si m'equivoco de data és igual, va per allí. Allí hi és tothom, però no en un sentit reverencial. És a dir, no es comporten com a súbdits. Continuament amb la Mitra, amb el Cosenyor de la Seu, hi ha un diàleg permanent. Això va formar una societat andorrana, que és la que jo vaig conèixer, quan vaig viure, quan vaig anar a estudi a la Cortinada. Aquella societat que havia sorgit, no dels Pariatges, sinó de concòrdies anteriors i de la cessió del comte d'Urgell al Bisbat. Aquella societat va arribar pràcticament a mitjan segle xx. Aquesta és la que jo intento retratar, però més que res la intento fotografiar. Jo no soc escriptor, el que sí que és cert és que relaciono els fets i vaig d'Herodes a Pilats. Això vol dir furgar-ho tot.

Signant a la Casa de la Vall en presència dels secretaris, Antoni Morell i Antoni López

Benedicció del bestiar la Rabassa (Ordino) 06/08/1982

Inauguració de l'Auditori Nacional a Ordino

Amb el Copríncep Martí i Alanís, els Síndics Estanislaú Sangrà i Enric París, i altres autoritats al pont de les Salines, al Serrat

Com deia la Josefina, amb el llibre de toponímia estic a mig fer. És una investigació i un treball tan apassionant que fins i tot tinc por de no acabar-lo o de no acabar-lo amb la dignitat que es mereix un treball com aquest. L'onomàstica està resolta pel concili de Trento i per l'Església catòlica. En aquest moment ja no, perquè estan canviant els costums, la població que s'estableix a Andorra i les relacions mundials. Però la toponímia, no. La toponímia és autòctona. Aquí és on et trobes algunes sorpreses que no us podeu imaginar. Els noms no són els mateixos a Canillo que a Encamp i no són els mateixos a Escaldes o Engordany que a Andorra la Vella, i sobretot no són els mateixos que a Sant Julià. A Ordino i la Massana són més discrets. Amb toponímia major tenim molta influència occitana amb la variant gascona, en particular per exemple "la vall", "dera vall" o "ira vall" i altres noms d'Ordino. Et vas adonant que la pregunta que em poso i que deixo oberta, perquè no era jo qui havia de fer el discurs, és "qui era aquella gent?".

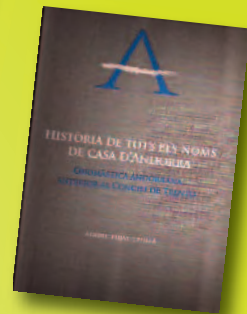
M'ha deixat i aquí us plantejaré la pregunta, des del cap del port que ara se'n diu de Siguer, amb la "r" pronunciant, no s'ha tret. A casa diuen *Siguer*, molt a prop d'on han fet el rellotge solar, una cosa apropiadíssima. Quan van veure els que venien de les valls del nord, que us podeu imaginar que eren preceltes, segur preromans, però podien ser preceltes, van batejar aquell lloc com a "portella de bell emir". No he trobat nom més apropiat. Es degueren impressionar per aquelles muntanyes i van dir, quin gust que fa veure això i en direm *bell emir*. S'ha perdut, però està documentat.

Per l'altre costat, els que pujaven de la Seu. Els que pujaven de la ribera de la Seu. Aquests, segons el que jo vaig estudiar, podien ser ibers, tartessis, en tot cas també els diuen preromans. Aquests, quan van arribar en algun indret d'on ara hi ha el Viena, a l'obac d'Andorra, perquè el camí general de l'Urgell sortia de la Seu d'Urgell i passava per l'obac fins a Canillo, fins al pont de Prats, no travessava el Gran Valira; sí que a Encamp feia una giragonsa, però tornava a esquerra. Aquests, quan van veure la muntanya de Padern es van impressionar i li van posar *Padern*, que és el pare de totes les muntanyes. Després quan van passar el Madriu, que era el riu més gran que travessaven li van posar riu Matrice, naturalment també la mare dels rius. La capacitat d'aquesta gent de batejar els llocs, de retenir-los i dels notaris de transmetre'ls, és una cosa que a mi m'ha apassionat.

Per això avui m'atreveixo a parlar aquí, sense saber que havia de venir. Jo venia a acompanyar el meu amic Paco, el Paco Rodríguez, que ens trobem als arxius sovint i m'ha tocat pujar aquí dalt. No em fa por. Ja no faig discursos polítics, però la veu, gràcies a Déu me l'he conservat. Gràcies a tots. ■

Amb Josefina Lladós

Presentant el seu llibre el 2017

Presentant el seu llibre el 2015

Obra al camp de neu d'Ordino-Arcalis de 1985, publicada a la revista *Arquitecturandorra*, 1993

Els premis culturals

Per Antoni Pol i Solé

La valoració d'una trajectòria, d'una obra d'una activitat o d'uns fets determinats, hagin estat produïts en un espai curt de temps o llarg i perllongadament, s'acostuma a fer a través de l'atorgament d'un premi. Segons definició del DIEC: «Do que es confereix públicament en reconeixement d'un mèrit o per encoratjar algú».

Es tracta, doncs, d'una retribució especial, quan no hi ha diners, tangible (diploma i trofeu) i intangible, en ser una recompensa moral i que suposa un prestigi. Certament l'atorgament d'un premi representa un prestigi per a qui el rep, però també per a qui el dona. Perquè, de fet, es ressalta la reputació adquirida, el mèrit, els èxits assolits amb una trajectòria, tant del receptor com de la institució, associació o entitat donant.

Premi i prestigi comparteixen quelcom més que les tres primeres lletres, tres de cinc en la primera paraula i tres de vuit en la segona. En tot cas la significació dels dos mots troba la seva confluència, o el punt de contacte, en el fet del reconeixement. El premi és certament una aureola, una compensació, una condecoració, una distinció, un enaltiment, una gratificació, un guardó, un honor, una menció, una recompensa, un triomf, un trofeu... Però és, sobretot, un reconèixer una feina ben feta i, per tant, la voluntat d'atorgar un prestigi. Reconèixer és adonar-se, identificar, examinar, valorar, acreditar, admetre, acceptar, aprovar... Totes les cultures necessiten, per desenvolupar-se, estendre's i mantenir-se, del prestigi. El prestigi és com l'oli que fa lliscar i ben

encaixar les peces noves amb les velles per a la seva progressiva i silenciosa substitució o renovació i adaptació als nous temps. I el prestigi implica mèrits a posar en relleu que fan progressar, en el domini que sigui, la societat implicada i per tant aquest apareix si hi ha premiats o persones referents meritòries. El premi, doncs, es dona per reconèixer un mèrit, però fent-ho conscientment es persegueix un efecte indispensable que és el prestigi propi de la cultura que el dona. La necessitat de prestigiar esdevé així el rerefons complementari i un objectiu essencial i vital per a qualsevol cultura. En la nostra societat líquida, en un univers en expansió, en què la globalització està fent un mix accelerat de totes les cultures, fins fa poc establertes còmodament en els seus recintes estancos o ben delimitats, cal ampliar més que mai els nostres horitzons, obrir el nostre esperit i incorporar més continguts i reconèixer nous mèrits.

El Dia de la Cultura del 2022, a més del Manifest Cultural, ha incorporat quatre nous premis Àgora Cultural, els corresponents al 2021, lliurats dins del magnífic marc arquitectònic del vestíbul del Consell General i de la plaça de la Casa de la Vall, de la mà del secretariat dels Castellans d'Andorra (CdA), acompanyats de 25 associacions i entitats més de l'àmbit de la cultura.

Teresa Ventura i Guasch, premiada per la seva implicació en el voluntariat cultural andorrà i la dinamització de diverses entitats com l'Associació Musical i Amics de Mozart

(AMAM) i l'Associació d'Escriptors (AEPA), així com pel treball de redactora dels esdeveniments culturals del país. Carme Massana i Pelegrí, premiada per la seva aportació personal com a artista pintora a la plàstica andorrana, amb una massivitat contundent però alhora fluïda que, amb la línia, el color i la llum, genera una nova, peculiar i expressiva visió del paisatge, de la bellesa i de l'art, reflex d'una societat líquida. Àlvar Valls i Oliva, premiat per la seva valuosa aportació amb el *Diccionari enciclopèdic d'Andorra* (2006) i com a periodista, corrector, articulista, escriptor, traductor i director de mitjans escrits i defensor de la cultura catalana, col·lectivament des del Centre de la Cultura Catalana.

Albert Pujal i Trullà, premiat pels estudis i recerques històrics per al millor coneixement del passat d'Andorra i de la parròquia d'Ordino (cal Pal, la Domus de Casa de la Vall, la transhumància, el nom de les cases andorranes) amb la sensibilitat afegida d'arquitecte urbanista i polític.

Unes trajectòries i unes obres i accions que han merescut ser premiades per Àgora Cultural, en nom de la societat andorrana i davant les nostres autoritats polítiques i a Casa de la Vall, la casa de tots, com molt bé recorda sempre la síndica, Roser Suñé i Pascuet.

Els premis Àgora Cultural, en la seva edició vintena, finalment, com a reflex fefaent del prestigi de la nostra cultura, feta dia rere dia, amb constància, geni i passió. Un prestigi que ha de servir per mantenir viva i atractiva la cultura. ■

Marxants de cultura

Els músics Minerva Albelda i Arnau Gallardo

Per Jordi Pasques i Canut

Els premis Àgora Cultural lliurats dimarts al vestíbul del Consell General enceten la tardor amb gust. Primer perquè desvetllen, destapen i mostren quatre persones mereixedores del guardó i ens les apropen, les retrobem, les recordem i alguna vegada fins i tot algú també les veu per primera vegada. Segon, perquè trobar el gust de la cultura, tastar-la en directe, notar-la amb els nostres propis sentits, ens nodreix el pensament i alhora adquirim una mica més de coneixements. La pintora Carme Massana, la promotora musical i editora Teresa Ventura, el corrector de català i escriptor Àlvar Valls, i l'arquitecte i investigador d'història humana Albert Pujal, els va convocar amb *nocturnitat* Àgora Cultural i les respectives famílies per tal de fer-los present a l'acte de lliurament del premi. Tret de la Teresa Ventura, que hi assisteix d'habitudo i en fa reportatge fotogràfic, i per tant, se sabia que hi aniria sens falta, la resta hi anava per un motiu concret, a tall de mentida pietosa, que resultà l'excusa per assegurar-se el col·lectiu Àgora que hi fossin presents. El seguici familiar dels Llovera-Massana indicava que algú de la família rebria un premi, pensant-se la Carme Massana –tal com va dir un cop se li va lliurar el premi– que seria un fill seu el premiat, tal com li havien dit a ella. La presència de familiars pot fer sospitar, al càndid premiat que ho desconeix fins al darrer moment, d'alguna cosa, com succeí l'any en què l'Antoni Pol i l'Àngels Mach –membres de l'organització– van rebre el premi. Abans de començar l'acte, les mirades del Pol i de l'Àngels cap a la resta de membres de

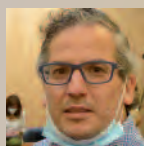
l'organització eren un poema, degut a la presència de familiars dels dos. Aquest any, a l'Albert Pujal el va ensarronar el Francesc Rodríguez, en convèncer-lo per assistir a una conferència que li agradaria molt. L'Àlvar Valls no portava seguici però hi assistia per un motiu de fer costat a un amic, segons li va dir precisament el Pol, del qual tampoc en sabia el nom, i a qui lliurarien el premi. Valguí dir que la Teresa Ventura –que sabien de totes totes els organitzadors que hi aniria– hi tenia les dues filles. Quan li vaig dir en acabar l'acte: "No t'ha fet estrany veure-les aquí", em va dir que les havia vist de casualitat a la plaça abans d'entrar i que havien quedat per veure's i parlar, "com fan sovint". En qualsevol cas, una manera secreta de convocar els premiats molt entranyable i amb aquell toc salpebrat d'il·lusió i de franquesa que engrandeix els moments a primer cop d'ull poc transcendents, de senzill tràmit, com pot semblar el ritual anual de lliurament de premis, d'aquest o de qualsevol altre guardó, però en realitat cada edició mereix i té el seu moment i els seus protagonistes i d'això es tracta, de viure-ho en plenitud. La plenitud dels premis Àgora Cultural va més enllà d'un reconeixement merescut. Significa assoliment de maduresa, bagatge i visibilitat. Quan en la propera revista d'Àgora Cultural hi trobem indicades les fites biogràfiques i les *laudatio* fetes dimarts per persones que les coneixen bé, corresponents a la Carme Massana, a la Teresa Ventura, a l'Àlvar Valls i a l'Albert Pujal, ens adonarem de la importància del fòrum que representa la unió de tantes entitats culturals aplegades a Àgora Cultural,

conjuntades a la plaça de la cultura i el pensament andorranes, on s'hi troben i on les podem trobar, cosa que és molt d'agrair. Per exemple, el secretariat d'aquest any correspon als Castellars d'Andorra, com ho va ser l'any passat el Grup de Folklore Casa de Portugal i com ho serà l'any vinent una de les 26 entitats que componen Àgora Cultural i agafen el secretariat rotatoriament. Els Castellars, dimarts, es van poder dirigir a l'audiència, al país, amb el Manifest Cultural, per boca de Juli Peña, i van expressar davant les autoritats presents, que hi eren i escoltaven atentament, les seves inquietuds, les seves aventures, les seves queixes, els seus agraïments. I que hi siguin les primeres autoritats, des de la síndica general, que obre les portes el Consell General per acollir-hi l'acte; la Ministra de Cultura i Esports; la Cònsol major d'Andorra la Vella i altres autoritats nacionals o parroquials, les honora, perquè la seva presència enforteix i ratifica la importància de la cohesió social propiciada per la cultura, sense les quals, sense la cultura i sense la cohesió social, cap dels altres pilars que conformen les societats podrien rutllar bé. El títol de l'article, *Marxants de cultura*, ve a dir que Àgora Cultural fa una funció de difusió, de materialització, d'oferir cultura, de muntar la parada i generosament convidar a prendre'n, a tastar-la i a emportar-nos-en un tall ben gros si així ens plau i ens agrada. Fan de marxants de cultura i ens apleguen per Sant Jordi, en el Dia de la Cultura amb els Premis Àgora Cultural, tot fet per bé d'Andorra i de la seva vitalitat social. Gràcies i per molts anys! ■

Homenatge Xavier Plana i Sala

(23/3/1913 - 30/10/1985)

Per Joan Lluís Ayala i Díaz
Historiador i arxiver

L'educació és un dels pilars de la societat i és transcendent en la construcció dels pobles. Els docents esdevenen el referent de moltes persones i els records o vivències poden ser experiències vitals.

En el cas del Principat d'Andorra, el creixement demogràfic i econòmic des de la segona meitat del segle XX amb la consegüent arribada d'alumnes va propiciar la construcció d'escoles i la necessitat de professors. D'aquesta manera diversos professors –andorrans i nousvinguts– van impartir classes tant al sistema espanyol com al francès, que eren els que estaven establerts. De la seva banda, els comuns s'implicaven amb la contractació i facilitaven espais i aules.

Xavier Plana i Sala va néixer el 23 de març del 1913 a Fígols d'Organyà (Lleida). Va estudiar Magisteri a Lleida, posteriorment va fer de mestre a Lió (França) i va ser docent de l'escola espanyola d'Andorra des del 1943. Es va casar amb Maria Bregolat, de cal Roy d'Andorra la Vella, i va tenir dos fills, Xavier i Joan Maria. Es va integrar i implicar plenament en la societat andorrana, especialment en el món cultural. Era aficionat a les lletres, el cant i la poesia. Va pertànyer a l'Orfeó Andorrà i va ser president del Centre Moral i Recreatiu d'Andorra entre els anys 1949 i 1953, i secretari en el període 1963-1965.¹

Alguns alumnes el recorden com un professor exigent, però molt implicat en les diverses matèries que impartia. També era conegut

El mestre Plana (a dalt a la dreta) a les escales de l'escola que hi havia a l'edifici de granit del Quart d'Andorra la Vella. Foto: Xavier Plana i Bregolat

Inauguració del carrer Mestre Xavier Plana, el seu fill Xavier Plana i Bregolat, descobrint la placa. 20-02-1987 Arxiu Comunal d'Andorra la Vella

En una entrega de premis i compartint un refrigeri. Foto: Xavier Plana i Bregolat

La natura era una altra de les seves passions. Foto: Xavier Plana i Bregolat

Xavier Plana (a la dreta) en una imatge presa un any abans de la seva mort (20-05-1984). Foto: Josep Lluís Marquès

com a *Xanasala*, ja que tenia una peculiar manera de signar en què combinava la primera lletra del seu nom –la 'X' de Xavier– amb la primera del primer cognom –la 'P'– i així es podia llegir com a *Xanasala*. Era un amant de la natura i per aquesta raó fomentava les excursions a la muntanya amb alumnes. Un document de l'any 1956 mostra com volia tirar endavant, com a activitat de conscienciació mediambiental, un vedat forestal escolar al solà d'Andorra la Vella que fos un patronatge comandat pel Quart d'Andorra la Vella amb una comissió integrada pel cònsol, el mestre, el sacerdot, dos pares de família i dos persones titulades. Amb la mirada en el futur i conscient dels transcendents anys de creixement i canvis, patia pels perills d'oblir de les arrels. En un programa de la festa major d'Andorra la Vella del 1960 deixa palesa una reflexió al jovent sobre el seu rol on mostra la seva preocupació pel manteniment de les tradicions i els anima a respectar l'esperit de les tradicions:

"Fidelitat, doncs, a les velles tradicions. Fidelitat a la puresa dels costums. Fidelitat al homes de seny que ens precediren. Penseu que l'arbre, no és més que l'esplèndid desenvolupament de la primitiva llavor, de qui en rep tota virtut. Penseu que el progrés actual, no és més que l'esclat d'aquella Andorra que els avantpassats sembraren. I, error fatal seria, fugir de la vella experiència que és tot saviesa i seny..." Extracte del text escrit al programa de la festa major de l'any 1960 amb el títol *Déu-vos guard, jovent amic i coratjós!*

Va morir el 30 d'octubre de 1985, i l'any 1987 el Comú d'Andorra la Vella el va homenajar dedicant-li un carrer de la vila, al capdamunt del carrer Ciutat de Valls, el qual s'anomenava anteriorment camí del Solà. A l'acte, el 20 de febrer de 1987, hi assistiren els fills, autoritats i antics alumnes. ■

1- Llahí i Segalàs, A. *Qui és qui als carrers d'Andorra*. Andorra: 2 + 1 Editors. 2014.

Homenatge Gertrudis Galí i Mallofré

(27/12/1912-22/02/1998)

Gertrudis Galí i Mallofré, "Ocell que obre les ales i al cel se'n va", 1989. Electrolisi, 150x100x60 cm. Tanatori d'Encamp. Foto Comú d'Encamp

Homenatge Manel Viusà i Camps

(14/12/1917-11/02/1998)

Manuel Viusà i Camps, "Papagai, corb i simi", d'El Llibre de les Bèsties, 1978, diferents tècniques de gravat calcogràfic, 44x31 cm. Col·lecció família Viusà-Galí

Taller a l'UCE al 2001

Taller a l'UCE al 2008

Per **Gemma Rufach i Novau**
Professora del taller de gravat a l'UCE

Primera experiència d'un taller de gravat a l'UCE 2001

Des del Centre de Gravats d'Encamp es va presentar la proposta d'un curs a Prada a través de la Societat de Andorrana de Ciències (SAC). La proposta fou engrescadora i vàrem gestionar que es pogués dur a terme. El Comú d'Encamp hi va posar el taller i nosaltres la tècnica: intentar motivar l'alumnat a treballar el gravat, una experiència que mai havia existit a l'UCE.

Investigar i bàsicament gaudir amb la preparació de matrius improvisades per aconseguir una estampa sorprenent, de la mateixa manera que nosaltres ho vàrem aprendre del mestre Viusà.

El gravat, plantejat com a procés obert possibilita que s'experimenti a si mateix, descobrir l'essència del llenguatge calcogràfic, plantejar la recerca dels elements primaris.

Termes com *dificultat* i *superació* varen ser constants en el taller. Es va treballar amb

totes les possibilitats que s'oferia, xilografia, punta seca i col·lagraf.

Tot i que cap dels assistents al taller coneixia la tècnica, els resultats van ser molt satisfactoris. Les estampes impreses sorprenien per la seva espontaneïtat.

És el col·lagraf el que deixa més lliure la interpretació del treball de cada alumne atès que ells busquen els materials i els elements per adherir a la base. S'ha donat el cas que una alumna ha realitzat una composició amb espígol florit, i durant tot el procés d'assecatge i adherència ens ha acompanyat la seva olor. És una matriu olorosa; tant de bo en el procés de la matriu a l'estampa, l'essència hi quedés impregnada. És una manera poètica de valorar aquest primer taller de gravat a l'UCE.

L'assistència al taller s'estenia des d'un alumne xec becat per aprendre l'idioma fins a docents de la mateixa universitat que en les seves hores lliures aprofitaven per aprendre gravat.

Dins del programa del taller hi hagué una conferència-col·loqui sobre la vida, el compromís i l'obra d'en Manel Viusà (fundador del Centre de Gravats d'Encamp). La conferència fou a càrrec del col·laborador Carles Sastre i la gravadora Imma Gibert, deixeble d'en Viusà. Es tracta de difondre un vessant menys conegut d'en Viusà, que és la seva trajectòria artística, ja que va incidir en diferents camps, com la pintura al fresc, la ceràmica i essencialment el gravat. ■

i al 2008...

Fa 9 anys vàrem iniciar el taller de gravat a la Universitat Catalana d'Estiu de la mà de la SAC d'Andorra. De llavors ençà el taller no ha fet més que créixer. Cada any és més nombrós en alumnes, i val a dir que n'hi ha que repeteixen cada any. Cada any es prepara una tècnica diferent, cosa que fa que aquests alumnes vulguin continuar aprenent la disciplina del gravat calcogràfic.

Es treballa la comprensió del lèxic propi del gravat i el seu significat conceptual. També el coneixement de les tècniques calcogràfiques amb domini suficient per facilitar la representació d'imatges i afavorir la capacitat expressiva. Diferenciar les tècniques d'incisió directa i tècniques d'incisió indirecta i conèixer els materials emprats en cada cas. Aconseguir el domini dels procediments i tècniques que millor encaixin amb la identitat expressiva personal. S'aprèn a manipular adequadament els estris i els materials d'ús més freqüent i propi en cada tècnica.

Es treballa sobre propostes individuals dels alumnes per aconseguir els coneixements teòrics i tècnics de gravat per projectar i executar la feina planejada.

És un taller on es produeix obra gràfica experimental. ■

Manuel Viusà i Gertrudis Galí
(Una parella d'artistes catalans
que es van quedar a l'exili)
Autora: Núria Rius Vernet. Pagès
Editors, 2009. Col·lecció Guimet

Per Núria Rius Vernet

Presentant el llibre a l'UCE,
Gemma, Imma i Núria

Extracte del llibre:

"...Manel Viusà va posar tots els seus esforços a crear a Andorra un centre internacional de gravat que havia de dur el nom de la filla desapareguda en els aiguats de l'any 1982. Finalment ho va aconseguir. El Centre de Gravat d'Encamp va ser creat pel Comú a iniciativa del llavors cònsol menor, Josep Dallerès, però mai, de manera oficial es va dir Centre de Gravat Núria Viusà i Galí, com sempre van desitjar els seus pares. Manel Viusà el va dirigir durant 12 anys.

L'estiu de 1986 s'iniciava en aquest centre el primer curs d'estiu de gravat; Manel Viusà impartia una Història General del Gravat Occidental i Victòria Raval, conservadora del Museu Molí Paperer de Capellades, dirigia un taller experimental sobre la fabricació de paper.

Seguirien cursos pràctics sobre diferents tècniques de gravat, noves experimentacions, estudis sobre gravadors, etc. Allà van impartir classes o conferències professors de diferents universitats i també gravadors com Jaume Pla, Joan Barberà, Gemma Rufach, el pare Oriol Diví, Victòria Garrido, qui substituiria Manuel Viusà en la direcció del centre, entre altres. L'alumnat que omplia cada estiu el centre era divers: estudiants de Belles Arts, de l'Escola Llotja o de l'Escola Massana de Barcelona, gravadors, professors... procedents tots ells de diferents indrets de Catalunya.

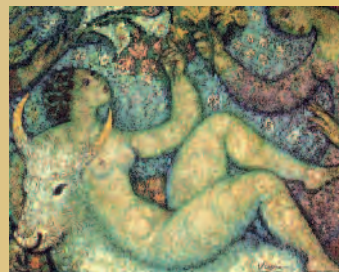
L'estiu de 1989, Gertrudis Galí els va delectar amb la creació d'una escultura de grans dimensions, *Ocell que obre les ales i cap el cel se'n va*. La va realitzar al carrer. Cada dia les persones que passaven veien l'artista envoltada de ferros, de barretes de coure i de bronze, amb el soldador i el martell a les mans. Vestia uns pantalons i una ampla camisa de quadres; els seus cabells blancs brillaven al sol recollits en un monyo. L'artista va representar un gran ocell que sembla escapolar-se dels braços d'una jove de cos estilitzat i de positura mig a la gatxoneta mig estirant-se, com si volés afermar l'ocell just haver copsat la seva fugida. L'escultura va presidir la Sala de Plens del Comú d'Encamp. Així fou com la parella passava, sovint amb la

Inauguració de
l'exposició al Museu de
Terrassa, 11/2/2023

Manel Viusà

Manel Viusà. Diferents representacions del mite "Europa": a) *Bon viatge per Europa*, anys 70

b) *Europa*, s/d

seva neta Marina, tots els estius a Andorra i els hiverns a París. El seu cercle d'amistats s'ampliava cada any amb totes aquelles persones que passaven com a professores, alumnes o col·laboradors pel centre de gravat..."

En desaparèixer a Andorra el Centre de Gravat i tot el seu arxiu, Joana Viusà ha tingut interès a preservar l'obra que va heretar dels seus pares i en va fer donació al Gabinet Calcogràfic de la Biblioteca Nacional de Catalunya, la Biblioteca del Pavelló de la República i al Museu de Terrassa. En tots aquests llocs es pot consultar, estudiar i admirar la seva obra.

L'11 de febrer de 2023, aniversari del traspàs de Manuel Viusà, al castell cartoixa de Vallparadís, una de les seus del Museu de Terrassa, es va inaugurar l'exposició *Galí & Viusà, art, amor, exili* i restarà fins al 12/11/2023. ■

Per Imma Gibert i Jané

Biografia simplificada de la trajectòria artística i humana de Manel Viusà

Manel Viusà i Camps va néixer a la Barceloneta el desembre de l'any 1917. El pare treballava al port, però la crisi de l'any 1929 va deixar-lo a l'atur. Va haver de posar-se a treballar per ajudar la família, tenia 13 anys.

Va buscar feina a l'empresa de decoració de vidres Ricard Crespo. El senyor Crespo era dipositar de les obres de Gargallo i tenia la casa decorada per Xavier Nogués. Coneix els gravats de Xavier Nogués i la pintura mural. Anys després Viusà el defineix com el seu mestre i li lloa les qualitats: irònic, graciós i rigorós.

Va pactar treballar de nit, dormiria als matins i així podria assistir a la tarda a les classes de dibuix a la Llotja. Allà coneix Gertrudis Galí, que era de les úniques alumnes femenines de l'escola i que destacava en molts aspectes: un era la bellesa, era molt maca, i l'altre la intel·ligència, va acabar els estudis amb diploma d'honor.

Viusà es casa a Barcelona amb Gertrudis Galí el 1939. Tenia 22 anys.

L'any 1942 s'instal·len a Terrassa. d'on és filla Gertrudis Galí. De seguida, connecten amb l'ambient dels Amics de les Arts. Milloren la situació econòmica i fins i tot poden tenir minyona.

Josep Camón, llibreter, els fa de marxant. S'estableix una forta amistat amb el matrimoni Camón-Zysset.

Aquest mateix any pinta els frescs de la capella d'estil renaixentista del Sant Crist, dintre de la basílica del Sant Esperit, per encàrrec del mestre Vila Arrufat. Pinta juntament amb Pere Tort, i feren tota l'obra gratuïtament si bé el cost dels materials anaven a càrrec de la Caixa d'Estalvis de Terrassa. El dia 14 de març de 1978 un incendi destruï completament la capella.

Gertrudis Galí es va especialitzar com a retratista de la societat benestant terrassenca. D'aquesta època hi ha nombrosos retrats. Aquestes obres han passat de pares a fills i els actuals propietaris en desconeixen qui és l'autora.

L'any 1942 Manel Viusà fa la primera exposició de pintures a Terrassa, a la sala dels Amics de les Arts, i l'any següent ho va fer Gertrudis Galí. L'any 1948 la parella, amb tres filles molt petites, ha d'afrontar l'exili. Per aquest motiu el matrimoni demana al seu amic Camón que busqui un comprador per a un quadre especial, un oli de gran format en el qual han treballat

Oli. "Dues figures femenines amb una cabra".
Aquesta pintura a l'oli és de l'any 1990 i la seva mida és de 75x54

tots dos durant tres mesos i on hi ha representats bona part dels seus amics, tots relacionats amb Els Amics de les Arts. El quadre porta per títol *Duet de violí i piano pels Amics de les Arts*. La pianista és la mateixa Gertrudis Galí, la violoncel·lista és la senyora Camón (Zysset) i les persones que formen l'auditori són totes identificables, personatges il·lustres de Terrassa i entre les quals s'hi troba representat Manel Viusà.

El 1948 marxen exiliats cap a Perpinyà, on Viusà treballarà en un taller de ceràmica. La seva esposa, Gertrudis Galí, que s'ocupa de la llar i dels quatre fills, un acabat de néixer, escatima temps d'on pot modelant figures de fang per afrontar la precària situació econòmica, fins a l'any 1956, quan van instal·lar-se a París.

L'any 1960 Viusà exposa per primera vegada de la mà del seu marxant, d'origen polonès, Max Wassover en una galeria de segona fila, al carrer del Sena. D'aquesta exposició aconsegueix una clientela d'americans.

Posteriorment trenca la relació amb Wassover i es planteja el dilema d'anar a buscar els clients a casa. Serà una travessa que els convertirà en hostes del Chelsea Hotel a Nova York; això succeïa l'any 1970, quan Viusà tenia 53 anys i Gertrudis Galí, 58. L'estada en el Chelsea es pagava amb obra, i això feia que el personal que hi vivia pràcticament tots fossin artistes, amb el seu taller o estudi improvisat, i és clar, conèixer aquest personal els va resultar molt interessant.

A Andorra hi fixaren la residència a partir dels anys 70 dues filles del matrimoni Viusà-Galí. Una, Núria, i la seva filla Meritxell moriren arran dels aiguats del novembre de 1982

L'any 1977, a París, el Museu del Louvre presenta una retrospectiva del pintor rus Marc Chagall, amb obra realitzada els últims deu anys. Chagall s'havia instal·lat a França l'any 1948. Si fem constar aquesta data és perquè creiem que aquest pintor té una forta influència en l'obra pictòrica de Viusà.

L'any 1978, Manel Viusà fa el tiratge dels gravats que il·lustren el *Llibre de les Bèsties* de Ramon Llull, en format de llibre, que porta per nom *Exemples*. Col·laborà en l'edició del tiratge Carles Sastre.

L'any 1979 Gertrudis Galí exposa escultures a la sala Rovira de Barcelona. Aquest mateix any, amenaçats per l'ultradreta espanyola (Batallón Vasco Español) i després de ser-los denegada per part del govern francès l'extradició, el matrimoni marxa a Veneçuela. A Caracas, Viusà imparteix classes de gravat en una escola d'art. Passats dos anys i una vegada aconseguida la nacionalitat i el passaport, retornen a París en assabentar-se de la tragèdia familiar a Andorra.

El Centre de Gravat d'Encamp

L'any 1986 es crea el Centre de Gravat a Encamp per encàrrec del Comú i a iniciativa del cònsol, Josep Dallerès. Viusà en portà la direcció durant dotze anys, fins a la seva mort. En aquest temps compta sempre amb l'ajut i col·laboració d'una andorrana, resident a Encamp, l'Helena Guàrdia.

El Centre de Gravat es va concebre inicialment com un taller que funcionava durant l'estiu, obert a alumnes d'arreu del món a fi d'iniciar-se o d'exercitar-se en les diverses tècniques del gravat. S'organitzaven activitats complementàries, com ara conferències sobre història del gravat, fruit d'un treball d'investigació i recerca que duia a terme Viusà amb la col·laboració del seu fill Jordi, aleshores llibreter. Era el mateix Viusà qui seleccionava els conferenciant, tots personalitats rellevants de diferents camps i diferents indrets, i en procurava la vinculació al centre.

Volia aconseguir un centre on el gravat fos l'eix vertebrador d'iniciatives artísticocreatives i sobretot de convivències, un lloc obert on els artistes, tant locals com forans, podien passar a prendre un cafè o a participar d'alguna tertúlia improvisada, d'on ell i la seva esposa eren l'ànima.

Ell volia aconseguir un centre que s'autofinancés, amb espais per a allotjament i amb edicions pròpies. Per aquest motiu hi ha una col·lecció dirigida per ell i editada pel Centre de Gravat, de la qual es van publicar dos exemplars l'any 1991. El primer, dedicat a Xavier Nogués, per Cecília Vidal i el segon dedicat a José Guadalupe Posada, per Josep M. Murià. El tercer, en preparació, era el de Picasso però mai veié la llum.

L'any 1995 exposa al Centre d'Estudis Catalans a París els gravats realitzats per al *Llibre de les Bèsties* de Ramon Llull.

Aquest llibre és l'obra emblemàtica d'en Viusà, a través del qual expressa tota la saviesa: la capacitat d'innovar, la creativitat... La grandesa d'un home més aviat menut.

Manel Viusà morí a París onze dies abans que l'esposa, Gertrudis Galí. Tots dos foren enterrats a Encamp el 13 de març de 1998.

Pintor d'arrel noucentista

El noucentisme fou un moviment cultural i polític que sorgí a final del segle passat a França i a principi del segle xx a Catalunya.

A la revista *Pèl i Ploma*, exactament al número de juliol de 1901, en l'article "Impresiones", Joaquim Torres-Garcia postula la necessitat d'un art essencial i no anecdòtic. Defineix el canvi de valors estètics. La forma pren el lloc privilegiat del fons, en contraposició a la sobrevaloració vuitcentista del fons sobre la forma.

L'any 1906 Eugeni d'Ors escrivia al diari *La Veu de Catalunya* una columna anomenada "Glossari" dedicada a l'estrena d'*Emporium* al Liceu per l'Orquestra Wagneriana. Aprofita per defensar obertament una cultura mediterrània. L'estiu del 1911 en el "Glossari" del mateix diari, dia rere dia, anava definint les qualitats

Homenatge
Gertrudis
Galí i
Mallofré

Homenatge
Manel
Viusà i
Camps

Gertrudis Galí.
"Homenatge a Lluís
Companys".
Escultura en bronze,
representa una Pietat;
les mides són 70x61

Gravat del *Llibre de les Bèsties*. "Lleó i toro"
Aquest gravat forma part de les il·lustracions
que acompanyen els textos de Ramon Llull en
el *Llibre de les Bèsties*

Oli. "Escena de família
1987".
Pintura basada en la
interpretació, molt personal,
del mite de Leda. Datada
l'any 1987

d'un país (Catalunya) a través d'un cos femení, de proporcions clàssiques, d'una bellesa hel·lenística, despulat de tota decoració supèrflua i d'una intel·ligència lloable. En acabar la sèrie d'articles, la va anomenar *Teresa, la Ben Plantada*, personatge que en lletres d'Eugeni d'Ors esdevenia símbol d'una raça.

Per a Viusà, la primera etapa de formació a l'escola Llotja fou totalment acadèmica, és possible que les pautes del moment fossin noucentistes.

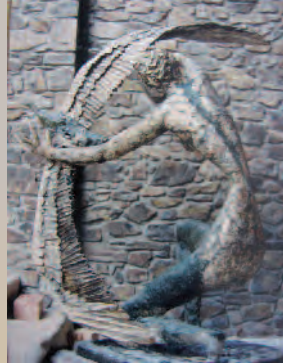
D'arrel noucentista és, en termes generals, el perfil de la figura femenina, omnipresent en l'obra de Viusà. La forma és el tot, per dir-ho amb paraules de Torres-Garcia. Encara que al llarg de la seva vida va evolucionant, la representació femenina sempre conserva un aire de Ben Plantada.

Els primers olis coneguts, datats el 1940 (23 anys) són clarament acadèmics; després evoluciona notablement tant en la forma com en el contingut, segurament per les influències adquirides en conèixer i admirar l'obra d'altres pintors residents a París. I també pel propi interès d'investigar: la matèria plàstica, els elements cromàtics, el gest, la forma, etc. ■

Exposició a Terrassa. Foto Marta Rotés

Gertrudis Galí. Obra dedicada a la seva filla Núria

Manel Viusà impartint una conferència al Centre de Gravat d'Encamp, als anys 80

En Manel i la Galí a Canet de Rosselló

Acte d'homenatge a l'UCE de Prada el 2010, sota el cartell basat en un gravat de Manel Viusà

Per Joana Viusà i Galí

Manuel Viusà, "El licàntrop", anys 80. Acrílic sobre tela, 200x165 cm. Col·lecció família Viusà-Galí

Galí amb la seva escultura "Maternitat" a mitjans anys 50

Els germans Adela, Jordi, Núria i Joana Viusà i Galí

L'art d'estimar

En l'Art d'Estimar el poeta Ovidi eleva l'amor humà al de les divinitats mitològiques, on els amants són éssers lliures i responsables. Ell era el Manel, ella era la Galí. Van ser una parella sàviament unida en l'art de viure com a artistes i en el d'estimar-se; d'estimar els altres, i d'estimar el país, Catalunya.

"Algun dia algú explicarà la història d'aquesta parella d'artistes. Fou de les més intenses." Ho diu Jaume Martínez i Vendrell en les seves memòries, *Una vida per Catalunya*. Ell va conèixer la Galí i en Viusà a final del 1940, quan la Resistència francesa es va apropar als líders de l'independentisme amb l'objectiu de crear "rutes de la llibertat" a través de la frontera catalana, que van servir per fer passar clandestinament resistents i personalitats que lluitaven per alliberar la França ocupada per l'Alemanya de Hitler.

Manuel Viusà i Camps i Gertrudis Galí i Mallofré van travessar junts una joventut desbordant d'idealisme: primer a la facultat de Belles Arts de Barcelona, on es van conèixer, després convivint com a parella d'artistes; aviat comproment-se contra la dictadura de Franco; vivint en la clandestinitat, i, finalment, optant per l'exili a França i, més tard, els anys 80 a Andorra, on, sota els auspicis de l'aleshores membre del Comú Josep Dallerès, funda i dirigeix el Centre de Gravat d'Encamp.

La vida d'artista no és fàcil, i menys ho era encara els anys 1940; en temps de la postguerra, i... a sobre, amb quatre fills..., dels quals, la gran va néixer sorda, amb un plus de malastrugança posterior, ja que les seves dues nenes també van sofrir una malaltia congènita que res tenia a veure amb la seva... La maldat del destí...

No! No va ser gens fàcil! I posats a afegir una dosi més d'injustícia per part d'aquest déu que tan van inspirar l'obra de la meva mare, per quin set sous Zeus va enviar trons, llamps i una allau de pluges a les muntanyes d'Andorra que el 7 de novembre del 1982 van matar la Núria i la seva petita Meritxell?

Segons el diagnòstic del doctor Joan Colomines –també diputat, poeta i amic de la parella Viusà-Galí-, "cal tenir un esperit de ferro, com aquest ferro que tant domina la Gertrudis, per aguantar aquests embats cruels!".

Hi ha un abans i un després de la vida artística de Gertrudis Galí, traçat per la línia de la frontera amb França. A Terrassa, la Galí es va fer famosa pels retrats a l'oli de les famílies de la burgesia de l'immediat postfranquisme. Un cop exiliats, a final del 1948, la Galí es transforma en escultora i crea figures esmaltades per a les Caves Sant Vicens, un taller d'art fundat pel mecenes perpinyanès Firmin Bauby.

El 1958 els pares van poder adquirir un taller d'artista típic a París, al peu de la Butte de Montmartre, situat al cinquè pis del 19, Rue Clauzel, prop de la Place Pigalle i de Montmartre. Tenia sis metres d'alçada. Els anys 60, Manuel Viusà es compra una ofset i edita diverses publicacions, entre les quals *Companyes*, seguida de *Macià* i la *Correspondència secreta Franco-Hitler-Mussolini* que ell va descobrir, inèdita, a la Bibliothèque Nationale de París.

Mentrestant, la Galí es lliura cos i ànima al foc i al metall. En Manel es torna transgressor bastant més tard, els anys 80, desesperat per la mort de la Núria als aiguats d'Andorra, i en memòria seva funda el Centre de Gravat d'Encamp. De tornada als seus orígens de gravador, Manuel Viusà inventa tècniques noves, enganxa elements de la natura, com plantes o fins i tot pèls de la barba del meu germà, a les planxes de gravar... El seu estil pictòric també es transforma i es deixa influenciar per Chagall, fent volar fèmies sobre els caps d'amorosos lleons. Al Centre de Gravat d'Encamp hi conflueixen estudiants de Belles Arts o de l'Escola Massana de Barcelona, també del sud de França i, naturalment, molta gent d'Andorra. La Galí, per la seva banda, va ser una precursora de l'Street Art en forjar al mig d'un carrer d'Encamp l'escultura *Dona i ocell* adquirida pel Comú.

Núria Viusà i Galí. Xumet-Man contra el monstre invisible-Història d'Andorra. Fundació Núria Viusà i Galí i Meritxell Flogny i Viusà. Edicions de la Magrana, 1983

Joana Viusà, Pàgines viscudes, a Escriptors d'avui, escriptors d'aquí. Sant Jordi 1998, Centre de la Cultura Catalana

Joana Viusà. Andorra, retrat de societat. Llibres de l'Índex, 1993

Manel Viusà. Rousseau i la Farandola Andorrana, a Viatge de Ploma i Paper. Ministeri d'Afers Socials i Cultura, 1996

Després de la desaparició de la parella d'artistes –que fins a la mort els va agafar de bracet amb deu dies de diferència el febrer del 1998– dues de les seves antigues alumnes, la barcelonina Imma Gibert i la lleidatana Gemma Rufach van encendre la flama de la memòria. A posteriori, els fills van fer donació de l'obra al Museu de Terrassa i a la Biblioteca de Catalunya. L'exposició, que es va inaugurar l'11 de febrer del 2023 al Museu de Terrassa, en presenta una selecció durant nou mesos. ■

Manuel Viusà i Gertrudis Galí al Centre de Gravat del Comú d'Encamp

Homenatge
Gertrudis
Galí i
Mallofré

Homenatge
Manel
Viusà i
Camps

Per Josep Dallerès i Codina

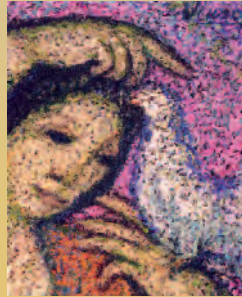
Davant de l'església de Santa Eulàlia d'Encamp, els dies de Nadal i de Sant Esteve, l'Esteve Albert, amb la col·laboració de Meritxell Casal i un grup de ciutadans, va estar organitzant durant anys, un pessebre vivent. Semblaria, pel que se m'ha dit, que fou per la intermediació d'Esteve Albert que Viusà acabà trucant a la porta del Comú d'Encamp. Jo havia iniciat el meu primer mandat al Comú l'any 1982 i diria que fou a mitjan dècada, durant el segon mandat, que, de la mà de Meritxell Casal, vaig conèixer Manuel Viusà i Gertrudis Galí.

En Viusà em proposà la possibilitat de dur a terme unes conferències sobre gravat. No recordo exactament quin va ser el temps; crec recordar, tanmateix, que la trobada va ser a final d'estiu i que convinguérem que es podria dur a terme l'estiu següent per poder-ho organitzar amb temps. El cert és que no va tractar-se de quelcom d'improvisat i, tot i que no vam parlar de la possibilitat de tirar endavant un taller de gravat fins després d'haver dut a terme les conferències (crec que van ser dues), estic convençut que ell és el que cobrava des del primer moment. Durant l'estiu de l'any següent, es dugué a terme el primer curs de gravat sota la direcció de Manuel Viusà. Fou un èxit i s'acordà reiniciar-lo l'any després.

Diria que Gertrudis Galí no va contemplar demanar al Comú la possibilitat d'utilitzar els espais de La Valireta, on es desenvolupava el curs, per dur a terme treballs d'escultura fins al segon o tercer curs. No només se li va permetre, sinó que quan va voler treballar en gran format se li posà a disposició l'espai de carrer dedicat a aparcament davant l'entrada a l'edifici.

La bona acollida que tenien els cursos de gravat va fer que el que havia començat com una experiència sense massa expectatives, s'anés consolidant i es comencés a parlar no només de permanència dels cursos d'estiu, ans també es començà a estudiar la possibilitat d'ampliar-ho a temps de vacances escolars, pensant en el període de Setmana Santa.

Que recordi, en Manel Viusà em començà a parlar de la possibilitat de posar nom al centre de gravat en record de la seva filla i la seva neta, ambdues desaparegudes la nit de l'aiguat del 1982. Em va semblar una idea que es podia estudiar ja que començàvem a estudiar la manera de poder transformar el centre en un espai obert tot l'any tant com a centre on continuar els cursos que es venien

Viusà, Jove amb un colom blanc.
Oli empastat sobre tela, 34x27
cm. Col·lecció particular a Mèxic

Viusà, Àngel saludant
un cavall que passa,
1988. Cartell UCE
2010

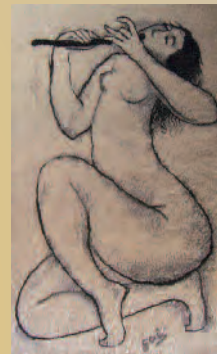

Galí. Somni, 54x35x13 cm. Bronze

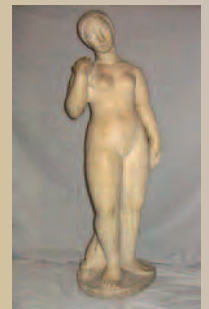

Galí. Primavera,
93x60x27 cm. Bronze

Galí. Metamorphosi,
anys 80. Aiguatinta i
aiguafort, 29x39,5
cm. Col·lecció
família Viusà-Galí

Galí. La flautista, s/d. Tapís
de llana, 76x45,5 cm.
Col·lecció família Viusà-Galí

Galí. Leda, finals anys
50. Marbre, 89x29x23
cm. Col·lecció família
Viusà-Galí

duent a terme que com a espai posat a disposició d'artistes on poguessin dur a terme llurs obres.

El Comú d'Encamp, que estava duent a terme una política cultural de suport als artistes plàstics i que havia adquirit el prat del Bau –on ara està ubicat el poliesportiu– i la prada de Moles, on romanien intactes els habitatges de l'antic càmping La Fontaine i la borda que havia estat ocupada pel restaurant Shangri-la, es va plantejar la possibilitat d'ubicar el Centre de Gravat en algun d'aquells espais. El centre es desplaçà de La Valireta a la prada de Moles, a les dependències del que havia estat cuina i menjador del càmping i es començà a estudiar la possibilitat d'adequar la borda per transformar-la de manera a poder acollir el centre de forma a disposar d'un espai definitiu en dur.

Fou en el decurs d'aquesta darrera etapa, a finals dels anys vuitanta, que la intenció de crear una fundació amb el nom de la seva filla i la seva neta es va anar consolidant o, com a mínim, si ja tenia la idea en ment, va ser quan me'n va parlar amb més insistència. Es va plantejar des del Comú d'una possible col·laboració entre aquest i la fundació a crear estipulant drets i obligacions d'uns i altres ja

que no existia, en aquell temps, llei que regulés les fundacions i, si mal no recordo, el Govern demanava una aportació de 100.000 pessetes. En Viusà va demanar al Comú de fer l'aportació. El Comú, tot i estar disposat a estudiar una proposta que no considerava que fos prou clara, va proposar d'anar vers la creació d'un consorci com el que es va acabar elaborant amb el Cor de Petits Cantors. La proposta no va reeixir.

Va ser quan vaig deixar el Comú d'Encamp per integrar el Govern. S'acabava l'any 1991. El Centre de Gravat va continuar funcionant a ple temps fins l'any 1996, quan, per una manca d'acord en la manera de com gestionar-lo –sembla ser–, va tancar definitivament les portes.

D'aquella dècada de col·laboració en resta, tanmateix, una obra emblemàtica de Gertrudis Galí: Ocell d'ales obertes que cap al cel se'n va, que després d'haver ocupat un espai al fons de la sala de sessions del Comú d'Encamp, ocupa, des que es va inaugurar el tanatori de la parròquia, un espai essencial davant del finestral, a l'entrada del recinte. D'altra banda, el Comú d'Encamp disposa d'un fons de més de 1.000 gravats, testimonis d'aquella cooperació. ■

Homenatge Montserrat Caballé i Folch

(12/4/1933 - 6/10/2018)

Per Maria Martí i Canyelles
Directora Reig Fundació

El Concurs Internacional de Cant Montserrat Caballé

El Concurs Internacional de Cant Montserrat Caballé Principat d'Andorra 1999-2003 va ser un dels esdeveniments culturals d'Andorra més significatius d'aquells anys per la seva qualitat i pel ressò internacional, que va convertir Andorra en un espai musical de primera magnitud. Va constar de cinc edicions amb l'objectiu d'organitzar, promoure i representar una mostra i competició de caràcter internacional entre cantants d'òpera novells a la vila de Sant Julià de Lòria que se celebrava anyalment a final del mes de maig.

El concurs té el seu origen l'any 1994, quan la soprano catalana Montserrat Caballé i Folch proposa a Òscar Ribas i Reig, aleshores cap del Govern d'Andorra, el projecte d'impulsar des d'Andorra la realització d'un concurs de cant. Aquesta proposta no es consolida fins a l'any 1997, en què Òscar Ribas, aquesta vegada a títol privat i Montserrat Caballé hi impliquen el Comú de Sant Julià de Lòria.

Montserrat Caballé cedeix el seu nom i cognom per designar oficialment el concurs en tots els àmbits de la societat i arreu del món, i aporta les sinergies del seu prestigi artístic i humà i els seus coneixements sobre aquesta expressió musical. Reig Fundació assumeix el finançament del concurs, i admet la cooperació d'altres entitats privades i públiques. El Comú de Sant Julià dona el seu suport institucional al concurs, cedeix les dependències del Centre Cultural i de Congressos Lauredià i aporta els recursos humans i els materials escaients per a la seva execució.

La vinculació de la soprano catalana amb Andorra prové de lluny. Com ha explicat ella mateixa en diverses ocasions, els lligams amb Andorra s'iniciaven durant la seva infantesa, en què hi passava llargues temporades amb la seva família. Fou el seu pare Carlos Caballé i Borràs, qui li va fer estimar aquest país. I "(...) en l'anar i venir pel món on m'ha portat la música, sempre he trobat moments màgics per tornar al Principat, on tinc el meu refugi,

pare, i és per això que he accedit a donar per primera vegada el meu nom a aquest concurs internacional de cant".

Durant l'any 1997 es concreta el projecte de concurs amb la redacció dels seus objectius i la seva dotació econòmica, que queda recollit en el Conveni fundacional del Concurs internacional de Cant Montserrat Caballé Principat d'Andorra, que signen el desembre del 1997 els tres fundadors: Montserrat Caballé, Òscar Ribas i Reig, i el cònsol del Comú de Sant Julià de Lòria, Josep Miquel Vila.

Albin Hänseroth (1939-2004) en fou el director general des de l'inici. Reconegut arreu pel seu sòlid prestigi dins el món operístic com a gestor, adquirint al llarg d'una extensa trajectòria professional (director artístic del Liceu de Barcelona, director de l'Òpera Estatal d'Hamburg i director general i artístic de l'auditori Kölner Philharmonie de Colònia), en va ser l'ànima. Sense Hänseroth el concurs no hauria tingut la repercussió internacional i de prestigi que va tenir.

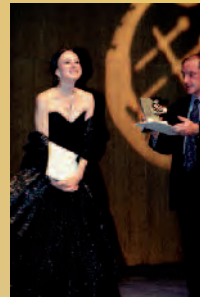
Dins les activitats del concurs, i durant la setmana següent al certamen pròpiament dit, van tenir lloc la realització de classes magistrals impartides per Montserrat Caballé. La seva proposta s'adreça a veus ja preparades i amb diferents tècniques, que sota la denominació *L'arquitectura del so. L'expressivitat en l'emissió*, ensenya la forma de dominar la capacitat de l'aire i el diafragma. "La clau de l'èxit, diu Caballé, és l'estudi i la paciència. Però prefereixo donar consells de tècnica vocal que no pas que vinguin a mi perquè els digui què han de fer per triomfar." Hi van participar més prop de 250 cantants.

Malgrat que l'economia andorrana es basi en el turisme i en l'activitat comercial que se'n deriva, molts dels concursants d'arreu del món (van ser més de 600 persones de més de 50 països els qui van passar per Sant Julià de Lòria) no n'havien sentit a parlar mai. Però ara podem afirmar que, tant els concursants com els membres del jurat van coincidir que treballar en una vila com la de Sant Julià de Lòria, petita població fora del brogit de les grans ciutats, els va donar un plus de tranquil·litat, de relaxament que va ser molt favorable en el seu resultat final, tant a l'hora d'interpretar una ària davant d'un jurat, com de jutjar la interpretació dels participants. L'amabilitat amb què la gent de Sant Julià de Lòria va *mimar* els visitants, vinguts de vegades de llocs molt llunyans, d'altres de més propers, junt amb el compromís del seu Comú amb l'organització material del concurs també han fet possible aquest bell somni de Montserrat Caballé.

Encara que les bases del concurs no va diferir molt de la resta de concursos operístics, com poden ser el Belvedere (Viena, Àustria), el Julián Gayarre (Pamplona, Espanya), el de Bilbao (Espanya), el Viñas (Barcelona, Espanya) i tants d'altres, el Concurs Internacional de Cant Montserrat Caballé

Montserrat Caballé amb les tres guanyadores, edició 2000

Òscar Ribas i Reig lliurant
el premi a la guanyadora,
edició 2003

Concurs edició 1999

per trobar la pau espiritual que tant necessitem els qui constantment voltem pel món. Molts països, en els diferents continents, m'han demanat sovint que donés el meu nom per a un Concurs o per realitzar classes magistrals, però els lligams amb Andorra venen, com he dit, de la mà del meu

Principat d'Andorra incorpora algunes consideracions que li reporten un prestigi internacional sòlid basat, sobretot, en la consideració que té vers el concursant.

Si el Concurs Caballé es va distingir d'altres esdeveniments musicals similars és per no recompensava exclusivament els guardonats amb un premi en metàl·lic, sinó que des de l'inici del projecte se cercà la col·laboració d'altres esdeveniments musicals que aportessin com a premi una actuació a afegir a la llista de guardons del concurs. Aquestes actuacions permetien, d'una banda, aportar

un al·licient més per a la participació dels concursants i, de l'altra, fer conèixer el concurs al públic europeu a través dels concerts en què participaven els seus guardonats.

Un certamen internacional comporta, com el seu nom indica, una gran complexitat. Als fundadors no els va semblar coherent limitar la participació dels concursants a una àrea geogràfica propera. La música és un art universal i, per tant, no és sobrer que un esdeveniment com aquest se sumés a d'altres ja existents per potenciar els inicis d'una

carrera artística, tan difícils, per a tots aquells que volen convertir una vocació en una forma de viure. La personalitat musical de Montserrat Caballé va ser fonamental en marcar la línia del concurs així com la complicitat amb Albin Hänseroth com a director artístic del certamen. La implicació de Reig Fundació i del Comú de Sant Julià no ha fet més que corroborar una simbiosi, que ens va portar, inexorablement, a la consolidació del concurs, amb molts d'èxits al llarg d'aquells anys de molta feina, molt ben feta. ■

Per Josep Miquel Vila i Bastida
Cònsol major de Sant Julià de Lòria
(1995-1999 i 2015-2019)

Amb Josep Miquel Vila i Òscar Ribas

Amb Narciso Yepes a Ordino

Dissabte 6 d'octubre del 2018 s'apagava per sempre la veu de soprano de la diva del *bel canto* Montserrat Caballé. La seva trajectòria internacional es va mantenir, però, propera a les seves arrels a Barcelona, on hi ha el seu gran amor, el Liceu.

De la seva immensa carrera que arrencà el 1955, ens deixa en herència interpretacions mítiques als grans escenaris del món, com l'ària *Casta Diva* de l'òpera *Norma* de Bellini, òpera amb la qual va debutar a la Scala de Milà, o les seves prestacions en les composicions de Giuseppe Verdi, Richard Wagner, Giacomo Puccini o Richard Strauss a la Metropolitan Opera House de Nova York o la Royal Opera House de Londres.

De retruc, i per sort nostra, la seva família i ella mateixa van establir una llarga relació d'afecte i amistat amb el nostre país. Des de la dècada dels seixanta del segle passat, passava amb la família llargues temporades entre nosaltres. Sant Julià de Lòria els va acollir a mitjan anys vuitanta entre els seus veïns.

El Centre Cultural i de Congressos Lauredià era, com qui diu, un nadó l'any 1997. Les qualitats de l'equipament eren les adequades per a un projecte ideat per Òscar Ribas i que va acabar sent molt seu: un certamen operístic al Principat d'Andorra. El 2 de desembre d'aquell any se signava el conveni a tres bandes amb tres fundadors, Montserrat Caballé, Òscar Ribas i Reig (nom que poc després va ser substituït pel de la Fundació Julià Reig) i el Comú de Sant Julià de Lòria.

Gràcies a l'entusiasme de totes les parts, el suport financer de la Fundació Julià Reig i les sinergies de Montserrat Caballé en tant que referent mundial operístic, tan sols sis mesos més tard, el 5 de juny de 1998, es presentava oficialment el Concurs Internacional de Cant Montserrat Caballé.

Impartint una masterclass

Actuant amb la seva filla Montserrat Martí a l'auditori Claror

Tot això transcorria durant el meu primer mandat com a cònsol major de la parròquia i crec que parlo en nom de tots quan dic que va representar una immersió fabulosa en el món de l'òpera. La presència de Montserrat Caballé en l'escena laurediana, el privilegi de sentir la seva potent i perfecta veu a tan sols uns metres de distància i la magnificència de la seva personalitat en el tracte proper és una experiència que ens va marcar per sempre.

Amb la presidència d'honor formada pels Coprínceps i sota la batuta d'Albin Hänseroth, director general i artístic de l'auditori Kölner Philharmonie (Colònia), el concurs va arrencar el 1999. Vindrien cinc anys de presència de cant líric del més alt nivell al cor de Sant Julià de Lòria. Ens va permetre

gaudir de les interpretacions i de la participació dels concursants més selectes d'arreu del món.

A principis d'estiu i durant dues setmanes Sant Julià de Lòria era un cor en la vida operística. La primera setmana estava dedicada a la competició i la selecció dels guanyadors. El màxim lloreat era acollit mesos més tard a la prestigiosa sala Gaveau de París per a un recital.

Montserrat Caballé ens va fer un regal inesborrable amb aquest concurs, una empremta única en la nostra forma d'entendre el món de la lírica. Tindrem entre els bons records la seva noblesa i aquella afabilitat que sempre va mostrar durant les seves llargues estades entre nosaltres. ■

Homenatge Josep Anton Rosell i Pujol (13/12/1938 - 30/7/2018)

Per Eva Arasa i Altimir

“Hombre!”

Aviat farà cinc anys que el Rosell ens va deixar i jo no puc afegir gaire cosa més per recordar-lo que allò que ja vaig escriure l'agost del 2018, dies després d'assistir al funeral, al diari digital Ara.ad. El Rosell va marxar en un moment de crisi per al periodisme tal com l'havíem conegut, el periodisme amb el qual havíem crescut i en el qual, amb més o menys raó, confiàvem. El periodisme, en definitiva, al qual ell havia dedicat tota una vida.

En aquests cinc anys, hem deixat de parlar tothora de *fake news*. No pas perquè ja no se'n publiquin o no en circulin tots els dies a les xarxes socials, més aviat al contrari: ens bombardegen amb tants rumors i tantes teories estrafolàries que ens hi hem tornat insensibles. El veritable triomf d'aquells que ens intoxiquen amb la voluntat de manipular-nos és que haguem desistit de combatre les informacions falses per acabar incorporant-les com a part de la nostra normalitat.

El Rosell –a mi em passa igual que a l'amic Iago Andreu, que el dia del comiat va confessar que, per a ell, el Josep Anton Rosell era i serà sempre “el Rosell”– combinava a parts iguals passió i pragmatisme. Aquest és possiblement l'equilibri necessari per a qualsevol projecte periodístic que aspiri a sobreviure i, alhora, es vulgui mantenir lleial a la seva funció social.

Aquells dies, amb els companys amb qui havíem coincidit al *Periòdic d'Andorra*, vam recordar l'obsessió del Rosell pels titulars i les fotos de portada, l'impacte que pretenia provocar en els lectors del diari. Vam recordar també la confiança que dipositava en els periodistes i la llibertat de la qual havíem gaudit a la redacció. Tot això formava part del seu amor per la professió.

Al mateix temps, el Rosell era gat vell. Almenys ja ho era en l'època que el vaig conèixer. Així, sabia molt bé com moure's per mantenir el mitjà a la línia de flotació, malgrat les dificultats dels mitjans de comunicació en general per trobar un model de finançament que els permeti ser sostenibles en el (no tant) nou paradigma digital.

A la 21a Diada Andorrana a l'UCE a Prada el 2008

A la 23a Diada Andorrana a l'UCE a Prada el 2010

A la Nit Literària, portaveu del jurat, llegint el veredict de del premi Tristaina el 1999, amb Rossend Marsol 'Sicoris' i Rosa Mari Sorribes

A les VII Jornades de la SAC sobre mitjans de comunicació el 2001

Va ser amb la seva pèrdua que em vaig adonar del molt que m'hauria agradat tenir-hi una conversa sobre els dubtes que se m'han plantejat els darrers anys al voltant del periodisme, la comunicació i les xarxes socials. Ell, de fet, era molt més d'utilitzar la informació com a eina de construcció democràtica que no pas com a arma llancívola. De ben segur que, si n'haguéssim tingut l'ocasió, m'hauria regalat una lliçó plena de saviesa: la saviesa que donen, no només l'experiència i el compromís amb uns ideals, sinó anys de veure-les venir.

No les va veure venir totes, però. El final de la seva carrera professional a Andorra no va ser el que es mereixia i, si avui escric aquestes línies, és per l'estima que li tenia, però també perquè li devíem un reconeixement públic i publicat.

L'últim dia que ens vam trobar va ser per casualitat, en un conegut centre comercial d'Escaldes-Engordany. Em va saludar amb alegria i sorpresa: “hombreee!”. El dia del funeral se'm va acudir que, si Déu existís, el Rosell l'hauria saludat igual. Després haurien parlat de cinema i d'altres plaers dels sentits, com ara un bon dinar a Ca la Lydia de Pal. ■

Biografia

Josep Anton Rosell i Pujol (Barcelona, 13 de desembre de 1938 - Tarragona, 30 de juliol de 2018) Periodista, escriptor, cinèfil i aficionat a les arts escèniques.

Neix a Barcelona el 1938, primer fill (el gran de sis) de l'Anton Rosell Mata i la Maria Creu Pujol de Vilallonga.

Estudia la formació bàsica i el batxillerat als Maristes de Lleida i en acabar, cursa estudis superiors de pèrit agrícola i d'economia a la Universitat de Barcelona. El 1960 participa com a ajudant de producció en la pel·lícula *La fiel infanteria*, dirigida per Pedro Lazaga, rodada a Lleida. Mentre compagina la seva activitat professional com a periodista a Ràdio Popular de Lleida i la seva activitat al teatre, en la companyia semiprofessional TOAR de Lleida, on coneix la que seria la seva dona, la Maria Teresa Nicolàs i Prats, amb qui, en retornar de prestar el servei militar al Sàhara Occidental, contrau matrimoni. Junts tenen quatre fills: Maria Teresa, Noemí, Creu i Biel, i tres netes: Martina, Adriana i Bruna.

Un cop casat i nascuda la seva primera filla, estudia la carrera de periodisme. Forma part de l'equip que funda el *Diario de Lérida*, mentre continua combinant l'activitat a la ràdio, a Ràdio Lleida i a Ràdio Popular. Paral·lelament, esdevé el director del grup de teatre TOAR entre 1966 i 1971 i regidor de Festes a la Paeria, l'ajuntament de Lleida. Posteriorment, entra a treballar al rotatiu *La Mañana*, del qual és director fins al 1984. Va ser president de l'Associació de Premsa i de l'Associació de Ràdio i Televisió de Lleida.

A meitat de la dècada dels 80 s'instal·la amb la família a Barcelona, on desenvolupa la carrera professional com a cap del gabinet de Comunicació de la Delegació del Govern a Catalunya, fins al 1997. Durant aquests anys esdevé, entre d'altres, responsable de comunicació de l'àrea de seguretat dels Jocs Olímpics de Barcelona. A més, col·labora com a articulista en diferents emissores i publicacions de Barcelona. En aquella època també dirigeix el magazín cultural *Candilejas* a Ràdio Miramar.

El 1997 es trasllada a Andorra, on funda *El Periòdic d'Andorra*, del Grupo Zeta, del qual és director fins al 2011. Durant aquests anys també col·labora, dirigint i presentant diferents programes, a RTVA, com *Fàbrica de somnis* (2001-2005), dedicat als clàssics del cinema, i d'entrevistes com *Enrecordar per no callar* i *Interiors*. El 2012 rep el premi Tristaina de la Nit Literària, pel programa *Identitats*, del qual havia sigut jurat anteriorment. També col·labora amb la Universitat d'Andorra on fa classes de cinema.

Es jubila als 73 anys, però no cessa mai l'activitat, desenvolupant tasques de conferenciant, d'assessor i d'articulista al *Diari de Tarragona* i a *Diario.es*.

Publicacions:

Lérida Informe, un estudi econòmic sobre la ciutat de Lleida publicat aproximadament el 1974.

La Premsa a Lleida, col·lecció municipal La Banqueta (1987).

La boira, amb Marta Colell (Pagés, 2009)

Jo no sóc de Barcelona, amb Albert Villaró, Antonio Orensanz Pi, Pau Echaiz Font, Rosa M. Bosch Capdevila, Jordi Mulet Cateura i Josep Maria Fonalleras Codony (Planeta, 2000).

A més, té diferents reculls d'articles, obres de teatre, contes infantils i assajos sobre cinema.

“Un somni a 24 fotogrames per segon”. *Escriptors d'avui, escriptors d'aquí*. Sant Jordi 1998. Centre de la Cultura Catalana

“Els signes identitaris”. *L'andorranitat*. 21a Diada Andorrana a l'UCE, 2008. Societat Andorrana de Ciències

“Ideologia i ciutadania”. *Andorra i els seus ciutadans*. 23a Diada Andorrana a l'UCE, 2010. Societat Andorrana de Ciències

“La comunicació com a idea de llibertat”. *Els mitjans de comunicació: realitat i objectius*. VII Jornades, 2001. Societat Andorrana de Ciències. ■

Somniant en Brigadoon

Per Josep Carles Laínez

Un boig i un tossut

Per Roser Porta i Esplugas

Josep Anton Rosell va ser un periodista de la vella escola, ple d'humanitat

S'encenia com un misto si una correctora no li deixava posar el títol que ell havia pensat. Li importava un rave si la frase era normativa o no, si la trobava brillant la defensava a mort i a crits fins a l'hora que calgués per desesperació de l'equip de tancament. No era amant de normatives, era anàrquic i caòtic, i ens feia anar de cul per ordenar el seu caos.

Josep Anton Rosell era un periodista de la vella escola, de la que considerava la lectura com la font de tots els coneixements i dels plaers. Defensava el periodisme cultural i valorava la secció de cultura i espectacles.

Era un boig i un tossut. Un boig pel cinema – els seus programes a la ràdio i a la tele podien durar hores i hores–, un boig pel teatre, era capaç de fer quilòmetres i quilòmetres una nit d'estiu per anar a veure una obra de teatre o uns *dervitxes turcs* que ballaven, al costat de la seva estimada Teresa.

Volia la foto, i no una foto qualsevol. i era molt conscient que una portada havia de ser una patacada per al lector.

Hi havia dies que l'hauries enviat amb els *dervitxes turcs* a ballar i d'altres que admiraves la llibertat i confiança que donava a la seva redacció i la humanitat que demostrava quan hi havia problemes personals.

Vaig conèixer la mort de Josep Anton Rosell després d'alguns anys de no veure'l, de no abraçar-lo –perquè ell abraçava la gent que treballava amb ell.

Parlo, per tant, des de la nostàlgia, des de la idealització d'una etapa –la d'aquell primer *Periòdic d'Andorra* que ell va fundar amb el seu amic Antonio Franco–. I m'adono que aquella bogeria i aquella tossuderia eren els motors per tirar endavant iniciatives que ningú més no hauria tirat endavant, eren la seva força, perquè el món potser no és dels ordenats i dels ortodoxos. ■

L'adeu. Sempre és difícil o impossible saber quan dius adeu a una persona per últim cop. Després amics, coneguts o –com deia el mestre de Palafrugell– saludats s'esvaeixen: primer, de la teva vida; més endavant, de la vida... Els límits es difuminen per una de les bandes, doncs: aquella encaixada, aquella abraçada, aquell petó, els darrers, quan es produïren? I no en saps la resposta. En ocasions també s'enterboleix l'inici de la coneixença, la porta invisible –aleshores cap a no se sap ben bé què– de la qual s'esborren les línies que la traçaren. La guspira n'és un diàleg, una estona junts, un cafè, un encontre fortuït, i s'engega una relació cordial, no de gran intimitat, però el suficientment afectuosa perquè, passat el temps, et colpegi fortament, tan bon punt te n'assabentes, la seva desaparició, i comencin els records a agomolar-se alhora que et protegeixes contra un neguit que es tenyeix de melangia. Sobretot quan persones com aquella feien millor el món.

I Josep Anton Rosell i Pujol feia millor el món. El coneguí el 2005, tot i que des de 2004 havíem mantingut contacte per fax i telefònic a causa d'un article que vaig enviar-li i amb el qual va encetar-se la meva assídua relació amb *El Periòdic d'Andorra*, en un primer període com a firma ocasional, i, ja amb Joan Ramon Baiges en la direcció, amb columna pròpia, "Lletra d'Andorra", d'article cada setmana sobre autors i obres de la nostra literatura. El 2005, amb trenta-cinc anys, jo havia deixat de ser columnista d'opinió del setmanari asturià *Les Notícies*, hi col·laborava ara amb articles, ressenyes i entrevistes (en llengua asturiana, per descomptat, que vaig aprendre en la llunyana joventut per qüestions amoroses...), i se'm va ocórrer escriure sobre el periodisme a Andorra i fer sengles entrevistes als directors dels dos diaris d'aquell moment: Robert Pastor, del *Diari d'Andorra*, i el Josep Anton. Per motius que no van explicar-me, només es publicà la seva, i això potser va estrènyer el vincle.

Des d'aleshores fins a la seva jubilació, ens entrecreuàrem e-mails, li vaig trametre una sèries de petits assajos meus sobre Andorra, mantinguérem converses, trobades, dinars... tots dos o amb la seva muller, Maria Teresa, i la meua, sempre amb la seva bonhomia, el seu do de gents, la seva obertura immensa cap a allò que havies de dir-li, bon conversador, que escoltava, que somreia i s'oferia a presentar-te a un i a un altre... Et feia sentir l'home més important del món, sense plànyer temps, aïllant-te en una càpsula i congelant allò que es desenvolupava a l'exterior de la conversa.

I sempre parlàvem d'Andorra, d'aquest estat que no era legalment el nostre ni, el més segur, ho seria mai, però amb el qual havíem teixit llaços de tota mena, des de la infància i una estada prolongada i miraculosa, en el meu cas, o des de la maduresa i el treball diari, en el seu. Andorra no només la consideràvem capital dels Pirineus (de tots els Pirineus!) que no arribava a creure-s'ho, sinó un centre que podia esdevenir cosmopolita sense perdre la seva essència, és a dir, la llengua i la cultura que defensà Òscar Ribas a l'ONU. Arran d'un dels meus articles, em va confessar que l'aleshores cap de Govern –n'ometré el nom– va preguntar-li si jo era andorrà. I Josep Anton li va respondre sorneguer: "Doncs, mira, no...". Per descomptat, va interessar-se en un altre moment pel "misteri" o la qüestió identitària valenciana: "Què passa exactament a València?". I enraonàrem de la nostra pàtria del sud, també de les Terres de Ponent, de les identifications majoritàries, i ell escoltava empatitzant, gravant-se en el pensament els nostres punts de vista, sense judicar res. En altres estades, i quan teníem horaris massa apressats, Rosa Maria i jo ens conformàvem de veure'l en el seu programa televisiu, parlant de cinema amb coneixement i gust. Després de jubilar-se, ens escriguérem un parell de vegades, i amb el pas del temps va ser Joan Ramon qui ens comentà la seva decadència física. I en l'estiu de 2018, la seva mort.

Un dia, en aquell despatx de somni a la torre de Caldea, des del qual Josep Anton semblava controlar el país sencer, va explicar-nos que Andorra s'havia convertit –la referència cinematogràfica tothora– en una mena de Brigadoon, que aparegué com un miracle, i qui sap si no desapareixeria i es materialitzaria al cap d'un segle sense que ningú no se n'adonés, com si no haguessin transcorregut dies ni llunes, rialles o cançons, transformada en un territori mític.

No sé com va ser l'últim dia de Josep Anton a Andorra, però tal volta, així que tramuntà la frontera del riu Runer, el Principat sí que fou per a ell el seu íntim Brigadoon: les cases i les muntanyes, la Valira i els estanys, les ermites i les tarteres, les neus i els boscos, la Dama del llac i l'Óssa de la llegenda, li digueren adeu per sempre abans de dissipar-se en la boira, aquesta Andorra eterna i infinita a la qual no tornaria més. I possiblement sortí de les seves veus la lletra del tema principal d'aquell film: "El meu cor hi jeu per sempre. / Que els cels plorin allà dalt", Brigadoon, Andorra, Brigadoon... ■

Per Iago Andreu i Sotelo

Josep Anton Rosell i Pujol: una semblança

Si hi ha cel, infern i purgatori, Josep Anton Rosell i Pujol (1938-2018) haurà passat una bona temporada en el tercer. Perquè tot i que -almenys fins on jo sé- no va fer res que mereixés la condemna eterna, sí que va deixar aquest món havent comès un pecat prou greu: no haver escrit les seves memòries. Si ho hagués fet, ens podríem estalviar aquest article i tants d'altres, perquè ningú hagués parlat d'ell amb més gràcia -i amb més imaginació, diran els seus detractors- del que ho hauria fet ell mateix.

El Rosell hauria volgut ser i ser recordat com actor, i dramaturg, i polític, i periodista, i poeta, i crític de cinema, i escriptor, i estratega de la comunicació.... Probablement va ser totes aquestes coses i unes quantes més. Però allò en el que realment va destacar, la seva obra magna, va ser la seva experiència vital: Des d'una vida privada i familiar que s'intuïa de tot menys avorrida, fins a una trajectòria professional i pública que l'havia portat a conèixer de prop persones i esdeveniments molt rellevants del tardofranquisme a Catalunya, de la Transició espanyola, dels anys de plom del terrorisme etarra, de la Barcelona olímpica i de l'Andorra de les primeres dècades del període constitucional.

No haver escrit les seves memòries és un retret que li vaig fer en vida, que vaig repetir-li estant ell de cos present a Tarragona i que li recordo ara. Crec intuir per què no ho va fer: fer-ho hagués estat el mateix que admetre que el seu temps s'acabava i -el que per a ell hagués estat encara pitjor- que s'havia fet vell. El Rosell l'únic pecat que no volia cometre, l'únic que de debò el terroritzava, era envellir. Aquesta era una de les pedres angulars de la seva filosofia vital.

Fa anys, en un consell de redacció a *El Periòdic d'Andorra*, després de discutir per alguna cosa que no recordo, em va mirar de fit a fit i em va dir, en to d'amenaça: "Què et penses? Que jo vull acabar la meua carrera professional aquí?" No vaig poder evitar un somriure, perquè qui m'ho deia tenia en aquell moment més de 70

anys... Doncs bé, en els anys següents va fer un programa de televisió d'entrevistes memorables a andorrans encara més vells que ell, va escriure un llibre i va dirigir una campanya electoral; i la va guanyar, per cert. Quan el vaig conèixer estava ja ben entrat en la seixantena i conservava el seu físic imponent, ciclopi, com d'antic cabdill de tribu ilergeta. Aquesta imatge es veia reforçada per una cabellera abundant i una rialla sonora. Dic això perquè en el Rosell el físic reflectia de forma força fidel l'esperit: En la caixa de ressonància que és la redacció d'un diari, sempre sotmesa a tensions i pressions externes, ell era com un mur de contenció, com si les seves espatlles amples d'alguna manera ens protegissin a tots. La seva forma de liderar podia ser erràtica i de ben segur era caòtica: La *troupe* que feiem part de *El Periòdic* d'aquella època érem capaços de fer, cada dia, el millor i el pitjor periodisme; i el Rosell deixava fer. Però com a cap, com a líder, tenia una virtut fonamental: Feia les crítiques en privat i els elogis, en públic; i sempre defensava l'equip davant les crítiques externes, encara que a vegades la defensa fos insostenible.

Un mitjà de comunicació és com un vaixell que fa aigües per tot arreu, però que mai no s'acaba d'enfonsar; quelcom així com la divisa de les armes de la ciutat de París: *fluctuat nec mergitur*. En aquest escenari i quan algun problema semblava insuperable, el Rosell tenia una frase que encara escolto ara dins el meu cap moltes vegades: "¿Cómo se come un elefante?", ens preguntava així, en castellà, per tot seguit donar la resposta: "A pinchitos". Ell, tan excessiu en tot, tan barroc, tan teatral, aplicava a la perfecció la idea cartesiana que qualsevol problema es pot resoldre si som capaços de descompondre'l en problemes més petits; sempre i quan tinguem la paciència i l'estómac d'anar-nos menjant l'elefant a tallets.

Josep Anton Rosell tenia la convicció que el periodisme ha de procurar ser constructiu, que fer periodisme per destruir persones o deslegitimar institucions no té gaire sentit. No és -ni ha de ser- l'única manera de veure el periodisme, però era la seva. En una societat democràtica i oberta és necessari un periodisme que estigui disposat a remenar cubells d'escombraries i a anar per les clavegueres per destapar la veritat, costi el que costi, caigui qui caigui, al preu que sigui. I també cal un periodisme que reforci les institucions i que doni un vot de confiança a les persones, especialment quan aquestes persones tenen la confiança de la majoria. No conec ningú que sigui capaç de practicar tots dos tipus de periodisme a la vegada.

Al Rosell, que no era algú que deixés indiferent i tenia els seus detractors, se li podria haver reprotxat en diverses ocasions estar molt proper al poder polític. Segurament amb un punt de raó. Però seria molt naïf identificar el poder exclusivament amb el poder polític i institucional -tots sabem que hi ha poders molt més forts que aquest- i seria molt curt de vista no adonar-se que Andorra, potser més que d'altres països més grans i sotmesos a menys pressió demogràfica, necessita especialment un periodisme que ajudi a legitimar les institucions de tots.

Josep Anton Rosell no va obtenir mai la nacionalitat andorrana, però va contribuir -i molt- a la construcció d'una opinió pública pròpia en un país antic al qual la modernitat havia arribat de manera accelerada. Ell ho exemplificava amb una comparació: "Quan vaig arribar a Andorra i publicava alguna cosa que a algú no li agradava em deien: 'Et fotré al riu!'; després, van passar a dir-me: 'et fotré a la frontera!'; la qual cosa ja era una evolució; i ara em diuen: 'et fotré a la Batllia!'; certament, aquest país evoluciona molt de pressa."

Més enllà de l'anècdota i la sornegueria, era una persona que coneixia bé el país i l'apreciava; sabia interpretar els seus codis i quan hom era capaç de destriar el gra de la palla en la seva retòrica abundant s'adonava fins a quin punt eren incisives i encertades les seves anàlisis sobre la societat, la política, la història i la cultura del Principat. Va marxar d'aquí amb un punt de desengany i els seus darrers anys va recalcar a Tarragona. De la boira de Lleida a la llum daurada, napolitana, de Tarragona; passant per la xafogor de Barcelona i l'aire tibant i resplendent d'Andorra. Aquests són els punts d'una geografia, els vèrtex del paisatge vital de Josep Anton Rosell i Pujol, del qual aquest escrit és només un esbós, una aproximació molt parcial i limitada. ■

Llarga vida a l'Ossa!

Per **Albert Roig i Loscertales**
Fotos Facundo Santana

Les Festes de l'os dels Pirineus han estat incloses per la Unesco a la llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat. Aquesta fita, assolida el 29 de novembre del 2022, ha estat possible gràcies a la candidatura conjunta dels pobles de l'Alt Vallespir (Arles, Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans) i d'Andorra (Encamp i Ordino), cinc pobles que per sempre romandran agermanats a través d'una de les festes més identitàries del Pirineu.

Aquest reconeixement internacional ve donat després d'un treball conjunt entre les institucions concernides -ministeris, comuns i *mairies*- i les comunitats que fan la festa que es va iniciar a final del 2019 i que després de diferents intercanvis va culminar amb la candidatura conjunta dels dos estats, Andorra i França, presentada el 9 de març de 2021.

Un dels trets més significatius d'aquest reconeixement és que tant per als pobles de l'Alt Vallespir com per als d'Andorra implica donar valor al patrimoni cultural immaterial de les valls pirinenques i, al mateix temps, sensibilitzar el gran públic de la importància de salvaguardar les pràctiques socials, els rituals i les festes.

A Andorra ja en són dues les festes que porten el segell de la Unesco: les osses d'Encamp i Ordino se sumen a les falles del solstici d'estiu en el reconeixement com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat, un patrimoni pel qual s'ha de vetllar en la salvaguarda per garantir-ne la continuïtat.

Els primers documents escrits que s'han trobat fins ara que parlen de festa de l'ossa al Principat es remunten al 1838, quan fra Tomàs Junoy va escriure la *Relació sobre la Vall d'Andorra*. Escriu el frare dominic:

"La festa de la Ossa es mes singular. Al mig de la plassa se posan dos com a dallayres, un altre vestit com una criada com si portas menjà als dallayres, altre vestit de senyor, al costat de altre com una senyora, ques passejan, al ultim ix un vestit de pells representan un os disforme que altera a tots ab lo ademan de assaltarlos; al mig de aquex espàn ix un a modo de cassador que dispara un tiro, u lo que representa la Ossa cau com â mort, y alas hores los espectadores fan aplaudiments grans al matador; y acabats tots los de la comparsa fan un ball que conclou la funcio".

El vicari d'Anyós no especifica en el seu escrit ni parròquia, ni poble, ni època de l'any en què es fa la festa, un exemple clar que les

Representació de l'Ossa d'Ordino l'11 de desembre del 2022

Celebrant el reconeixement de la Unesco autoritats i representants de les Osses d'Encamp i d'Ordino, 29/11/22

festes relacionades amb el poderós animal estaven esteses per gran part de la geografia andorrana (i pirinenca). Testimonis orals també ho certifiquen, com el de la Trini Mandicó i Baró de casa Xarret de Sispony en una entrevista feta per l'Arxiu d'Etnografia d'Andorra (<https://vimeo.com/93958732>) o altres reculls de folkloristes i etnògrafs que van visitar el país al llarg de la primera meitat de segle xx.

En l'actualitat només Encamp i Ordino han conservat les seves osses amb les seves particularitats, fins a fer evolucionar la festa amb el pas del temps i la societat però conservant aquella ànima i substància que la fa imprescindible en el calendari festiu.

Tot i les diferències entre les festes de l'os que es fan a l'Alt Vallespir i les festes de l'ossa que es fan a Andorra, és una celebració que desprèn la pura essència pirinenca que ens remunta a la història més ancestral de les terres de muntanya, a aquella on la relació entre l'home i l'animal era present de forma quotidiana. Llarga vida a l'ossa! ■

La segona edició del Contradans

Per Esbart Valls del Nord
Fotos Chero Visuals

El dies 14, 15 i 16 d'octubre es va dur a terme la segona edició del Contradans, el festival de dansa i cultura popular. El certamen es va dur a terme a la Massana i sota la tutela de l'Esbart Valls del Nord, amb el suport del Comú massanenc.

Per la plaça de les Fontetes van desfilar grups de dansa i música de primer nivell com Nova Galega Danza o la Coblà Catalana dels Sons Essencials, que conjuntament amb l'Esbart d'Ordino i la Massana i l'Esbart Sant Romà d'Encamp van completar un cartell extraordinari. A més, en aquesta edició es va rebre la col·laboració de la Fira Mediterrània de Manresa amb el documental *Arrel*, que va

ser presentat pel director artístic del festival català, Jordi Fosas, desplaçat a Andorra expressament per a l'ocasió.

Aquesta segona edició del Contradans ha suposat un afermament en l'aposta per un festival de qualitat i que omple un buit d'un certamen d'aquestes característiques a les nostres contrades. Ho ha certificat l'èxit d'assistència de públic en tots i cadascun dels espectacles oferts, així com la vintena de parades d'artesans triats expressament per

l'ocasió. L'eslògan del festival, *De la tradició a la modernitat*, es veu reflectit en aquest conjunt que formen els grups dansaires i musicals presents amb els artesans que han hagut d'evolucionar la seva praxi per adaptar-la als nous temps, per sobreviure sense perdre l'essència de la seva feina. L'organització de Contradans ja treballa en la tercera edició, que es durà a terme a Ordino per tal d'ampliar l'oferta de dansa, música i artesanía que facin imprescindible per als amants de les tradicions evolucionades la cita a Andorra del 13, 14 i 15 d'octubre de 2023. ■

Concerts 2022 de l'Orfeó Andorrà

Abril 2022. Concert homenatge al mestre Roure, organitzat pel Comú d'Andorra la Vella amb la col·laboració de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella i l'Institut de Música

Concert a Meritxell amb motiu de la missa que es fa cada any a tots els matrimonis que celebren el 50è aniversari

Concert de Nadal a Sant Esteve d'Andorra la Vella

Cantada al vestibul del Centre Cultural La Llacuna amb motiu del Dia mundial de la Diversitat Cultural

Concert a Sant Julià de Lòria en homenatge al director de la Coral Rocafort, Daniel Areny

Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA), 2022

Per Teresa Ventura i Guasch
Secretaria General de l'AEPA

Introducció

L'AEPA va néixer l'any 1995 i va realitzar algunes aportacions importants com és la Trobada al Principat d'Andorra Galeusca, integrada per escriptors en llengua gallega, èuscar i catalana (1996) amb el suport del Govern. Alhora va organitzar algunes conferències, entre les quals s'ha de destacar la participació de l'escriptora i filòsofa valenciana Isabel-Clara Simó (1943 – 2020), que l'any 2017 va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. També, entre d'altres, hi va participar el poeta, escriptor i editor Josep Enric Dallerès, que va parlar sobre la creació literària centrant-se en la poesia.

Tot seguit i després de la declaració de la Unesco del Dia mundial del llibre i dels drets d'autor, l'AEPA va organitzar la que seria la primera lectura pública de poemes a la plaça del Poble d'Andorra la Vella (1996).

El programa "L'autor i la seva obra"

Després d'un període de certa inactivitat, l'any 2016 l'AEPA va crear el programa *L'autor i la seva obra*, que s'ha anat desenvolupant durant aquests anys, 2017, 2018, 2019, 2020, amb interrupció del 2021 per motius de la pandèmia. L'any 2022 s'ha recuperat amb la participació de Fabiola Sofia Masegosa, Àlvar Valls i Alfred Llahí.

Està prevista la continuïtat al llarg del 2023, excepte en període de vacances i amb el suport de la SAC (Societat Andorrana de Ciències) i el Comú d'Andorra la Vella.

Paral·lelament, l'entitat, també amb el suport del Comú d'Andorra la Vella, ha organitzat cada any des del 2016 una sèrie de **Tallers d'escriptura**. L'any 2016 va ser impartit pel professor Ricard de la Casa, el 2017 pel cineasta i director de cinema Hèctor Mas, que va parlar de l'escriptura de guions per al cinema. El mateix any 2017 es va oferir un taller d'escriptura poètica a càrrec del poeta i músic Víctor Obiols, autor de diversos poemaris, també musicats. (Aquest últim taller va ser finançat per la SDADV.) El 2018 es va realitzar el taller titulat *De la literatura al cinema* per la professora Elena Aranda.

L'any 2019 es va oferir un taller d'estiu per a joves al Comú d'Escaldes, el qual va anar a càrrec de Fabiola Sofia Masegosa, llicenciada en Filologia Espanyola i doctora en Filologia Catalana i autora de diversos llibres i estudis,

Àlvar Valls i Roser Carol a L'autor i la seva obra, 20/9/22

Fabiola Sofia Masegosa, presentada per Àngels Mach a L'autor i la seva obra, 20/10/22

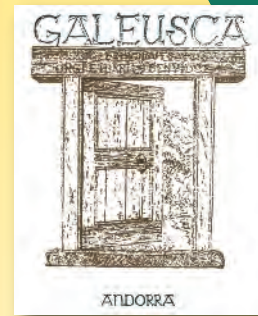
Robert Lizarte presenta a l'escriptor Alfred Llahí a L'autor i la seva obra, 15/12/22

com ara *La vida teatral a Andorra de 1900 a 1970* i *En Terres d'Andorra*.

El mateix 2019 es va fer un taller d'escriptura de guions per al teatre també a càrrec de la professora Elena Aranda i amb la participació del actor de teatre Fernàndez.

Després de la interrupció per la pandèmia, el taller d'escriptura del 2022 va anar a càrrec de Elena Aranda i es va titular *De la narrativa al assaig, passant per la poesia*. Adjuntem la portada del programa així com algunes fotografies d'aquest darrer taller. ■

Participants al taller d'escriptura, impartit per Elena Aranda els 4 dimarts d'octubre

Activitats 2022 del Grup de Folklore 'Casa de Portugal'

Per Jose Luis Carvalho
Director artístic
Fotos Grup de Folklore 'Casa de Portugal'

El Grup de Folklore Casa de Portugal va reunir els associats el 2 d'abril del 2022 a la seu social de l'entitat cultural amb la finalitat de fer l'assemblea general. En l'agenda, a més a més dels temes habituals i d'interès per a l'associació, van ser renovats els membres de la junta directiva per al bienni 2022-2024. Així, Vania da Costa Novais va assumir la presidència de l'entitat en substitució de Tomás Pires de Jesús, que va ostentar el càrrec des del 2010. Natural de Canillo, la Vania Novais va fer les primeres passes al Grup de Folklore Casa de Portugal amb només 4 anys, com a membre fundador des del maig del 1996. El 2011 assumia el càrrec de vicepresidenta i l'experiència i joventut l'han portat ara a assumir la màxima representació de l'entitat de cultura tradicional portuguesa al Principat d'Andorra. L'acompanyen en aquesta nova etapa els membres del Grup: Luis Mário Novais, vicepresident; José Luis Carvalho, secretari i director-artístic; Patrick Ferreira, tesorero, i les vocals Lurdes da Silva, Ana Sofia Pimenta, Mireia Medeiros i Cami Medeiros, que manté també la responsabilitat amb el vestuari tradicional.

El nou equip directiu vol donar continuïtat al treball de promoció de la cultura tradicional portuguesa al Principat d'Andorra.

El 30 d'abril el Centre de Congressos d'Andorra la Vella va acollir el Festival de Folklore amb motiu de la celebració del 26è aniversari del Grup de Folklore Casa de Portugal. La mostra de cultura popular va reunir, a més del grup organitzador, l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella i el Rancho Folclórico dels Residents de l'Alto Minho a Andorra. (FOTO)

El 12 de juny vam rebre el president de la República Portuguesa, Marcelo Rebelo de Sousa, i vam participar, ballant al Centre de Congressos, en la trobada que la comunitat portuguesa va realitzar. (FOTO)

El mercat tradicional O Feirão va tornar a la plaça Guillemó a càrrec del Grup de Folklore Casa de Portugal, en la setena edició, el diumenge 3 de juliol, de les 10 a les 13 hores a la popular plaça de les Arcades. Després de la pandèmia i les limitacions sanitàries que van afectar la humanitat el 2020 i 2021, els membres del Grup de Folklore Casa de

Festival Internacional de Folklore, 30/4/22

Visita del president de Portugal Marcelo Rebelo de Sousa, 12/6/22

Cartell d'O Feirão, 3/7/22

A la 25ª edició de la Desfilada del vestit tradicional popular portuguès de Monção

Portugal van tornar a recrear una fira d'inici de segle xx en una de les places més emblemàtiques de la capital.

L'esdeveniment va tenir cinc zones temàtiques dedicades a la gastronomia portuguesa, artesanian, productes de l'hort, animals vius de la granja i una improvisada tasca on els visitants podien degustar els productes elaborats amb bacallà, dolços típics i tastar el *vinho verde*. La part musical va anar a càrrec dels membres del Grup, que, abillats per l'ocasió, presentaren cants i danses del seu repertori etnogràfic. El mercat tradicional va ser presentat per primer cop a Andorra l'any 2014 i des de llavors, amb el suport del Comú d'Andorra la

Vella, és una referència de la portuguesitat com a promotor de la gastronomia i cultura tradicionals.

La festa major de Viana do Castelo, coneguda com la Romaria da Senhora d'Agonia, va tenir presència andorrana de la mà del Grup de Folklore 'Casa de Portugal'. La cercavila de la Mordomia del 18 d'agost, integrada per 709 noies abillades amb el vestit tradicional, amb una edat mitjana de 32 anys, va tenir la presència de vuit membres del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', a més de tres dones residents. Els onze membres van portar el nom d'Andorra juntament amb els d'altres països: França amb 22 representants, Luxemburg amb 13, el Regne Unit amb 2 i

A la Romaria da Senhora d'Agonia a la festa major de Viana do Castelo

Espanya i Suïssa amb una representant, i els restants 659 de Portugal. Les Mordomas del Grup de Folklore Casa de Portugal van dur el vestit tradicional de festa Lavradeira, representant la pubilla encarregada d'organitzar la festa major del poble, i de Morgada en les diferents variants, representant la dona cap de casa amb gran poder adquisitiu i casa *farta*.

Enguany es van batre tots els records d'inscripcions, segons l'organització, per participar a la desfilada de la Mordomia després de dos anys de parada per la pandèmia.

L'any 2019, Conxita Marsol, cònsol major d'Andorra la Vella, va poder gaudir d'aquest esdeveniment com a assistent *in situ* a la Romaria d'Agonia.

La vila portuguesa de Monção, situada al districte de Viana do Castelo, va acollir el 25 de setembre la 25a edició de la desfilada del vestit tradicional popular portuguès, una organització de la Federació del Folklore Portuguès.

Per tercer any consecutiu, una representació del Grup de Folklore 'Casa de Portugal' es va desplaçar a Monção i en aquesta edició, els set membres van integrar una de les seccions del "Treball", abillats amb roba tradicional per a les tasques quotidianes de treball al camp i l'aixada.

Per la passarel·la d'una llargada de 60 metres va poder desfilat "un tresor de valor incalculable", segons paraules d'António Barbosa, alcalde de Monção, en al·lusió a la lliçió d'història que es va viure al voltant de l'estàtua de Danaide a la plaça de Loreto de Monção.

La participació, integrada per més de 1.200 folkloristes, va proporcionar moments d'emoció i de retrobament entre la delegació andorrana, la Federació i els membres dels grups de folklore participants, alguns dels quals ja van visitar el Principat. Des del Brasil va viatjar un membre del grup Alma Lusa que de seguida es va associar a la delegació andorrana en els moments d'esbarjo. Des de les grades es va poder sentir en diferents ocasions "Visca Andorra" i el president de la Federació de Folklore Portuguès, Daniel Café, s'afanyava a explicar que era la delegació andorrana que desfilava per la passarel·la.

A més de la desfilada, els membres del Grup de Folklore Casa de Portugal van poder fer una visita cultural a les termes de Monção i al palau de Brejoira, construcció del 1840 envoltada de 18.000 ha de raïm *alvarinho*.

A la parada a la Fira d'Andorra la Vella, octubre 2022

El balanç va ser molt positiu i els membres del Grup esperen la designació de la propera vila o ciutat portuguesa encarregada d'organitzar la 26a edició de la desfilada del vestit popular portuguès.

Van participar a la Fira d'Andorra el 21, 22 i 23 d'octubre, amb actuació a l'escenari de la Fira d'Associacions i un estand amb productes gastronòmics tradicionals portuguesos i decorat per l'ocasió amb motius de l'or que les Lavradeiras del grup porten quan duen el vestit tradicional.

Les Janeiras el 2022 no es van poder realitzar per la pandèmia. ■

Força, Equilibri, Valor i Seny. El retorn dels Castellera

Per Juli Peña i Baliu

Escola Primera Ensenyança de Santa Coloma 22-10-2021.
Tornar als assajos

Ordino 08-05-2022. Fira del Bestiar

La Massana 25-11-2021. Candidatura als Campionats del Món 2027

Andorra la Vella 21-05-2022. Diversitat Cultural

La Massana 11-06-2022. Taller a Festisport

Escola Santa Coloma 18-06-2022. Taller escola

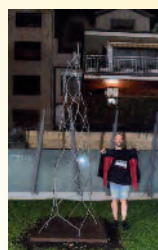

Andorra la Vella 22-07-2022. Dia de l'orgull

Andorra la Vella 28-07-2022. Taller Jovent

Ja tenim local

Andorra la Vella 05-08-2022. Festa major d'Andorra la Vella

Barcelona 11-09-2022. FM barri Poble Nou

Pavelló AIV 22-09-2022. Club Bàsquet Andorra

Tarragona 01-10-2022. Diada internacional

Consell General 04-10-2022. Dia de la Cultura

Sant Julià 14-10-2022. Taller UdA

La Tor de Querol 15-10-2022. Diada castellera Cerdanya

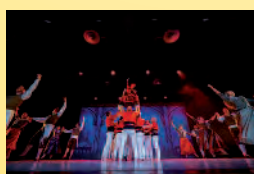
Andorra la Vella 22-10-2022. Fira d'Andorra la Vella

Plaça de la Rotonda 12-11-2022. Diada dels Castellera d'Andorra

Inici i final dels assajos. Escola Primera Ensenyança de Santa Coloma 17-02-2022

Escaldes-Engordany 13-12-2022. El Trencanous

Andorra 2022. Els grollers i tabalers

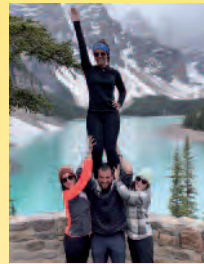

Andorra 2022. Els grallers i tabalers

El món 2022. Pilars internacionals. Noruega

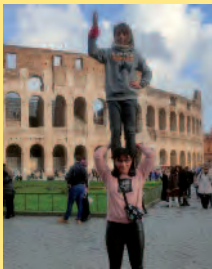
El món 2022. Pilars internacionals. Canadà

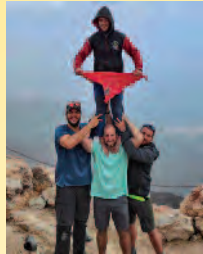
El món 2022. Pilars internacionals. Barcelona

El món 2022. Pilars internacionals. Andorra

El món 2022. Pilars internacionals. Roma

El món 2022. Pilars internacionals. El Teide

La novel·la "Abril" de Francesc Puigpelat premi Fiter Rossell, XLIV Nit Literària Andorrana

Per **Teresa Ventura i Guasch**
Membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra (APCA)
Fotos Mario Chimenea

L'escriptor català va aconseguir un del més preuats guardons de la Nit Literària, dotat pel Ministeri de Cultura del Govern d'Andorra amb 10.000 euros. El mateix autor ja havia guanyat diversos premis a Andorra, entre els quals destaquen el Carlemany per al foment de la lectura (2019) així com un premi anterior, l'any 2005, amb la seva obra Els llops.

En la vetllada celebrada el passat 24 de novembre a la parròquia de Sant Julià de Lòria, en l'habitual torn rotatiu per totes les parròquies del país, es van entregar nou premis, entre els quals destaca el recuperat premi d'assaig literari, que va guanyar Nil Forcada i Vives; el de novel·la curta, que va guanyar Joaquim Brustenga, mentre que Lucía Muñoz i Cuevas va guanyar el premi de ciència-ficció i fantasia amb l'obra Contes que comencen al cel, corren muntanyes i acaben al mar. El premi de teatre va ser per a Agustí Franch i Reche, i el premi de contes i narracions el va guanyar Jesús Pacheco i Julià.

El premi de poesia va ser per a Àngel Fabregat i Morera; a part, el premi d'investigació històrica va ser per a Ester Llop. Finalment el premi de periodisme se'l van repartir la periodista Alba Doral, pels seus articles al diari Bon Dia, i el també periodista Adrià Esteban pels seus articles al Diari d'Andorra. Els dos guanyadors treballen a les respectives seccions culturals d'ambdós mitjans de comunicació del Principat d'Andorra.

Els guanyadors dels premis amb les autoritats i els organitzadors

El Cap de Govern Xavier Espot lliurant el premi Fiter i Rossell a Joaquim Brustenga

La Cònsol Conxita Marsol lliurant el premi Assaig literari a Nil Forcada

La Nit Literària 2022, com és habitual, va tenir la presència del cap de Govern, Xavier Espot, i de la ministra de Cultura, Sílvia Riva, a part del cònsol de la parròquia amfitriona aquest any, Sant Julià de Lòria.

D'altra banda s'ha de dir que els organitzadors, encapçalats pel president del Cercle de les Arts i les Lletres, Joan Burgués i Martisella, i el vicepresident, Simó Duró, així com la presidenta adjunta, M. Carme Jaumot, Robert Pastor i Ricard de la Casa, es varen mostrar molt satisfets per la gran participació d'escriptors en aquesta 44 edició després de l'aturada obligatòria del 2020. Així que en la

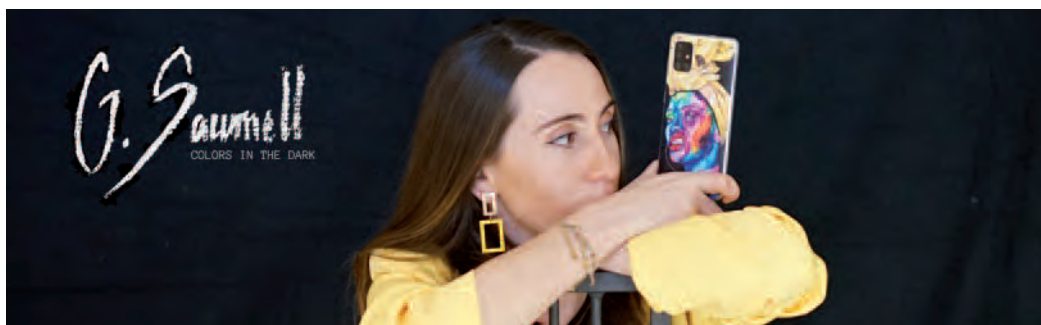
convocatòria d'aquest any 2022 ha augmentat molt la participació als diferents premis, amb un total de 102 originals, tant del país com de l'exterior, principalment de Catalunya, tenint en compte que la llengua oficial d'Andorra és el català i que forma part d'un dels requisits per participar al cartell de premis, que any rere any convoca l'esmentada entitat. El Cercle de les Arts i les Lletres des de sempre rep suport institucional i també privat.

Cal felicitar els organitzadors per la seva tasca continuada per la promoció literària del Coprincipat d'Andorra. ■

O. Saumell

No obstant això, sempre vaig contemplar l'art com una afició, sense expectativa de res. Per aquest motiu no vaig assistir mai a cap curs de pintura, però vaig néixer entre pinzells, teles, llibres de Van Gogh, Velázquez, Cézanne, ... El meu avi va morir quan jo era una nena i no vaig poder aprendre tot el que tenia amagat per ensenyar-me, però sens dubte va deixar el seu llegat latent en la sang del meu pare. L'art fa part de la nostra família, el gaudim, ens apassiona, ens fa somiar i poder-lo transmetre de moltes formes. Però la societat, equivocada una altra vegada, em va confondre i em va demostrar que ser artista era alguna cosa del passat, no

era una via que pogués triar, i la pintura es va quedar, igual que per al meu pare, com una cosa personal que no vaig mostrar a la resta del món.

Vaig cursar la carrera d'Administració i Direcció d'Empreses i Màrqueting, a Santander. Una carrera que em permetia continuar utilitzant la creativitat i la meua imaginació que moltes vegades sortia de les seves òrbites. Una matinada d'aquestes nits que el teu cap va massa ràpid i no et permet agafar el son, en el meu quart any de carrera, va ser on va començar tot. Com una cascada que feia dies que estava reprimida per una presa que vaig construir, es va obrir i van començar a caure tones d'idees, dones, colors, passió... La lluita feminista, la lluita per la igualtat entre homes i dones en totes les facetes humanes va ser la meua inspiració, i a dia d'avui continua sent el meu objectiu principal, projectar el feminisme, des de l'elogi, el color, la sensualitat, l'art, des del total dels silencis, simplement amb la bellesa... de qui? La dona.

sobre mi

Vaig créixer en una família formada per dos pares apassionats i transparents que van fer que el meu ésser fos cada vegada més complet, i una germana que va fer que la vida mai fos solitària. Tot això us ho explico perquè és el motiu que avui dia pinto, i pinto en concret dones. Això de l'art en veritat ve del meu avi, Jacint Saumell. Ell es dedicava de manera professional a l'art, artesà, pintor, retrats i paisatgista. Un artista que va arribar a tenir una bona fama al Principat en els seus temps. Des de petita, a l'escola, mostrava habilitats en les arts plàstiques i una passió sense límits.

Un dia una persona em va dir que hi ha gent que ha arribat per escoltar i d'altres per parlar, aquesta és la meua forma per parlar...

Així que, benvolgut lector, aquesta és l'Ona, una noia que mai va estudiar pintura però que sense ella mai hagués estat l'Ona. I avui em puc presentar com l'artista de les dones de colors en fons negre. L'artista d'O.Saumell Colors in the Darck.

_____ Ona Saumell i Rovira

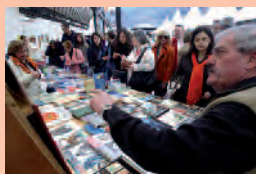
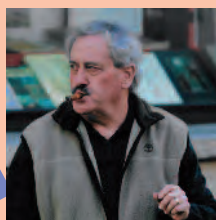
@ona_saumell_rovira
www.osaumellart.com
Artista pictòrica feminista

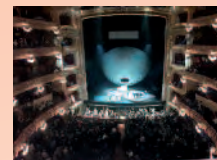
Recordances Jaume Caballé i Estapé

1/1/2022

Estiu 2014 a L'Estartit

Passió per la música
clàssica, l'òpera i Wagner.
Al Liceu al 15/12/2017

Jaume Caballé i Estapé, llibreter

Per Pere Miquel Fonolleda i Anna Riberaygua

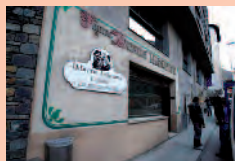
Vam conèixer Jaume Caballé quan era venedor domiciliari de llibres.

Baixet, rialler, bromista a voltes. De caràcter amigable, potser en podríem dir *campechano*, es guanyava amb molta facilitat la simpatia de la gent.

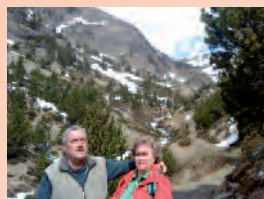
El recordem visitant la Biblioteca Nacional quan n'era directora la Daniela Sirés. Aviat es va especialitzar en llibres antics d'Andorra i del Pirineu. Cap als anys 80 la bonança econòmica del país va propiciar el creixement del nombre de particulars que col·leccionaven llibres antics d'Andorra i que mostraven un gran interès pels exemplars més prestigiosos i rars. En Jaume recorria llibreries de vell, mercats, fires, del sud de França, de Catalunya,... per trobar-ne i es va convertir en un especialista. Li demanaves un títol i remenava cel i terra fins a aconseguir-lo. Ben pocs se li resistien.

Davant l'augment de la demanda va començar a publicar pel seu compte, amb el nom d'editorial Deslibrer, facsimils que sense pretendre equiparar-los amb els autèntics, donaven un clar testimoni de la seva existència i permetien als clients incorporar-los a les seves col·leccions. Va arribar a publicar 28 títols de llibres i revistes entre els anys 1986 i 1993, sempre amb la millor qualitat d'impressió i de paper i perfectament fidels a l'original, per exemple: *El derecho civil en el Principado de Andorra* de José Gramunt Subiela, o *La coutume privée d'Andorre envisagée dans ses sources et dans ses institutions les plus originales* de Pierre Barbier.

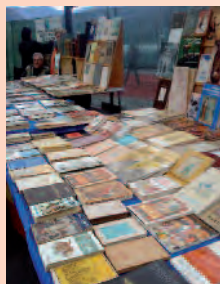
En obrir nosaltres La Puça vam iniciar relacions com a col·legues i recordem com li cantàvem les excel·lències de tenir botiga fixa, fins que un bon dia ens va anunciar que obria la llibreria Jaume Caballé a l'avinguda Fiter i Rossell. Era petita, però ben aprofitada. Especialitzada en llibre de muntanya antic i també d'Andorra, sobretot d'ocasió, tots els llibres eren de prestigi i difícils de trobar. Això li va permetre eixamplar el seu públic, de manera que muntanyencs, col·leccionistes i bibliòfils d'altres països el visitaven sovint. Recordem també

Tancament de la llibreria, 7/12/2013

Amb la seva esposa Francesca
Playan a la Vall de Rialp, 25/4/2010

A la llibreria, 7/8/2017

Passió pels llibres i per la
muntanya, desembre 2013

Passió per la pesca i el paisatge de
la Costa Brava. Estiu 2015

A la llibreria,
7/8/2017

A la parada per Sant Jordi, la
seva esposa i la seva filla Olga

Pujant al Mont Cerví, de
4.478 metres, a Suïssa

Sant Jordi 2015

com ens explicava entusiasmat els detalls de la seva assistència a fires temàtiques de llibres.

Durant bastants anys va ser l'única llibreria especialitzada del país.

No va ser per casualitat que es dedicés al llibre de muntanya, car era una de les seves grans aficions. Ens havíem trobat pujant algun pic andorrà. També recordem amb quin orgull ens va mostrar la seva fotografia al cim de l'Aneto.

Compartíem també una altra de les seves dèries: l'òpera. Anava sovint al Liceu a Barcelona i recordem com quan anàvem a veure'l a la seva llibreria, per fer-nos plaer, ens esperava amb la música d'alguna de les nostres òperes preferides.

I ara, Jaume, ens plau compartir aquest fragment que alguna vegada havíem escoltat plegats:

*Pirineu, tes blanques comes
parlen a l'eternitat
dels combats i les victòries
ets emblema immaculat.*

*Front altiu de nostra terra
amb el més encès fervor
jo et proclamo, dolça serra
de les serres la millor.*

Evocació al Pirineu / Cançó d'Amor i de Guerra
Lletra: Ll. Capdevila i Víctor Mora
Música: Rafael Martínez i Valls. ■

Recordances
Quima
Calvó i
Santuré

5/3/2022

El mirador del país: ca la Quima a Santa Coloma

Per Claudine Tarrene

El 5 de març del 2022 una trista notícia es va difondre a les valls d'Andorra. Joaquina Calvó i Santuré, una de les impulsores del sufragi femení, coneguda com a Quima Calvó, va entrar a l'eternitat.

Les peculiaritats del territori andorrà fan que la història s'escrigui de manera col·lectiva en l'absència d'una estricta individualitat. De manera pràctica, l'ego calla, s'esborra i s'inclina davant el principi de realitat on tot es converteix en pols. Aquest camí de vida que constitueix el recorregut personal ens porta a poc a poc a extreure'ns de l'individualisme del jo freudià i a prendre consciència d'una altra dimensió més general que posa de manifest l'entitat mateixa de l'home. El jo clàssic es manté insípid davant d'aquest examen de consciència.

L'individualisme només té sentit si forma part d'una dinàmica col·lectiva per convertir-se en una a través de la trinitat dels valors que són: el respecte (d'una persona), el reconeixement (d'un poble) i la lleialtat (d'un país). Dit d'una altra manera, tot i que el protagonisme personal omnipresent en la història no pot ser palpable, un deure de memòria s'imposa.

Per ben situar el context, s'ha de remuntar a la dècada del 1960. Tornant de França, Joaquina Calvó i Santuré va voler oferir tota la seva experiència a la gastronomia tradicional. Aquesta andorrana de soca-rel va ser la propietària de l'establiment Ca la Quima, un restaurant situat a Santa Coloma. També va fer part del grup actuant pels drets de la dona amb, entre d'altres, Elidà Amigó i Montanya, Joana Cerdà i Cabanes, Montserrat Jordana i Fiter, Angelina Mas i Joaniquet, Concepció Naudí i Areny (Mme. Pla), Carme Sauquet i Ginesta i Carme Travesset d'Aparicio.

L'establiment Ca la Quima va marcar més que una generació, un poble. Més enllà de la història gastronòmica, l'establiment va

Un lloc emblemàtic de la història política de les dones a Andorra

inscriure's en la història política del país. Com i per què l'establiment va entrar-hi?

En la història política de les dones, el restaurant Ca la Quima va ser al centre dels fonaments i de la presa de consciència de la situació de la dona a Andorra. Obrint el restaurant, Joaquina Calvó va ser confrontada a un problema d'aigua. Aquest episodi fou la font d'unes reivindicacions que conduiran al sufragi femení. La gota d'aigua decisiva.

En aquesta perspectiva, el restaurant Ca la Quima va tenir un protagonisme concret. Aquestes dones havien configurat tot un sistema operatiu per reunir-se. L'establiment estava tancat els dimarts. Quan la porta de ferro estava tancada i les cortines tirades, les discussions ja podien començar lluny de les orelles indiscretes. Un dispositiu de transport s'havia previst fins a Canillo per permetre que altres dones s'incorporessin a aquest grup. És important subratllar que algunes frases han passat a la història com aquesta: "Entri esquerra a la porta i vostè al fons cap allà (...) no digueu res, només entrar."

Amb el temps que passa s'esborren progressivament uns paràmetres que defineixen el fet històric. Uns es focalitzen sobre els fets factuais (les accions), i d'altres ho fan sobre els elements contextuals (els

llocs), sense oblidar les emocions que representen la part humana individual.

Els elements contextuals constitueixen els indicis espai-temporals que s'aflixen gradualment de la consciència col·lectiva. Per registrar el fet històric en una matriu fiable i més fidel en relació amb el desplegament del fet en la seva entitat espai-temporal i humana, cal donar a l'esdeveniment la definició més completa possible. És amb aquesta condició que el fet històric assumeix tot el seu lloc, el seu valor i la seva veritat.

L'escenari està plantat. Els protagonistes hi són. La qüestió històrica, social i política és crucial. Aquesta anècdota que ha sobreviscut al temps representa la veritat social que s'ha materialitzat en una veritat convertida en veritat històrica. La veritat científica assegura la transmissió del relat històric.

El camí de vida té similituds amb el recorregut per pujar al cim de la muntanya. Anant cap al cim, l'essencial no resideix en el punt culminant accedint a la vista panoràmica. L'essencial resideix en la trajectòria per arribar al pic de la muntanya. Cada pas endavant, cada etapa i cada desnivell a superar. La paciència resulta la clau del projecte del camí de vida i, per extensió, de tot projecte. ■

Recordances Estanislau Sangrà i Font

17/3/2022

Per Vicenç Mateu i Zamora

Francina Cardona i Estanislau Sangrà amb els Síndics Vicenç Mateu i Mònica Bonell

Distingides autoritats,
Sr. President de l'Aesco,
Distingits membres de l'Aesco,
Benvolgut Estanislau Sangrà i Font i família,
Senyores i senyors,
Bon dia i benvinguts al Consell General en aquesta ocasió tan especial d'homenatge a l'exsíndic Estanislau Sangrà i Font.

Vull agrair a l'Associació d'exSíndics i ex-Consellers Generals d'Andorra que hagin organitzat aquest acte que, en reconèixer la persona d'Estanislau Sangrà i Font, ens acosta a una Andorra que ens és molt propera en el temps i, alhora, malauradament, cada cop més llunyana; una Andorra de la qual en volem conservar els valors que ens ajudin a travessar els temps convulsos que ens ha tocat viure.

Efectivament, l'Andorra d'Estanislau Sangrà i Font és l'Andorra de la paraula donada. Això vol dir confiança i lleialtat; això vol dir noblesa i generositat.

És també l'Andorra que mira endavant, però amb els peus a terra, conscient encara de la recent transformació que s'havia viscut i del fet que la riquesa i el benestar no ens havien estat regalats ni els podem donar per fets i per sempre.

És l'Andorra de l'agraïment a tot allò que ens ha donat aquest país, l'Andorra que posa el bé comú per davant de l'interès particular. Una Andorra prudent i reservada, on no tot s'hi valia i on tots érem coneixedors dels límits. Una Andorra de la qual, tots i cadascun de nosaltres, n'érem uns fermes soldats defensors.

Si no hagués estat així, Andorra no hauria assolit la prosperitat que els que estem aquí hem tingut la sort de conèixer, i que ara tenim el deure de garantir a les generacions futures. El Principat afronta en aquests moments reptes molt importants, reptes que només podrem superar amb diàleg, treball, i visió i obertura de mires. Afronta una profunda transformació econòmica i social que és la continuació lògica dels canvis polítics i institucionals que van fer eclosió en l'època que Estanislau Sangrà i Font va ser síndic i

El matrimoni Estanislau Sangrà i Francina Cardona, amb fills, gendres i nets

Jurant el càrrec

que, l'any 1993, van culminar amb l'aprovació de la Constitució i posterior reconeixement internacional del Principat. Andorra, en un camí no exempt de dificultats i entrebancs, ha avançat i continua avançant cap un model de país obert, lleial i cooperant.

Hem de ser capaços d'obrir-nos al món amb el cap ben alt, orgullosos de ser qui som i portant el bon nom d'Andorra a tot arreu. Per això penso que els que ens trobem en aquest vestíbul del Consell General, des de les respectives responsabilitats que tenim l'honor d'ocupar, hem d'aprendre de l'exemple que ens ofereixen els nostres antecessors i, molt en particular, l'homenatjat d'avui.

En nom del Consell General i en nom propi, moltes gràcies Sr. Síndic, moltes gràcies Sr. Estanislau Sangrà. ■

Amb el Grup d'exSíndics i ex-Consellers Generals d'Andorra (GESCO), organitzadors de l'acte

Rebent l'homenatge de Simó Duró a la Nit Literària el 1981

A la Nit Literària, a Escaldes-Engordany el 1980

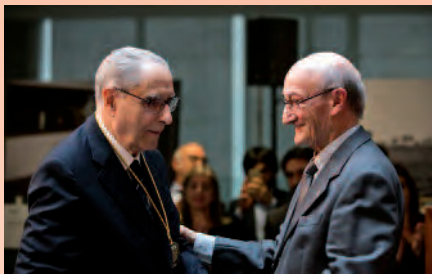
Molt il·lustres i honorables autoritats,
Amics i companys de l'Aesco,
Amic Estanislau Sangrà i família,
Senyores i senyors,
Estem reunits aquí, en aquest edifici símbol de la democràcia andorrana, resum de la llarga història del nostre país, per tal de celebrar un acte de gran importància que pretén reconèixer la trajectòria d'un prohoms andorrà que ha dedicat benèvolament, amb determinació, amb sacrificis i molts encerts, una part important de la seva vida al seu país. No és l'únic que ho ha fet, molts andorrans han seguit la mateixa via, però en volíem homenatjar un de sol: ha sigut Estanislau Sangrà i Font. El conjunt de criteris objectius que la nostra associació ha utilitzat, i que ens ha ajudat a ser justos i imparcials en aquesta difícil selecció han resultat que era ell qui es mereixia aquest reconeixement.

Aquest lloc, aquesta sala magnífica cedida gentilmente per la Sindicatura, situada al costat d'una altra casa emblemàtica de la qual és successora, la Casa de la Vall, on es va construir lentament i progressivament durant segles, amb moltes dificultats però amb intel·ligència i tenacitat, no sols la democràcia sinó també la sobirania del nostre poble, és la que es mereixia també l'Estanislau Sangrà per a ser homenatjat.

S'ho mereixia car és efectivament en aquella casa que Estanislau Sangrà i Font va desenvolupar la part més important de la labor que li ha valgut aquest homenatge. Primer com a conseller i posteriorment com a síndic. Allà va poder utilitzar totes les seves qualitats, que són nombroses. Allà va provar el seu amor per Andorra i pel poble andorrà.

Però ja abans, quan era jove, es va interessar pel desenvolupament del seu poble, el quart d'Escaldes, i va començar el que se'n deia llavors, a fer política. I ràpidament, com era tradició en aquell temps quan es tenia la intenció de participar en l'administració dels assumptes del país, havies de fer les proves, primer, en el poble on vivies. En el cas de l'Estanislau, l'any 1958 fou elegit membre del quart d'Escaldes-Engordany, part del Comú d'Andorra, on va fer un mandat de quatre anys. Però encara que sentís una verdadera passió pel seu poble -ho va demostrar també més tard, quan va participar activament a la creació de la setena parròquia- no va perdre mai de vista que per ser veritablement útil al seu país havia de participar en l'assemblea on es prenen les decisions de caràcter nacional: el Consell General.

I allí va ésser elegit l'any 1968 sense haver assolit encara la creació de la parròquia, que no es va materialitzar fins deu anys més tard, l'any 1978. En el decurs d'aquest mandat, que va durar fins a l'any 1972, Sangrà va revelar, a més de les seves qualitats d'integritat, d'humilitat, d'organitzador, la més remarcable al meu entendre: malgrat fruir d'una posició social diguem-ne confortable, en les seves

Estanislau Sangrà i Josep Marsal

intervencions i en els seus actes, tot vetllant per la justícia, sempre va ser guiat per la seva voluntat de protegir els més febles.

Aquesta actitud es va manifestar de manera evident en el moment de la creació de la seguretat social andorrana, realització que va dividir la nostra societat i va suscitar una oposició acèrrima. Però el nostre homenatjat va fer front amb coratge i determinació a aquella posició desfavorable.

Un altre problema que també es va resoldre al mateix mandat i amb la participació activa d'Estanislau Sangrà, on va aparèixer també aquesta faceta de la seva personalitat i que també va dividir la nostra societat, va ser la concessió del dret de vot a les dones. El 4 de juliol del 1969 es va votar al Consell General però la solució no fou encara completa car el Consell informà favorablement de la proposta de concedir el dret de vot a la meitat de la població andorrana que encara no en fruïa, és a dir a la població femenina, però va informar negativament sobre el dret a ser elegides. En cada cas les decisions foren adoptades per majoria amb una forta oposició. Ja imagineu en quin costat es va situar cada vegada l'Estanislau Sangrà.

Va tornar a ser elegit l'any 1978, i durant el seu mandat de conseller, l'any 1979 fou elevat a la funció més alta de l'estat: la Sindicatura. Fou elegit síndic general per unanimitat però s'ha de subratllar, per ser precís, que la funció del Síndic general en aquella època, malgrat la identitat de nom amb l'actual, reunia unes prerrogatives molt diferents i més àmplies. Presidia el Consell General però fruïa a més d'unes funcions heretades del Consell de la Terra, com ara la representació, no només del Consell sinó també del poble andorrà. També era l'interlocutor d'aquest poble davant dels Coprínceps. En absència del Govern ostentava també el poder executiu i era el responsable de l'execució de les decisions adoptades pel Consell General.

Era assistit en aquesta missió -des que la

reforma Bedeaux del 1963 va dividir el Consell General en departaments, presidits cada un per un conseller delegat- per aquests consellers delegats. I aquí, en la presidència de la Junta de Consellers Delegats, com en tota la seva acció, va fer prova de la seva capacitat de conciliació, de la seva aptitud a considerar sempre l'interès general per sobre de les tendències partidistes que podien aparèixer en el si del Consell.

També va copsar, aquí a la Sindicatura, que aquesta confusió entre poder executiu i poder legislatiu no podia continuar. No sols perquè no corresponia al que es practicava en els estats democràtics, sinó perquè era també un obstacle a la governabilitat del país. Com a solució va promoure les gestions prop dels Delegats Permanents i dels Coprínceps per intentar realitzar una reforma de les institucions destinada a corregir aquesta anomalia. Amb aquesta intenció Sindicatura va anar fins a consultar un vap de Govern allunyat de les nostres fronteres, fet que garantia la seva imparcialitat, Brume Kreshki, canceller d'Àustria, que va delegar en un especialista, el Dr. Zemanek, perquè estudiés el problema. Acabada la seva feina redactà un informe, el famós informe Zemanek, molt aclaridor i àmpliament utilitzat posteriorment. Fou utilitzat en l'ampli debat que animà el Consell i també en les demandes dirigides als Coprínceps a través dels Delegats Permanents i que desembocaren finalment i després de molt temps i de moltes peripècies, en la publicació, per aquests últims, d'un decret pel que es creava el primer govern andorrà titular del Poder Executiu.

Aquesta reforma que tothom esperava fou considerada pel poble com a superficial i incompleta. Ràpidament se la va qualificar de Reformeta i va tenir una durada molt limitada. Estanislau Sangrà fou elegit més vegades al Consell; fou també elegit -insisteixo sobre el mot elegit, car tots els altres membres eren nomenats- membre del primer Consell Superior de la Justícia de la nostra història, i allí, com en tots els llocs per on passà, va fer prova de la seva capacitat d'organització, de visió de futur, guiat sempre únicament per l'interès del país i la salvaguarda de la seva independència. Ja sé que us hauré defraudat. En un dia com avui hauria hagut de reproduir la dilatada carrera política i tota l'obra pública de l'Estanislau Sangrà i Font, però les circumstàncies i les condicions, sent les que són, potser m'hauria faltat espai per escriure-la i temps per llegir-ho.

M'he hagut de limitar, a través d'alguns actes, a fer aparèixer algunes de les seves qualitats, algunes facetes de la seva personalitat: la seva bonhomia, la seva andorranitat, el seu humanisme, que l'han induït a realitzar aquesta obra i que li han valgut aquest reconeixement que celebrem avui.

Per acabar em permetré formular un sol vot: que l'Estanislau Sangrà i Font serveixi de model als qui ens governen i als qui ens governaran. ■

Recordances Estanislau Sangrà i Font

17/3/2022

Per Estanislau Sangrà i Font

Molt Il·lustre senyor Síndic,
Molt Il·lustre senyora Subsíndica,
Molt Il·lustres senyors Consellers Generals,
Molt Il·lustre senyor Cap de Govern,
Molt Il·lustre senyor Representant del Copríncep,
Molt Il·lustres senyors ministres,
Honorables senyors,
Sr. President del Consell Superior de la Justícia,
Senyores i senyors,
És per mi un gran honor aquest acte de reconeixement de l'Associació d'exSíndics i ex-Consellers Generals d'Andorra.

Voldria aprofitar l'ocasió per agrair a l'Aesco la deferència que ha tingut envers la meua persona, agrair també les paraules del seu president, el senyor Josep Marsal, així com la tasca d'organització de la seva secretària, la senyora Maïtena Manciet.

També vull agrair al Molt Il·lustre Senyor Vicenç Mateu, el nostre Síndic, les seves paraules de benvinguda, i a l'amic i company Pere Moles la seva intervenció.

En una ocasió com aquesta vull tenir un sentit record per l'Enric París i Torres, que em va acompanyar com a sotssíndic en la legislatura del 79 al 81.

I també voldria tenir un record per a tantes i tantes persones amb les quals he tingut l'honor de compartir la tasca de treballar per al nostre país.

Per finalitzar, voldria agrair especialment a la meua esposa el seu suport incondicional durant tots aquests anys.

Em vénen molts records al cap, molts moments bons i algun de no tant; però així és la política, una activitat que exercim com a persones que som, amb les nostres virtuts i els nostres defectes, amb encerts i, a vegades, amb errors.

Tots ells, virtuts i defectes, encerts i errors, conformen el nostre pas per la vida.

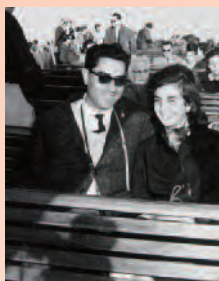
Ha estat per a mi, com, n'estic segur, per a totes les persones que han exercit un càrrec públic en aquest país nostre, un privilegi poder treballar per Andorra.

Moltes gràcies.

Visquin els Coprínceps i visca Andorra! ■

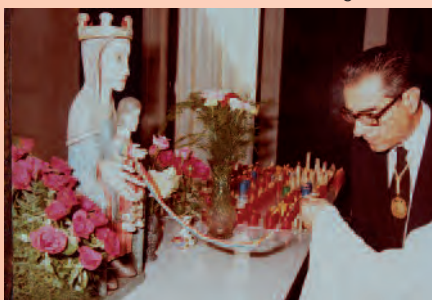
Els Síndics Enric París i Estanislau Sangrà el 1979

Estanislau Sangrà i la seva esposa Francina Cardona

La família Sangrà Cardona

Per Antoni Pol i Solé

Poques personalitats són capaces de generar entorn seu un clima de consens positiu i de respecte.

Aquest ha estat el cas d'Estanislau Sangrà i Font (Escaldes 14/11/1927-Escaldes 17/3/2022), andorrà escaldenc que ha viscut en primera línia el final de la transició, entre 1866 i 1993, de la vella a la nova Andorra, concretament de 1958 a 1993.

El Síndic Vicenç Mateu i Zamora va dir d'ell "... és l'Andorra de la paraula donada. Això vol dir confiança i lleialtat, això vol dir noblesa i generositat" (2016).

Fou Conseller del Comú d'Andorra entre 1958 a 1962 en representació del Quart d'Escaldes-Engordany.

Va ser Conseller general de 1968 a 1971 i de 1974 a 1978 i entre 1986 i 1989, i va ser escollit, per unanimitat, Síndic entre el 1979 i 1981.

"Una persona intel·lectualment honesta". Paraules d'Antoni Morell i Mora (2013), que considerava la sindicatura Sangrà-París clau, en donar un gran impuls per a l'esdevenidor del camí constitucional d'Andorra en encomanar l'informe Zemanek sobre l'Estatut internacional d'Andorra, lliurat el 1981, i en començar una nova manera de fer política andorrana... de sumar i no restar. Ens ha deixat una gran persona i ahora un gran polític, qualitats dissimulades per dues qualitats encara majors que l'han caracteritzat: senzillesa i discreció.

Ha estat un testimoni directe, actiu i positiu dels principals canvis històrics andorrans, que ha pogut viure i sobreviure; inevitables i necessaris per a la transformació de la societat andorrana en la segona meitat del segle XX.

Va formar part de la generació escolaritzada, entre els anys 1934 i 1943 de funcionament, del nou a l'època col·legi Meritxell dels monjos de Montserrat a Escaldes.

Es va posicionar defensant el dret de vot de les dones i també per la creació de la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS), a final dels anys 1960 i que no tothom tenia clar.

Va participar a la Unió Pro-Turisme d'Escaldes-Engordany.

Fou president del rec del Solà d'Engordany i va ser un dels principals promotors de la creació de la parròquia d'Escaldes-Engordany, aconseguida el 1978.

Va seguir el procés de reforma de les institucions dels anys 1970 i fou el darrer Síndic abans de la Reforma de 1981 que creà el Consell Executiu a partir de competències executives que fins llavors pertanyien al Consell General i, en el seu nom, al Síndic general i que el 1993 es convertirà en el Govern que coneixem actualment.

Recordances Estanislau Sangrà i Font

17/3/2022

Va ser elegit membre, pel Consell General, del primer Consell Superior de la Justícia que entrà en funcionament amb la Constitució. Durant la seva sindicatura es completà el Reglament laboral, es projectà i s'iniciaren les obres de l'edifici administratiu del Govern, al carrer Prat de la Creu; es decidí construir un complex esportiu a cada parròquia, es posà fi a les concessions de Ràdio Andorra i Sud-Ràdio, es va crear l'Entitat Nacional de Radiodifusió, etc.

El seu compromís amb la societat, la responsabilitat social que va assumir, però, va ser més àmplia que no l'estrictament política. De poques paraules i fins i tot de més silenci, per poder escoltar, fou observador i minuciós en tot el que féu.

La seguretat en ell mateix i la seva naturalesa moral li permeteren ajudar-se de la senzillesa i la humilitat en el tracte per compensar la distància que es podia establir entre ell i qui se li adreçava; en ser alt i tenir un posat natural de senyor, cosa que era en els dos sentits de la paraula, per la seva obertura d'esperit i qualitats personals i per la situació econòmica benestant de casa Muntanya, de la qual provenia.

Perspicax i objectiu en la seva observació del món, era decidit i s'organitzava per assolir els seus objectius.

L'assoliment del consens, però, no és una qualitat innata sinó un repte.

Però el va aconseguir, amb discreció, sent-hi i treballant per assolir-lo amb tenacitat; i recuperant-se ràpidament dels cops de la vida.

El tremp sens dubte el va ajudar a aconseguir l'equilibri i la moderació necessaris per controlar les ombres de la vida que sovint apareixen en forma de dominació, crítica o intromissió.

En el pla cultural hi ha dues accions que vull recordar.

La primera, el famós cartell commemoratiu del quart centenari de Casa de la Vall (1580-1980), encomanat a Joan Miró en la seva sindicatura i que relliga magistralment l'obra universal de Miró amb Andorra.

La segona, el seu mecenatge privat, del qual puc donar fe en dues ocasions per a la revista Àgora els anys 2006-2007.

L'wx-sotssíndic Josep Marsal i Riba, en ocasió del reconeixement fet per l'Aesco, l'Associació d'exSíndics i ex-Consellers Generals d'Andorra, el 22/11/2016 a la seu del nou Consell General, va dir "...a més de les seves qualitats d'integritat, d'humilitat, d'organitzador, la més remarcable al meu entendre [...] sempre va ser guiat per la seva voluntat de protegir els més febles [...] la seva bonhomia, la seva andorranitat, el seu humanisme [...] serveixi de model als qui ens governen i als qui ens governaran".

Un coprotagonista més de la petita història, d'un petit país que, cegament, s'obre pas en un gran món que no para de desplaçar-se, ni de girar... ■

Lliurant un premi a Maria Jesús Lluellas a la Nit Literària 1980 a Escaldes-Engordany

Lliurant un premi a Sergi Mas a la Nit Literària 1981 a Canillo

Per Ludmilla Lacueva i Canut

És amb gran tristesa que hem acomiadat l'Estanislau Sangrà i Font de cal Muntanya d'Escaldes-Engordany. Se'n va un prohomi que s'ha fet estimar i respectar per totes les seves grans virtuts. Un prohomi de l'Andorra d'abans, amb seny i prudència. Conseller general des del 1968 i fins al 1972 i Síndic general entre els anys 1978 i 1982, entre d'altres càrrecs, l'Estanislau Sangrà va ser un polític de consens, pausat però també un home discret, prudent, de tracte exquisit, afable i sempre disposat a ajudar, amb una cultura prodigiosa i una curiositat que t'emboicallava.

L'Estanislau era un amant de la seva estimada terra andorrana i escaldenca. Enyoraré les seves trucades per comentar-me què li havien semblat els meus llibres o els meus contes de Nadal on recupero tradicions i usos i costums. Sempre m'animava a continuar i a seguir recuperant les nostres arrels. Era un privilegi escoltar-lo, aprendre de la seva saviesa.

El mes d'octubre del 2021, el Comú d'Escaldes-Engordany va tenir el gran encert d'homenatjar els pioners de l'hoteleria escaldenca en els actes al voltant de l'exposició Les Escaldes. Pioners de l'hoteleria del 1900 al 1960. L'Estanislau, descendent del propietari fundador de l'Hotel Muntanya, i la seva família hi eren presents i, en aquest acte tan emotiu, vam poder gaudir de la seva companyia, del seu

A l'exposició Pioners de la hoteleria a l'Espai Caldes

excel·lent humor i de la seva bonhomia. Un acte on vam assaborir un viatge al passat amb records entranyables. Petits plaers d'una tarda del mes d'octubre que es fan grans en la nostra memòria a mesura que passa el temps.

En recordar l'Estanislau no puc deixar de pensar en la seva esposa, la Francina, de somriure dolç i benvolent, de sentiments generosos, que ha caminat mà sobre mà per aquest llarg camí de vida amb un espòs que li professava una estima profunda i sincera. El meu condol i escalf per a la Francina, per als seus fills: Anna Maria, Meritxell, Estanis, Francina i Albert, per al Lluís i en Julio, per als seus nets i tota la família que han tingut el privilegi de compartir la seva vida amb un dels últims prohoms d'Andorra on la confiança, la generositat i la lleialtat eren la base essencial.

Estanislau, sempre et tindrem en el nostre record i el teu somriure bondadós ens acompanyarà per sempre. ■

Recordances Josep Girbal i Lladó

10/4/2022

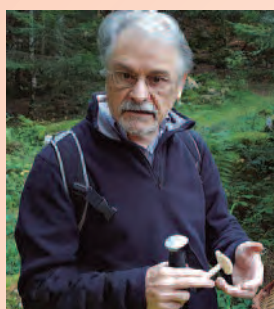

Josep Girbal i Lladó i l'estudi dels fongs i bolets a Andorra

Josep Girbal, Roger Caritg i Ramon Copons en un acte del CENMA. Foto SCM

Per Manel Niell i Barrachina,
Investigador d'Andorra Recerca + Innovació

Micòleg, botànic, però per sobre de tot, gran persona, apassionada i enamorada de la natura

Aquest escrit va dedicat a la memòria de qui va ser un dels pioners en l'estudi de micologia a Andorra, en Josep Girbal i Lladó. Micòleg, botànic, però per damunt de tot, gran persona, apassionada i enamorada de la natura, un gran mestre i naturalista.

Gironí, fill de Bescanó, va iniciar els seus estudis a la Universitat de Barcelona, on va obtenir el títol de doctor per l'estudi de la flora del Gironès. Aviat es va introduir en la micologia a través dels fongs fitoparàsits (els que causen malalties a les plantes) i posteriorment va dedicar la seva carrera a la seva gran tasca en l'estudi dels fongs com a deterioradors del patrimoni (biodeterioració). Com a professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, va inspirar generacions d'estudiants. El seu despatx sempre estava obert a qualsevol persona. Era un espai càlid amb molts llibres, un ordre peculiar, una tassa de te (que sovint compartia) i un microscopi que ocupava un espai important i sempre estava preparat amb les mostres que anava treballant i que compartia generosament, resultant inspiradores històries de coneixement.

El fet més destacat i d'importància cabdal per a Andorra va ser la intensa relació que es va establir entre en Josep i l'antic CBD (Centre de Biodiversitat d'Andorra) de l'Institut d'Estudis Andorrans. Corria l'any 2000 quan, davant l'interès que sentia el país que conèixer el seu medi natural (i convertint-se en un país pioner a donar rellevància als fongs

Les Jornades de Micologia 2014, realitzades a Aina

Els fongs d'Andorra, Monografies del CENMA, 2008. Autors Manel Niell, Gemma Raduan i Josep Girbal

com una peça clau dels ecosistemes), en Josep, junt amb estudiants andorrans i en col·laboració amb altres estudiants de la UAB, va començar a treballar la check-list dels fongs d'Andorra. Una feina amplíssima a la qual en Josep es va llançar de cap. Es va iniciar llavors una fructífera relació entre Andorra, en Josep i la UAB, en la qual la llista d'espècies conegudes va passar de ser de menys d'un centenar a quasi un miler. Però la tasca desenvolupada no es va quedar només en l'àmbit científic. Paral·lelament es van iniciar les jornades de micologia a Andorra, que s'han anat reproduint sense interrupció, bé que amb variants, des de l'any 2000. Als primers anys es realitzava una

exposició de bolets que en Josep coordinava, conjuntament amb conferències i sortides de camp divulgatives. En aquelles jornades la gent podia aprendre el valor ecològic dels fongs, així com diferenciar les espècies comestibles de les tòxiques. El recordem amb el cistell carregat de bolets, quedant-se fins a la nit identificant les espècies i classificant-les a les taules de l'exposició. I després, les fileres de gent passant durant tot el cap de setmana.

Com a científic en volem destacar una qualitat no gens comuna entre els investigadors, que era la seva visió de camp, amb alguns dels seus comentaris: "mira, aquesta planta té com un creixement anormal", "aquestes taques de les fulles semblen..." i t'apropaves i veies que sí, que en Josep tenia raó, allí hi havia una interacció biològica inesperada. O bé "mira, aquí a terra hi ha unes marques, això és algun animaló que estava buscant fongs enterrats", i així podíem trobar el que es coneix amb el nom de bolets hipogeus (de sota terra). I a part de la visió, també tenia aquell coneixement enciclopèdic i a la vegada la passió per conèixer i reconèixer el món que l'envoltava, aquell conjunt d'éssers vius que comparteixen el planeta amb nosaltres, dels més menuts als més grans, en el més pur estil del naturalista clàssic.

I aquest era un dels seus grans valors, el de ser un naturalista, una espècie en perill d'extinció, davant de l'especialització a què ens obliga la ciència i que ens obliga a saber només de la nostra parcel·la. On només s'és expert d'un sol grup i es desconeix tot el que fa referència a la resta dels éssers vius. Potser aquesta qualitat i la seva habilitat per transmetre aquesta passió era un dels seus principals valors, com a científic, com a professor i com a persona.

Un altre element a destacar és la seva dimensió humana i la seva intel·ligència emocional. No tenia mai un no per a qualsevol pregunta o proposta que rebia, i sempre trobava solucions per a la seva disponibilitat i generositat total o per als recursos que li donava el seu vast coneixement.

Lluny de la serietat acadèmica, sabia convertir qualsevol situació en una agradable vetllada, perquè era una persona molt propera, pel seu sentit de l'humor discret però també fi i agut, i també pel toc gastronòmic que sempre aportava (com a gran cuiner de detall que també era), quan tenia l'ocasió es posava el davantal i ens delectava amb qualsevol ingredient bàsic que elevava a excels.

Ha estat mestre de coneixement i seguirem el seu camí, però també ha estat mestre de vida, i ens ha ensenyat a apreciar i gaudir de la natura. Quin gran aprenentatge saber que pots donar sentit a tota una vida només observant una bonica flor, trobant un bolet amagat o descobrint una cuca de llum en un dia o lloc inesperat.

Moltes gràcies, Josep. ■

Recordances Antoni Albós i Gabarra

15/4/2022

Òscar Sánchez i Àngels Mach amb el matrimoni Antoni Albós i Herminia Navas el 2013

Antoni Albós, Jaume Casadevall i Francesc Badia, premis Àgora 2013 al Consell General

Amb el Síndic Vicenç Mateu i Àngels Mach

Per Montse Bota i Anna Garcia

El senyor Antoni Albós i Gabarra, conegut com a Tonet del Palau, pertanyia a aquests homes i dones involucrats en la vida de la seva parròquia, Escaldes-Engordany, del seu país, Andorra.

Apassionat i compromès, va projectar al llarg de la seva vida l'acció cívica i política i es convertí en un home amb esperit de servei. Del 1942 al 1947 va treballar com a grum a l'Hostal Valira, on va guanyar quantioses propines dels clients que venien principalment de Barcelona i rodalies.

Des del 1950 el Tonet del Palau estava sempre present al negoci familiar, El Palau dels Licors, situat prop de la plaça Santa Anna. Tot i això, el seu treball principal durant cinquanta anys fou a Fhasa.

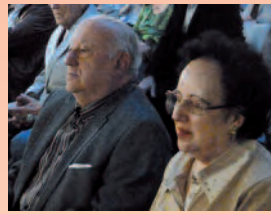
L'any 1950 es va crear l'Esbart Santa Anna, del qual va ser el primer president oficial i ostentà el càrrec fins a l'any 1964. Sempre va estar vinculat a l'esbart i present a tots els balls de festa major, on destacava l'actuació de l'Orquestra Maravella.

L'esbart va col·laborar en totes les edicions del Pessebre Vivent, des del 1955 fins al 1962, sota la seva presidència en què va gaudir d'un gran èxit.

L'any 1951 va participar en la junta directiva del Sindicat d'Iniciativa i va ser-hi present fins a l'any 2010.

També va formar part de la junta de la Unió Pro-Turisme d'Escaldes-Engordany, on va participar activament a les festes de carnaval, que se celebraven al Casino.

Políticament va ser Conseller del Quart d'Escaldes-Engordany, i quan Escaldes-Engordany esdevé parròquia, l'any 1978, n'és el Conseller menor. Del 1979 al 1980 serà Conseller parroquial i del 1981 al 1982, Conseller major. ■

A l'exposició Pioners de l'hosteleria, a l'Espai Caldes, 2021

Diverses imatges d'Antoni Albós amb altres Consellers del Comú d'Andorra i, després del 1978, del Comú d'Escaldes - Engordany

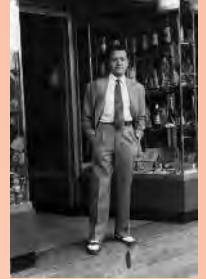
Elections

Amb el Delegat Permanent del Copríncep Mn. Gregori Creus i altres autoritats

Antoni Albós sent escolar

Davant de la seva botiga El Palau dels Licors

A les festes del Carnaval

Amb l'Esbart Santa Anna, sent-ne president

Elections

Rebut un obsequi a la Nit Literària 1998, sent president del Sindicat d'Iniciativa d'Andorra

Recordances Carme Travesset i Travesset

17/8/2022

El mirador del país: adieu Madame Aparicio

Carme Travesset i Travesset va tancar el seu camí de vida el mes d'agost

Per Claudine Tarrene

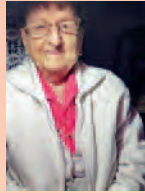
La història es troba davant la fragilitat de la memòria que impacta directament la d'un poble i la d'un país. La grandesa de la vulnerabilitat de la memòria atorga un repte per a cadascú: un deure per a alguns, una obligació per a d'altres.

La memòria representa un procés àgil permetent a l'individu integrar algunes dades durant un període de temps determinat, en funció de l'ús i de les necessitats que en tingui. Entre la memòria de treball (retenir la informació a curt termini), la memòria a llarg termini (emmagatzemar-se la informació després d'haver estat analitzada i organitzada), la memòria semàntica (l'autoconeixement), la memòria procedimental (els automatismes de la vida quotidiana) i la memòria perceptiva (vinculada als sentits, recordar-se de les persones), el conjunt es revela molt ric.

Carme Travesset i Travesset (1925-2022) va tancar el seu camí de vida aquest mes d'agost però la seva memòria continua sent present. El 21 de juny passat havia complert 97 anys. Coneguda sota el nom de Madame Aparicio, cognom del marit, va ser mestra a l'escola francesa. Laurediana de naixement però escaldenca d'adopció va estar quatre anys a l'escola d'Encamp, i a Escaldes-Engordany fins a la jubilació. Durant la seva carrera va dirigir la Peletera, a Escaldes. Quaranta anys a prop de la població escaldenca, amb la qual va teixir lligams molt forts. Una relació tan forta que va obtenir la confiança del poble a les primeres eleccions comunals obertes a les dones, l'any 1973. Fou la primera dona elegida a Andorra i més concretament a la zona pionera del territori, Escaldes-Engordany que era Quart. Aquest marc fa part del coneixement comú però la seva trajectòria va fer d'ella una dona compromesa.

Al Quart d'Escaldes

Amb els seus alumnes de l'escola francesa d'Escaldes-Engordany

Carme Travesset coneixia de primera mà la complexitat de ser cabalera a Andorra en una època en què no se'ls atorgava el dret de transmetre la nacionalitat al marit, per exemple. Avui en dia aquest aspecte pot semblar sense conseqüències directes però aquest fet va tenir impactes importants en el destí de moltes generacions en les valls.

La realitat fa que participar a la igualtat de drets amb el vot de les dones no va ser per interès personal però més aviat com a responsabilitat col·lectiva. El seu tiet, que era taxista a la Seu d'Urgell, va ensenyar-li a conduir. El 1948, un enginyer de Fhasa va examinar-la. Fou una avançada al seu temps en ser la primera dona a tenir el carnet de conduir. Durant les reunions pel dret de vot, és amb el seu cotxe que anava a recollir alguns participants. Anava fins a Canillo perquè Madame Pla, de certa edat en aquell moment, pogués participar-hi.

La realitat fa que conduir un cotxe fos un mitjà d'emancipació, un primer pas per estendre l'esfera privada cap a l'exterior. Aquesta mobilitat va constituir un avanç simbòlic cap a l'àmbit polític, pel trencament d'un vincle físic amb la llar familiar. A més, en un territori muntanyenc amb un clima rigorós i sense infraestructures adequades com les d'avui, els desplaçaments es feien amb precaució.

La realitat fa que a l'hora d'entrar en política, una forma de consens feia que per l'estatut de mestra li pertoqués d'omplir la funció de secretària. Les reunions no eren públiques, només els elegits podien assistir-hi. Fou una tasca que va acceptar amb tota normalitat. Carme Travesset va estar al Quart d'Escaldes en un període de la història on la reglamentació administrativa començava. En

les seves atribucions, tenia càrrec dels agents de circulació. Es pot considerar que el primer reglament dels agents de circulació amb tota la logística estructural del dia a dia el va portar una dona. La preparació del reglament va requerir un rigor de treball a fi de vetllar per la igualtat de tractament entre tots els agents (horaris i dies festius).

La història de Madame Aparicio permet entendre el compromís d'una de les pioneres en política. Treballar pel país sense cobrar i sense comptar el seu temps. Un altre temps, una altra ambició de país i una altra Andorra que ningú ha d'oblidar. Els paràmetres espai-temporals ja no són els mateixos. No obstant això, els valors intrínsecs es mantenen. La nova generació ha de recordar sempre que els homes i les dones que han contribuït a fer l'Andorra d'avui han superat molts obstacles. Donat el vincle molt fort amb l'escola francesa, aquestes paraules inspirades de la cançó d'Hugues Auffray tenen simbòlicament tot el seu sentit: "Adieu Madame la professeure. On ne vous oublierà jamais." ■

Recordances Josep Anton Marquilló i Xandri

27/8/2022

Amb fallaires i escudellaires

El Quillo

Per Albert Roig i Loscertales

M' enxampa la notícia lluny d'Andorra. En un lloc de difícil cobertura i amb quasi nul·la connexió, un missatge de veu m'informa: s'ha mort el Quillo. És un to profund, el de la veu del Santi, que em paralitza i només em deixa pronunciar renecs. A partir d'aquell moment les vacances es trenquen pel mig, prenen un sentit diferent.

La mort del Quillo és d'aquelles que són especialment doloroses perquè t'arriben a l'ànima. Home del Puial, implicat en tot allò que fes olor de cultura popular i tradicional, disposat a ser-hi en el que fes falta. Molts fallaires, fossin del col·lectiu que fossin, van aprendre a fer-se la falla seguint les seves indicacions, sobretot en aquells difícils anys noranta quan es desplaçava pacientment per les diferents parròquies per ensenyar i encomanar la passió per les falles. Tota la família fallaire li ha d'estar immensament agraïda, pel que ha fet, pel que ha significat i pel llegat que ens deixa, un exemple de treball incansable, silencis molt sovint, però sempre present i imprescindible.

La mort del Quillo ens deixa un buit immens, impossible de reomplir, i se'm fa difícil escriure pensant que ja no hi és. La notícia m' enxampa lluny sense possibilitat de poder compartir amb la seva família, els amics i tots els fallaires l'acompanyament i el dol. És allí, també al Pirineu, en silenci entre muntanyes, llacs i rius on li faig el meu particular comiat. Descansa en pau, Quillo, et trobarem molt a faltar i la nit de Sant Joan sempre rodarà una falla amb el teu nom. ■

Remenant l'Escudella de Sant Antoni a la plaça del Poble

Rodant la falla

Per Teo Armengol i Fàbrega

En record del Quillo

Des de la Confraria d'Escudellaires d'Andorra la Vella volem retre un petit homenatge al nostre Josep Anton Marquilló i Xandri, Quillo per als amics.

Qui era el Quillo? Doncs el Quillo era el nostre president, amb qui hem compartit molts projectes i il·lusions. Era una persona autèntica, senzilla, de la terra, respectuosa i respectada per tots, però, sobretot, era molt riallera.

President seriós. No tenia mai un no per a ningú. Sempre puntual, el primer a arribar i el darrer a marxar. Organitzat, sabia dirigir i era una persona activa, però que molt activa, malgrat les seves limitacions. Quan nosaltres hi anàvem, ell ja en tornava i a punt de tornar a marxar.

Era molt meticulós en tots els estris (fogaines, ganivets, etc.), els ganivets els netejava personalment, malgrat que ja eren nets, i se'ls guardava amb molta cura.

Andorrà com pocs, era un gran divulgador de les nostres tradicions.

Estava sempre pendent de tot i es preocupava molt perquè ningú no prengués mal i que tot sortís bé: les reunions, el mondongo, el berenar-sopar del mondongo, l'esmorzar del matí de l'escudella, els desplaçaments a Valls i a Sant Pol de Mar, el sopar de germanor... I tantes altres...

Amb el Quillo al capdavant no ens hàviem de preocupar de res, estava al cas de tot i sabia delegar.

Hem perdut un puntal molt important (per no dir el més important) i ens queda un buit que serà difícil d'omplir.

Tenim moltes anècdotes, vivències, històries dins la Confraria que quedaran amb nosaltres per sempre.

L'escudella de Sant Antoni d'Andorra la Vella, sense ell, ja no serà el mateix.

Quillo, sempre seràs als nostres cors! ■

Recordances Pascual Iranzo i Olliete

6/9/2022

La psicoestètica del barber artista Pasqual Iranzo

Per Sergi Mas i Balaguer

Pascual Iranzo perruquer de reis, presidents autonòmics i de clubs de futbol, polítics de tots aquells que tenien un paper destacat, o que pretenien tenir en una Espanya que intentava posar-se à la page, és nascut al barri limitrof de Barcelona dit Collblanc o la Torrassa, aquell en què al començar la Guerra Civil espanyola elevà una pancarta al mig de la carretera de Sants damunt mateix dels burots que deia: "Aquí termina Catalunya". El pare d'en Pasqual era barber, exercia davant mateix del popular mercat de la Torrassa, el noi seguia els passos del seu pare. Acabada la contesa fraticida, l'aprenent de Figaro, com quasi bé tots els nois de l'època, freqüentava les sales de ball on suposadament conegué un altre novell ballarí, el també aprenent però de fer pastissos en Josep Vives, i es feren espontàniament amics, d'aquells amics que ho són per tota la vida. A l'un, el futur barber, el pare l'envià, ja abans de fer el servei militar, a acabar d'aprendre de tallar cabells i rasurar barbes a París, recomanat a uns col·legues establerts a la ciutat de la llum, capital mundial de les arts, que ràpidament superava els efectes de la postbatussa mundial, amb aquests barbers d'elit parisencs. Es posà al dia de la pràctica clàssica i també d'una de nova, la de tallar els cabells, no amb estisores, sinó amb la navalla d'afaitar.

Arribat de nou a la paupèrrima Barcelona de la postguerra mundial, renova l'amistat amb el company Josep Vives, que també com ell es trobava preparat per volar cap a l'estratosfera de l'ofici heretat, i ambdós s'apuntaren a les classes del filòsof pensador Carles Muñoz i Espinalt, el qual amb un apassionament que captivava el convenciment que Catalunya

estava necessitada de lideratges, ell els deia que era imprescindible, que era absolutament necessari que fossin capitans d'empresa, de renovar-se, de creatius cadascú en l'àmbit que estava immers, i en més, en condicions per triomfar. Ells, els dos amics des de l'adolescència, el mateix que molts d'altres, seguien els seus engrescadors plantejaments. D'entre els que a les hores es desvetllaren encarats cap a una prometedora modernitat hi veiem el perruquer per a dones Llongueras i el cineasta Portabella, el també pastisser xocolater Escrivà pare, o el nostre amic Faust Campamà, teòric i activista de les arts, que en fou un dels últims deixebles.

Des de sempre un barber és un bon conversador, a vegades doblat de confident discret del client que apaciblement està a les mans de l'hàbil professional de la tisora i de la navalla. En Pasqual és un mestre en moltíssims vessants de les humanitats, primer de tot és discret i després ve allò que abans en dèiem tenir bon gust, que és en definitiva el que el fa ser l'artista creatiu de la psicoestètica. O sia, la pròpia persona és l'obra d'art en què es reconeix ella mateixa en modelar la forma del cap esculpint-se la tofa dels cabells. El concepte de la seva teoria és senzill, la majoria dels humans i pot ser, fins i tot les bestioles bé o malament, conscientment o no, solen practicar-la. A veure: l'aspirant a obtenir un lloc de treball en una empresa es presenta a la convocatòria de concurs, es presenta a l'oficina de recursos humans, hi va malgirbat amb samarreta i texans esparracats i despentinat, o bé s'arregla polidament? Quina de les dues opcions és l'adient, si és que l'interessa que l'admetin? Això sense tenir en compte el llenguatge o el nivell intel·lectual. Sembla clar d'antuvi del casting es decantaria per l'aspecte endreçat del candidat. Recordeu amables lectors -ep, els d'una certa edat- com va anar l'elecció de Barcelona en la candidatura a celebrar els Jocs Olímpics de l'any 1992, recordeu els saltets d'alegria d'en Pasqual Maragall, sí, però recordeu com anava pentinat, com anava abillat? El seu aspecte així com el del president del Comitè Olímpic era el d'homes contemporanis, eficients, eixerits, avançaven la imatge campiona d'una Barcelona progre. Doncs fou en Pasqual Iranzo qui modelà el cap, el pentinat del cabell accentuant l'atractiu simpàtic dels triomfadors.

Recordo l'aspecte bonhomios del rei Juan Carlos de Borbón adreçant-se al president Pujol, dient-li: "tranquil, que això del Tejero tirant trets al Congrés ja estava en ordre". Doncs aquella reial l'arreglava cada mes el barber artista Pasqual Iranzo, que anava expressament en avió cap a Madrid a fer de psicoestètic.

Que perquè li dedico aquesta mica de retrat a l'amic en aquestes pàgines andorranes? Doncs per això, perquè som amics, perquè no sé fer-ho de cap altra manera de donar a conèixer ací al Principat, si encara que sia tant

maldestrament com ara ho faig, per dir qui és aquest català excepcional i dir com s'estima Andorra, estimació amb un punt d'incògnita, ell un home preuat que cuida la seva pública: ell, el qui per més que li pregàvem què vingués expressament a Andorra, un dia, unes hores aquí dalt, a explicar-nos, a donar-nos encara fos una breu conferència, no calen lliçons magistrals, tal com feia a les universitats catalanes, no deia pas que no li vingués de gust, ni que no tenia temps disponible, simplement callà i no ens donà contesta, un misteri.

El psicoestètic té escrites, unes de publicades, d'altres inèdites, aquestes seves idees sobre l'estètica física i mental de l'home, jo en tinc un parell d'aquests llibrets, però ai làs, els tinc endreçats tan curiosament que no sé on són. Jo dec la seva preuada coneixença i amistat a en Josep Vives, així com també li sóc deutor que em presentés i generosament se m'acollís com si fos un d'ells la petita colla de companys contertulians entaulats una vegada al mes, que mai se saltaven en un selecte restaurant de la part de dalt de la Rambla Catalunya. El cap de taula era sempre el gran, l'incommensurable, el mereixedor de tots els superlatius Joan Brossa; els altres, sense ordre protocol·lari, eren el fotògraf Català Roca, el mag prestidigitador Auson, la pitonissa llegidora dels palmells de les mans Ada Estadella, en Pasqual Iranzo, el Josep Vives, i l'amfitrió, el propietari del restaurant (que no recordo com es diu).

Jo recordaré tant com visqui aquell àpat espatarrant tan estrofolari com es pugui imaginar però també tant replè de poesia fraterna infernalment infantil, sense gota de mala bava contra res ni contra ningú, mai els tindrè prou dins del cor, acceptar-me com si fos un d'ells m'honrà infinitament.

De tant en tant amb el Pasqual i el Josep ens trobàvem a Can Barça, unes vegades als salons de perruqueria de luxe d'en Pasqual que té segons el tipus de clientela que ha d'atendre, sia al carrer Tuset, equivalent barceloní al Carnaby Street londinenc, l'altre era a la Rambla de Catalunya, pròxim al restaurant de la tertúlia de l'àpat mensual. Repartida entre les dues perruqueries hi tenia exposada la rica col·lecció d'art pictòric pre i postolímpic, pintures totes fetes amb temes capil·lars. Hi destacaven unes magnífiques pintures de Ràfols Casamada i d'altres d'Hernández Pijoan. A vegades acompanyats per les seves esposes, l'Angelines i l'Àngels, dinàvem al domicili de l'artista barber situat al bell mig del barri del Guinardó. D'altres vegades al cor de la Barceloneta els tres de nit en altres deliciosos on ens feien unes cuinats mariners mai més assaborits, o bé sortíem de Barcelona. Rememoro aquell venturós dia que ens arribàrem a Vic, la ciutat dels sants, on en el menjador d'una casa de la plaça que ens serviren uns superbs peus de porc farcits de bolets que només allí, de tot el món, els guisaven. Aquests dos companys eren uns bons coneixedors de la més delitosa

En la celebració del premi Àgora atorgat al seu amic Josep Vives al Restaurant 1940, 24/5/17

cuina catalana, han estat uns infatigables treballadors de talent, i també gràcies a Déu, han estat uns savis usuaris de les coses més amables que dona la vida.

A aquests dos amics, que són més que això pels lligams fraterns que es tenien, feia un rar efecte veure la satisfacció amb que celebraven els encerts de l'altre, tant com el trist i disgust al sofrir un entrebanc l'altre, observar-los com quan un d'ells feia de xofer i l'altre l'esbrocava fent escarafalls i provocava la riassa.

Fa molts anys, deuria ser allà per les acaballes de la dècada dels seixanta, en Pasqual m'encomanà un parell de gravats de tema capil·lar situat a Andorra. Dos gravats sobre fusta d'un format més aviat gran per gravar al burí, consten de dos planxes cadascun, un camafeu, que en diem. Un curt tiratge de proves imprès manualment i uns dos-cents exemplars numerats impresos en premsa tipogràfica, d'aquelles que ara no en queda cap en funcionament. La temàtica d'un d'ells és la tonda de les ovelles a Aixovall i una neta que intenta fer el mateix amb la llana de cabells del seu padrí. L'altre representa la barberia del Negus a la vila de Sant Julià de Lòria amb els clients músics bufant els seus instruments per ofegar els brams del que estan afeitant. Són dels gravats més ben aconseguits que hom ha produït. Per cert que els col·leccions de peces antigues referents als oficis respectius, s'enriquieren coma resultat d'una expedició al poblet limítrof amb la parròquia laurediana Aós. El Pasqual adquirí a cal Fantasies un silló de barber amb tots els ets i uts, fet tot ell amb tiges de vímet, igual de com són fets els paners pirinencs, però encara més complicat de teixir, fet més enllà de l'any de la picor. El Josep trobà i adquirí, penso que a cal Soldat, un torn de passar farina, una joia de l'artesanía en fusta en molt bon estat de conservació. Les troballes van ser com un premi de recompensa pel seu amor a la cultura de muntanya, que ho digui si no l'obra fotogràfica feta d'esquillentes i mig d'amagatotis d'en Pasqual Iranzo, captada quan ve per aquestes contrades.

No voldria fer-me pesat contant fil per randa totes i cadascuna de les anècdotes

conviscudes amb aquest parell de singulars companys. Sí però ho crec imprescindible per fer-nos una idea de les dimensions de la seva personalitat.

Ja més cap ací en el temps, i quan ja havíem deixat enrere la joventut, un dia, no cal pas posar-hi data, els vaig acompanyar a visitar el santuari de Meritxell, i després arribarem a AINA, on ja ens esperava mossèn Ramon. La més llarga conversa presidida per la proverbial cortesia paternal del carismàtic sacerdot. Ja es feia fosc quan retornarem a

prendre el camí. Durant la tornada cap dels dos amics no va dir ni piu, cap dels dos taquinava l'altre, com era costum habitual. Després d'aquest dia només ens retrobàrem en dues oportunitats, una envoltats per les seves famílies al complet i jo entre mig com si fos parent de tots. Vàrem anar a un restaurant de la parròquia de Canillo, on ens tractaren meravellosament bé. En Pasqual fent d'expert crític gastronòmic, com sempre, al defora feia un dia esplèndid, la muntanya ens somreia. Per segon i últim cop, el tercet es retrobà en

motiu de l'atorgament dels premis Àgora, associació d'associacions culturals d'Andorra; escenari, el vestíbul del casalici de Sindicatura. Àgora honorava premiant a en Josep Vives i Molins. En Pasqual havia vingut expressament de Barcelona per fer costat a l'amic, i celebrar-ho tal com si fos ell també l'honorat. Al sopar de gala amb les autoritats, Àgora i familiars, jo no hi vaig assistir, no és que no hi fos invitat, és que la màquina del cos no m'hi portà, no sé bé per què. ■

Recordances Simona Naudi i Ubach

28/9/2022

Estimada Simona

Per Conxita Naudi i Ubach

Estimada Simona

Primer de tot, en nom de la família volem agrair totes les mostres de suport, fortalesa i ajuda que hem rebut al llarg d'aquest darrer any intens de lluita constant. Simona, ets una gran lluitadora i tots hem fet el màxim per acompanyar-te i donar-te forces en aquesta etapa duríssima de la teva vida.

Volem donar les gràcies especialment:

- al generós equip de l'hospital Nostra Senyora de Meritxell per les atencions rebudes i en especial a la doctora i amiga Sílvia Vidal, la seva dedicació incondicional a tota hora i en tot moment;

- al magnífic equip de l'hospital Vall d'Hebron, que heu fet tot el possible per donar una segona oportunitat de vida a la Simona fent-li el millor regal que necessitava la nit del seu 47è aniversari, el 28 d'octubre del 2021. Aquesta intervenció i recuperació amb molt esforç t'ha permès continuar lluitant durant uns mesos però la teva malaltia de base i un cúmul de circumstàncies no han fet possible que poguéssim enviar la foto fent un cim d'Andorra al doctor Alberto Jauregui i tot el seu equip. Sempre havia pensat que podríem enviar-li una foto des d'algun cim meravellós de la parròquia de Canillo. No serà per falta de voluntat: amb la teva constància i perseverança, la primavera del 2022 vas

De Consellera al Comú de Canillo el 2012

aconseguir el teu objectiu d'arribar alguns dies a la Borda de Molné, això després de moltes tardes d'esforç amb companyia de l'estimada mama. I també vas aconseguir arribar al llac de les Abelletes el 2 de juliol del 2022 amb bona companyia;

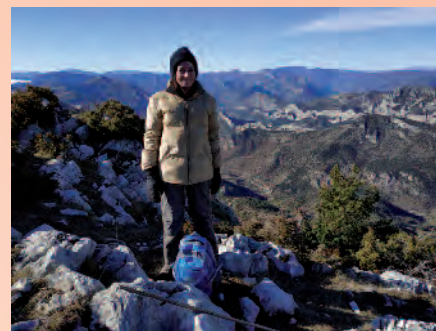
- als que ens heu acompanyat amb les vostres pregàries, especialment l'estimat mossèn Ramon amb la seva confident Meritxell, totes les germanes del monestir de Sant Pere de les Puel·les, que ens heu ajudat i animat cada dia de les nostres estades amb vosaltres, als familiars i amics que heu tingut present la Simona en les vostres pregàries;

- a tots els que ens heu donat ànims i força per continuar endavant ja sigui amb paraules, trucades, missatges, abraçades, fent companyia i també amb silencis que ens han ajudat molt.

Per tant gràcies, gràcies i gràcies a tots de tot cor.

Simona, no ens podem quedar només amb el record d'aquesta darrera etapa dura que ens ha tocat viure i que ens ha unit i fet forts, sinó que hem de recordar tota la felicitat i la gran sort que hem tingut de tenir-te al costat a la nostra vida:

- Recorda aquella infància tan feliç amb els iaïos, pares, tiets i germanes a Soldeu que ens estimaven molt, així com les estades de cada estiu obligatòries al Pujal, on compartíem tertúlies asseguts a les escales de cal Cornella i aconseguíem treure somriures i cara de felicitat a la iaia i als tiets. Aquells dinars familiars de festes majors que sempre

Fent muntanya el 2018

A les Azores, 2018

Al cim del Comapedrosa, 2015

Soldeu nevada, 9/2/2013

Al Machu Pichu, 2011

esperàvem amb ganes, sobretot per compartir temps amb la família i gaudir de tertúlies molts interessants de sobretaula, i en tant que cosines petites de la família si podíem no ens perdiem ni un.

- Gràcies, colla d'amics, que hem anat ampliant al llarg de la vida, per aquella infància feliç als carrers de Soldeu, amb cabanyes, corregudes a peu i en bicicleta pels carrers del poble, berenars a la Boca del Gos com si fos una gran expedició i estava al tocar del poble, entremaliadures i xerrades amb els padrins i padrines del poble que ens van transmetre els seus coneixements i ens van ajudar a ser forts, a créixer junts i fer pinya. A l'etapa escolar a l'escola de Canillo, amb classes de quatre nivells diferents barrejats, tot i que podia ser un caos vam tenir la sort de compartir aquesta etapa amb la nostra quinta de canillencs i tenir unes mestres que ho van saber gestionar bé i que us apreciem molt. Recordem també l'etapa del Lycée Comte de Foix, on vam conèixer gent de tot Andorra i amb qui hem conviscut moments bons i no tan bons amb rialles i plors. Després amb l'etapa universitària a Perpinyà vam ampliar la colla d'amics i també hem tingut la sort de poder compartir molt bones temporades i vivències amb ells.

- Recorda les tardes d'estiu que anàvem a l'herba amb rascles, forques, tot i ser una feina dura físicament i que sempre se'ns feien bessigues als dits, o l'ajuda amb els animals, amb la transhumància de les vaques, euques, a buscar les cabres; ho vivíem com una altra forma de fer gimnàs molt sana i on vam compartir i viure moments entranyables amb tots els que ens hi trobàvem, això sí sempre fent cas a les ordres del nostre estimat papa. Simona, has estat sempre una filla exemplar.

- Recorda la teva llarga etapa professional de 24 anys compartida amb el gran equip de l'STA, actualment Andorra Telecom, que t'aprecien molt i fa mesos que et troben a faltar.

- Recorda les petjades que has deixat amb les teves aportacions discretes i sense fer soroll ja sigui al Comú de Canillo, a l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, als concursos de gossos d'atura o a la Societat Andorrana de Ciències.

- Recorda totes aquelles caminades arreu del Pirineu així com aquells viatges que vam tenir la sort de fer juntes descobrint noves cultures i trobant persones bellíssimes amb qui guardem encara avui una gran amistat.

Simona, bonica, si poguessis parlar avui ens diries com diu el Càntic 15 (1) *Angoixa del moribund i goig per haver recobrat la salut*

"A la meitat de la vida me n'he d'anar; Em veig a les portes del país dels morts Privada dels anys que em quedaven. (...)

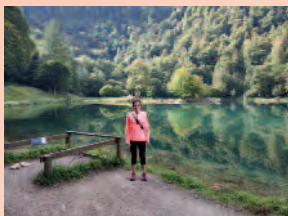
Déu ho ha decidit així i ha arribat l'hora que emprenguis un nou viatge en pau cap al descans etern que t'has ben guanyat i visquis de la millor forma que puguis el misteri de la mort i la vida eterna amb llum.

Petonets i que sàpigues que et recordarem sempre.

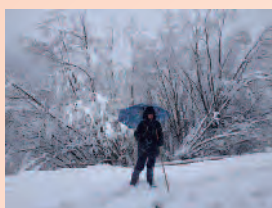
A Cotlliure, 2016

Davant de Casa Peretol Simona, les germanes Conxita i Mercè, i els pares Miquel Naudi i Mercè Ubach

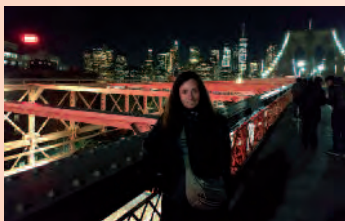

15/9/2020

Resguardant-se de la neu, 1/5/2021

Puig de la Coma d'Or, 2020

A Nova York al 2019

Amb la germana Conxita i la neboda Miriam, al Picrut 2013

Al Museu de la Moto de Canillo, juliol 2021

Ja et trobem a faltar així com poder dir-te cada dia al marxar de l'hospital "Fins demà, Simona bonica".

Arreveure germaneta.

Soldeu, setembre de 2022 ■

La complicitat amb la Simona

Per Àngels Mach i Buch

Vaig conèixer la Simona per diferents camins. De casa Peretol de Soldeu, quan jo tenia la que era l'única farmàcia de la parròquia de Canillo, fa 35 anys i ella, ben joveneta, en tenia 12.

Més endavant la seva germana Conxita va entrar a la Societat Andorrana de Ciències i, com que a més de ser germanes eren amigues, gaudien assistint i col·laborant en les activitats de la SAC, tant a les d'Andorra com a les que es feien a fora, a la Diada Andorrana a l'UCE a Prada (Conflent) o a l'indret on es fessin les Trobades Culturals Pirinenques itinerants arreu del territori pirinenc: Ripoll, la Seu d'Urgell, Escaldes-Engordany, Esterri d'Àneu, Prada...

A la Simona li agradava viatjar i conèixer indrets allunyats del món, però també gaudia caminant per la muntanya amb els amics, plegant herba a Incles amb la família per al bestiar de casa i conduint la vacada per les muntanyes de la parròquia de Canillo perquè trobés herba nova. Professionalment era molt competent en la seva feina com a analista al Servei de Telecomunicacions d'Andorra, després Andorra Telecom. Però també tenia una gran voluntat de servei, que va quedar palesa en el seu pas pel Comú de Canillo, entre el 2012 i el 2015, com a consellera d'Agricultura i Paisatge, en què va dinamitzar el Concurs de gossos d'atura, la Fira de bestiar de Canillo i la Festa de l'ostra, en què va potenciar l'agermanament amb el municipi d'Arès.

També va introduir la setmana gastronòmica TastaFira Canillo, amb menús tradicionals als restaurants de la parròquia, coincidint amb la fira, junt amb Meritxell Alcobé, consellera de Turisme i Comerç. Totes aquestes activitats ens les transmetia a la SAC per a difusió entre els socis, per si els podien interessar, amb una salutació final: "A veure si ens hi podem trobar!!".

La seva preocupació pel sector primari la va portar a col·laborar amb l'Associació de Pagesos i Ramaders, de la qual formava part de la junta directiva.

Sempre contenta, voluntariosa i participativa, va col·laborar amb la SAC ajudant la seva germana Conxita, tesorera de la junta des del 2000, en la preparació de la comptabilitat de l'entitat. Quantes tardes de diumenge ens trobàvem totes tres a la rebotiga de la farmàcia per revisar factures i comptes!

La malaltia va ser injustament més forta que ella i la va doblegar quan tenia tantes ganes de poder seguir endavant en la vida. Ens va il·lusionar que un trasplantament podés ajudar-la a recuperar la salut, però no va poder ser. Les seves darreres paraules, malgrat la fatiga, encara albiraven un bri d'esperança: "Sí, hem

A les 12es Trobades Culturals Pirinenques al Centre Transfronterer d'Estudis Pau Casals a Prada, octubre 2015

d'anar endavant, però com tot ésser humà hi ha moments de tot, les forces s'afluixen, però s'ha de tornar a aixecar el cap i anar a buscar aquesta força on sigui. Que ben aviat puguem fer les coses amb normalitat i sense entrebancs."

La Simona, sempre optimista, valenta i lluitadora va arribar fins on les forces la van acompanyar.

Malgrat la seva pèrdua física, ens deixa el record de la gran persona que va ser. ■

34a Diada Andorrana a Prada 2021

Aquella llum, Simona

Per Jordi Pasques i Canut

Ens costarà saber-te lluny, però et parlarem com si fossis ben a prop. En recordança de Simona Naudi i Ubach

Ha arribat la neu, Simona, just quan tu has enfilat el camí més llarg de tots, el del repòs etern. Com sempre, la primera nevada l'hauries fotografiat des de la finestra de la cuina i junt amb la fotografia hauries enviat un joió: "Està nevant a Soldeu!" Avui, la Conxita em diu que quan vas néixer, a final d'octubre, va fer una bona nevada i que aquesta neu primerenca també ha volgut venir a dir-te adeu. La neu i la seva llum, aquella llum ampla i generosa continguda en cada borrall, ens porta el teu record. I t'hi sabem i t'hi sabrem. Arribarà la neu, veure'm nevar, i seràs present, en la nevada i en el blanc adormit de sobre els camps, els boscos, els llosats.

Ens costarà saber-te lluny, Simona, però et parlarem com si fossis ben a prop, a la vora, caminant, anant d'excursió o mirant país, cosa que tant t'agradava. Un dia serà una travessa llarga, de set o vuit hores, com aquell dia de març que ens va agafar la llum del capvespre baixant de l'ermita de les Peces cap a Alàs i per la riba dreta del Segre fins a la Seu, fent-nos senyal de benvinguda la catedral il·luminada. Havíem arrencat de matí a Martinet amb tota la colla i pel camí ral anar baixant: Cabiscol, els Arenys, Palluana, el Pont de Bar, el Pont d'Arsèguel i cap a Arsèguel,

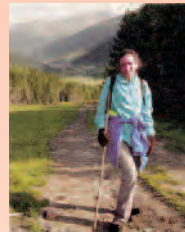
A les XX Jornades de la SAC, amb Jordi Pasques, Meri Rabada i Patty Bafino, 15/5/15

5es Trobades Culturals Pirinenques, Ripoll 2008

11es Trobades Culturals Pirinenques a Esterri d'Àneu, octubre 2014

Darrera foto feta pel Jordi Pasques

Recordances Simona Naudi i Ubach

28/9/2022

28a Diada Andorrana a Prada, 2015

A la presentació de la revista Àgora núm. 32 al jardí de Casa Ramonguem a la plaça d'Ordino, 30/6/20

Al Monestir de Ripoll l'octubre del 2008

on vam dinar a la plaça. I cap a passar el pont de la Tosca i enfilat cap a Velluda, acarar-nos a Cadí saludant els pins d'Aubèria i ensotarnos pel riu de Vilanova i per sota les Castelles fins a l'aubac dels Canemassos i ja cap a sortir a les Peces i obrir-se'ns tot l'Urgellet al davant, amb la vista gratificant marxant de dret fins a Ares, Boumort, les Piques de Taús, Sant Quiri i la Vall de Castellbò amb la Torreta d'Orri tancant de forma vigorosa i aplomada el ponent pallarès. Te'ls torno a dir ara els noms, perquè t'agradava demanar-los i et feia goig saber-los, sobretot quan voltàvem per verals desconeguts. Com te'ls preguntava jo a tu en ser als teus dominis de Soldeu, posem el cas, al Pla de les Pedres, i t'assenyalava a l'altre costat de vall, un pegat o un roc concret, cap allà l'orri de Rusca. I me'l detallaves i, si no el sabies, que no passava gaire, feies una revolada de geni i deies: "Ja li ho preguntaré al meu pare i t'ho diré." I arribava el nom al cap de poques hores, diligent i tu satisfeta.

Ara recordo aquella llum del Pla de les Pedres, el dia de pujar la vacada, aquella llum neta i viva dels encara frescos matins de final de juny. L'any passat va ser el darrer que hi vas poder pujar. A mitja pujada, que fèiem a poc a poc perquè et cansaves, et tapaves, em va fer il·lusió treure una fotografia de tu amb les bordes d'Envalira, les vostres terres de Peretol i Soldeu al fons de la vall. T'hi veus riallera, contenta, com sempre. Aquest any, ni tu ni tampoc jo hem pogut pujar les vaques al Pla de les Pedres. Tu per força perquè havies de fer repòs i anar guanyant forces i jo perquè estava pendent dels incendis forestals, que ens feien estar en alerta màxima a les comarques prepirinenques. Però l'endemà al matí, animosa, ja m'informaves de com havia anat: "Bon dia Jordi! Les vaques van pujar bé. Es veu que el bou va fer una mica el tonto a l'arribar al Pla de les Pedres, però van arribar. Ara fins l'agost que aniran cap al Maià i Portella." I m'imaginava la Doline, la Romària,

la Pascuala, l'Esquirola, la Pomet, la Negra, la Pequenyà, la Gotlla, la Suïssa, la Polida, la Maduixa, la Nina, la Cadernera, la Blanqueta, la Pardiú i el Bouet, amb els vedells encuriolats i alegres per la seva primera estada a muntanya. En deies, ens deies els noms, de les vaques i, en sentir-te, et miraven, sabedores que en teníeu, els Peretol, cura i bon ofici. Com amb les ovelles i les cabres, quan les engegueu lliures costa del Solà amunt, a péixer gormandes.

Ai Simona, ens costarà, com de fet ja ens costa, no tenir-te al costat, dir-te coses, que ens en diguis. Sentim tristor, però com em deia tot parlant de tu mossèn Ramon no fa gaires dies: "De les tristors en farem llum." Sí, et sabrem en la llum, Simona, en tantes clarors de matí, de migdia, de capvespre, fins i tot en la claror de la llum dels finals que vetllen els carrers de nit. Claror, llum de matí tot pujant a peu d'Organyà a Santa Fe, tocant amb les mans l'aigua de Bordonera al com de la Borda, on tant t'estimen. Claror i llum de migdia a Meritxell, encenent un llantió d'amor en el cor de qui estimem. Claror i llum de capvespre en el llosat de la borda de Molné, rasa, silent, quan el sol de primavera o tardor va caient a poc a poc o ja a l'hivern, quan es fa aquella viva llum de neu i el llosat creix blanc i ferm a la vista. Totes aquestes llums i tantes altres que hem estimat, ens diran que hi ets, Simona. Que reposis en pau. ■

Recordances Jordi Aristot i Mora

4/10/2022

Jordi Aristot i Mora davant l'Edifici Casa Aristot Mora, d'habitatges de protecció pública, l'agost del 2022

Per Antoni Pol i Solé

L'1 d'octubre passat ens va deixar una persona discreta, reservada, adaptable, intuïtiva i influent, amb una gran capacitat de transformació del seu entorn i d'ell mateix, reflex del seu desenvolupament moral i espiritual, Jordi Aristot i Mora.

La seva sensibilitat social i humana sens dubte l'ha pouat, amb els seus germans, Toni i Marianela, de la seva família, amb els seus pares, l'Antoni Aristot i Gomà i la Manela Mora i Font, dues ànimes bessones que van entendre i tenir clar que no hi ha desenvolupament personal i familiar sostenible si no va acompanyat alhora de desenvolupament col·lectiu i de l'entorn.

De l'existència d'un necessari equilibri, intangible, entre el progrés de l'interès privat i el progrés de l'interès públic.

I, com ells, ha sabut combinar i fer efectiva la responsabilitat social corporativa o el retorn social dels projectes empresarials en els quals ha estat implicat, com el compromís personal i familiar respecte a la societat andorrana i el país en general.

El dia 3 d'abril del 2001, un acord de junta de la Societat Andorrana de Ciències en la presidència de Josep Vilanova i Trias va decidir nomenar-lo soci honorari, en agraïment al seu suport en la important

Amb l'ambaixador d'Espanya Juan María López-Aguilar i el president de la SAC Josep Vilanova, en ocasió del nomenament de tots dos socis d'honor de la SAC el 2001

col·laboració que es va establir entre l'associació cultural i científica de la SAC i l'entitat bancària BI-BM entre els anys 1994 i 2001.

Lliurament que es va fer efectiu en una conferència del 30 de maig del 2001.

Que van permetre a la SAC superar una important crisi als seus 10 anys d'existència. I apuntalar el nou impuls, decidit pels socis de la SAC, del projecte cultural de promoció de la cultura i sobretot de divulgació científica, a través de la que és avui matèria bàsica i primera, el coneixement.

Jordi Aristot, president de Banc Internacional, lliurant un premi a la Nit Literària el 2001 a Escaldes-Engordany

Concretament BI-BM va patrocinar el cost íntegre del cycle de conferències de la SAC durant vuit anys inclosa la publicació anual en un llibre. Una col·laboració que va permetre afermar l'associació en la seva trajectòria fins a l'actualitat.

Han passat molts anys de llavors ençà, però l'agraïment pel seu suport eficaç i sòlid, en una etapa decisiva de la SAC, l'hi recordarem sempre.

El mecenatge cultural és, i ho serà sempre, tan necessari i important com el social o l'esportiu, tot i que ho sigui per raons diferents.

Jordi Aristot i Mora va saber, en vida, ajustar el seu rellotge personal al rellotge de la societat andorrana del moment i acompanyar Andorra en la important evolució i transformació que ha fet en els darrers cinquanta anys.

El dia 2 de novembre del 1944 naixia a Escaldes, vila en la qual moriria 77 anys després.

Temps viscut que se'ns ha fet curt, tot i que hagi estat suficient per deixar un ampli rastre positiu que perdurarà en el record de tots els que hem tingut la sort de conèixer-lo i més enllà. ■

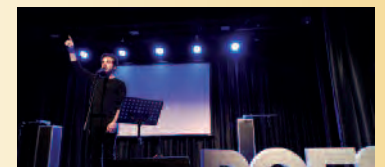
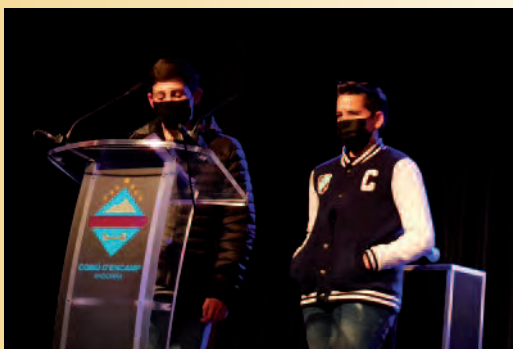
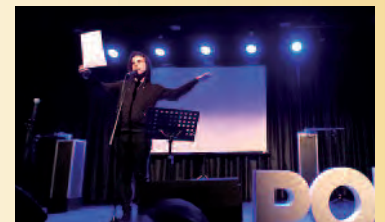
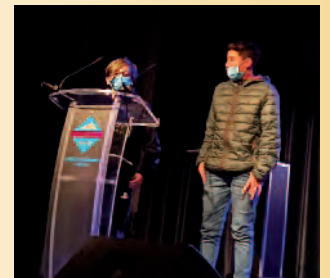

Dia de la Poesia Encamp 2022

Sala La Valireta, 21/3/2022.
Lectura de poemes guanyadors dels concurs Martí i Pol 2021 pels voluntaris de la llengua i alumnes del col·legi Maria Moliner, i espectacle Non Muttum d'Eduard Escoffet

Poesia

Poesia

25è concurs de Poesia Miquel Martí i Pol

El jurat David Esteve, Roser Calvo i Josep Dallerès, la ministra Silvia Riva i els guanyadors Jaume Ten, Montse Cobo, Albert Ruiz i Elena Aranda

Silvia Riva, ministra de Cultura

Roser Calvo llegint el veredict

Inés Sánchez, directora de la Biblioteca Pública

ACTA DEL 25è CONCURS DE POESIA

En el 25è Concurs de poesia Miquel Martí i Pol, instituit amb motiu del Dia mundial del llibre per la Biblioteca Pública, adscrita al Departament de Promoció Cultural del Govern d'Andorra, els membres del jurat, compost en aquesta ocasió per Roser Calvo Mayor, David Esteve Mortés i Josep Enric Dallerès Codina, després d'haver fet la lectura crítica de les 15 obres presentades a la categoria Poema i de les 14 obres presentades a la categoria Recull, i d'haver-nos reunit l'11 d'abril d'enguany, després de les deliberacions pertinents, hem acordat aquest veredict.

Per a la categoria Poema, el jurat ha atorgat un accésit consistent en un lot de llibres al poema núm. 13, perquè destaca pel tractament d'un tema poc habitual com el del sexe, miltjançant un llenguatge ric en recursos retòrics.

L'autora del poema, titulat "Somni perible", és la Sra. Meritxell Pons Calderón.

Continuant amb la categoria Poema, el jurat atorga el primer premi, dotat amb 300 € i un lot de llibres, al poema núm. 10, pel ritme i l'originalitat en el diàleg de dues veus poètiques. L'obra destaca pel treball en la concisió del text, que diu molt en poques paraules. El poema, titulat "La versió més íntima de nosaltres", pertany a la Sra. Elena Aranda Martínez.

En la categoria Recull, el jurat ha atorgat dos accésits consistents en un

lot de llibres per cadascun.

El primer accésit és per al recull núm. 5, perquè, amb una mirada cinematogràfica, és el relat ric en recursos poètics d'un naufragi real i vital, una crida a les segones oportunitats. Aquest recull, titulat "Naufrag", pertany al Sr. Albert Ruiz Feijóo.

El segon accésit és per al recull núm. 14 que mostra una veu que pren nota de temes com l'amor, la maternitat, el pas del temps amb una mirada poètica allunyada i personal. Aquest recull, que s'ha presentat sota el pseudònim Joaquima, no té títol i pertany a la Sra. Montserrat Cobo Vizcalino.

Continuant amb la categoria Recull, el jurat atorga el primer premi dotat amb 1.200 € i un lot de llibres. El recull guanyador és el núm. 1, perquè mostra un treball d'introspecció en l'escriptura en forma de sonets. Té el mèrit de fés d'una forma estròfica difícil però amb un ritme fresc i dinàmic, i amb un vocabulari ric en metàfores.

L'autor del recull, titulat "Pedra, paper, tisora" és el Sr. Jaume Ten Utesà.

Andorra la Vella, 11 d'abril del 2022.

Roser Calvo Mayor   David Esteve Mortés

Josep Enric Dallerès Codina

Espectacle de JUR, en col·laboració amb L'Estive de Foix

Llegint el poema amb la seva filla

Categoria Poema premi Elena Aranda i Martínez

La versió més íntima de nosaltres

I què llunyana aquella nit
que convidava (recordes?)
a la versió més íntima de nosaltres.

Abans que el murmurí del vent
s'escolí pels marges.
I abans, molt abans, que els primers raigs
esborrin els núvols foscos dels nostres pensaments.
(et vaig demanar)

Pedres i més pedres
i un arbre solitari
s'intuïen al final d'un camí ple de flors.
(acompanya'm)

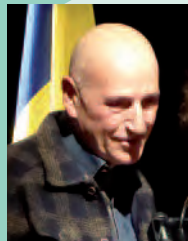
Jo només hi he accedit
a través dels meus somnis
i no he tornat intacta.

Ja t'avançaves una mica
com empesa per una brisa imaginària.
(et vas girar)

El teu cos tan reconeixible
s'endinsava dins una penombra
impossible d'ignorar.

Mai ens hem agafat de la mà
amb tanta intensitat.
i la por va desaparèixer)

Categoria Recull premi

Jaume Ten i Utesà

Pedra, paper, tisora

Pedra

Retrat de família

M'afirmo i servo intacte l'alt subjecte ressort clànic d'amor. I amb l'objectiu enfoco el positiu i el negatiu i exposo tota causa i tot efecte.

Retrato allò perfecte o imperfecte, el caos i l'ordre, el niu i el seu caliu. I el fred intens que priva de l'estiu del cor quan hi ha raons o escàs afecte.

Remots passats i noms de la vigília enquadro amb els nous brots sense mancança. I acciono el percussor quan fòbia o filia

fraccionen la instantània amb versemblança. Rutila a l'arca l'àlbum de família. Memòria impresa. Fotos d'una aliança.

Contemplant la meua vida

Abraço amb la mirada panoràmiques diverses quan duplico el punt de vista dels meus ulls. I estudio les dinàmiques internes que somouen a l'artista

egoista si contempla amb un sol ull el món. Miro endins i miro enfora, observo en l'albaina i el traüll efectes de la causa transmissora

dels signes i senyals de magnituds audibles. Com l'oratge es filtra al blat, m'escoloro a contemplar les consuetuds

tribals, m'il·lustro per treure'n l'entrellat, i guaito en els meus fets exactituds que expressin si he embassat o he progressat.

Glòbul d'aigua

Abisme sobre abisme acaramulla l'essència que m'és pròpia els escenaris subtils que s'interposen onsevulla. M'empleno si els estats estacionaris

retenen ma presència fins al límit dels solcs i els orificis de la terra, i em vesso inicialment per la vall tímida. Als ràpids cerco pau en peu de guerra,

l'amor en els meandres; a les aigües ambigües busco el pou de la saviesa. I als mars de sort incerta amb fluidesa

dissolc el meu corpuscle amb morts exigües. Als núvols m'evaporo i la infantesa retrobo quan em ploc des de l'altesa.

Paper

Un mot s'ha alliberat de la ploma

Un mot ha capgirat impediments. Silenci esquarterat. Trenc inefable. Blau foc, ara espurneja pels segments més ínfims el morfema inqüestionable.

I als caires hi verbera un victoriós dibuix que dreça el traç amb recta línia del blanc d'un full que timbra el misteriós gargot, i injecta el so a la veu sanguínia.

I mentre un sol vocable s'allibera com gota que s'esmuny del fals encís de tintes atrapades al matís

i gica antics espais rera l'esfera, uns altres mots crepiten la ranera de mort. I així ix l'oda del tamís.

Sonet a l'alba d'un poema

Alguna cosa ferma es desprèn ara dels foscos horitzons, tinta el relleu i quasi escriu la forma, amb el traç breu del sol quan ix i guixa amb sa llum clara

els àpexs careners. I alguna cosa subtil com aiguaneu plou per la ploma i adolla uns nous sentits al ranci idioma. Amb negre sobre blanc fila i composa

la gràcia i senzillesa de l'abstracte, i inspira i asserena al foll raptor de mots que utilitza l'artefacte

metòdic del poeta. Com l'autor que porta al seu humil farcell el tacte dels versos i els redacta en el lector.

Autoretrat d'un poema qualsevol

Visible i invisible amb vents ponents penetro als teus espais salvant distàncies tangents. Em valc de mags i d'astrugàncies, de bruixes, sacerdots, xamans i ungüents.

Em valc de les paraules infreqüents, dels versos genuïns i altres substàncies seguint el pla establert. I amb quiromàncies descric el que jo veig, poso els accents,

mesuro la sintaxi i el sintagma, exploro els mots vivents dels paradigmes, i escullo d'entre els morts enmig del magma

vocables que assenyalin els estigmes. M'exposo amb el morfema al diafragma de càmeres lectores dels enigmes.

Tisora

Ideologia

Construeix la infatigable teixidora la xarxa osca d'omnívores espècies i aguaita sota embruïxos i facècies als jaços de l'aina seductora

que trama per sorprendre't. La sintaxi ordida pels seus mots enverinats deturpa i anihila realitats i inventa teories amb la praxi

sinistra i enfollida del discurs fal·laç. Recapta i capta i t'extorqueix, tant és si ets dalt o baix o ets gris o beix.

I et pren i t'esclavitza usant l'excurs ventríloc del fenomen mitològic que idea el teu cervell i el torna il·lògic.

Llegenda del paradís

La ratlla original i inesperada del traç d'un ignot fat ens partí en dos, com l'home i dona edènics amb el mos ofidic. I als reductes de l'arbrada

actuàrem amb guions d'uns personatges que mai no havíem escrit. Abandonàrem jardins particulars, vehiculàrem vells somnis i llauràrem nous llinatges.

Exempts de pensaments sobre futures collites, i esperant l'anabiosi, cercàrem manuscrits, literatures,

poemes d'angular metamorfosi, lectures de versets sense cesures, la nostra promissió d'apoteosi.

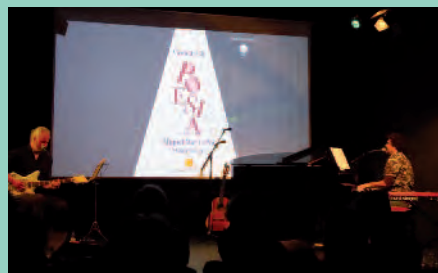
So (net) de primavera

Dels ùters de la terra i amb rebruny llunyà d'hivern, s'escolta com espanya i esclata una llavor cànida i estranya que alena abans no vingui un altre juny.

El so retenteix net al sòl eixut o trem amb el nou brot sota la pluja verídica que cau per la tremuja de núvols i de vent. I amb el tribut

pagat a les comportes murallades del burg, la incipient tija s'alça lliure d'escrúpols. Car les albes estelades

i els glòbuls dels vells rous volen subscriure el cor de noves plantes germinades que esmolen falçs i enginyes per sobreviure.

Espectacle poètic i musical a càrrec de Lluís Cartes al piano amb acompanyament de guitarra

Categoria Poema accèssit

Meritxell Pons i Calderón

Somni perible

Vas voletejar per la pissarrosa cúpula de vellut que s'ericiava amb el teu frenètic voletejar, crispant els sentits inorgànics víctimes de l'inert racionari, que es dispersaven en una atropellada revolada

davant la presència del presagi temor incontrolat de deixar-se dur per l'emoció sense censures ni impediments que podrien conduir a l'autèntica follia del desconcert.

Vas escodriñar per l'obscura ullera de llarga vista de la meua pupil·la que projectava la seqüència del desig de la meua fam veritable, devorant l'insult mordaç del teu incondicional i absurd menyspreu per saciar la set plàcida i real del meu libidinós impuls carnal que et perd en un gratificant buit de l'oblit ple.

Vas passejar per la silueta humana que recolzada a frec del salat mirall jeia, reflectint les aigües del vermell moaré petó dolç que em sumia, al principi de la luxúria que preveu la culminació de tots els sentits, en l'últim sospir que apareix darrere tan estrepitosos revoltí.

Vas deambular pel sensible turó de maduixa adormida que amamentava el cobejat alleujament dels sentits, explorant els sots salats de la suor anisada, pel goig d'un plaer a la fi obtingut.

Vas caminar pel castany monticle rissat que anunciava el suculent miracle que t'endinsava en el domini total del descuit, buscant la conquilla saborosa de secretada rosada perseguit, per la estimulació de la glàndula del alè viu de la delectació sucumbida.

Et vas submergir en l'oceà buit que fecundava tots els meus sentits, bussejant la gruta fèrtil del fluid del l'oblit de l'alleugeriment, per la delectació de la pèrdua conscient de tot el racionari.

Categoria Recull 1er accésit

Albert Ruiz i Feijóo

Nàufraig

Ara que ja he perdut l'ànima entre la sorra,
ara que ja no vull pretendre ser el que no he sigut,
ara que d'aquest mar me'n conec tot rastre d'ombra
i que ja no em sembla car tot allò que no he rigut.
Ara que els llavis, de sang, es trenquen en folgueres,
ara que, de veres, els savis ja no em són amics,
ara que, a la fi, la negra falç m'espera
i que no queda dreuera, i que, ja no té sentit.
Ara que el trasbals de l'enyorança i del vi
m'amaga de l'esperança, els camins sense frontera,
que tot sovint vaig ser fera i ara jo ja no me'n ric.
Ara que la por és sincera. Ara que per fi l'he vist.
Ara que aquest últim sostre d'estrelles em fa llençol.
I ara què? Que aquí tot sol ja no em reconec ni el rostre?
Permeteu que allò que és me, passi una mica a ser vostre,
no em jutgeu massa severos. Que jo arossegó el meu dol.
Ara que les tempestes abracen les calmes, poques,
ara que no hi ha festes ni espelmes, tan sols la sal,
ara que les costelles se m'enganxen a les roques
i al legal de les papelles no em suporten aquest mal.
Ara, abans que la memòria ja no em vulgui acompanyar,
no patiu per mi, no cal, ja fa segles que no hi soc.
Ara que tot s'esvaeix, ara que ja no hi fa foc
i que només em fereix comptar els demàs amb la mà,
i que l'eufòria és només un peix sec del meu passat.
Us imploro, des dels rocs. Us demano, que no és poc,
Que escolteu la meua història. No tinc més per obsequiar.

Naixí vora un camp, malèit. Reeixia sonora pobresa;
escollit amb torçat dit, hereu de salut sense pressa,
de tòtil i malaltís, cos neulit sense defenses.
Però vaig ser marrec caparrut, tossut sense joia de riure
i el frec d'aquell carrer fred m'entestava el joc de viure.
Aviat orfe, abans testarrut. Copsat per aquella empenta,
sense renda i quasi mut, vaig suportar les ofenses.
I què et penses? - reia el ric, - tots naixem on ens mereixen.

Però a aquell pou ple de brutícia, a aquell forat de mancança,
contra tota l'esperança, la vida em va ser propícia.

Vaig ser un jove emprenedor. Vaig ser pintor, lladre, poeta.
Vaig ser exegeta, rufià, cruel i malbaratador,
invicte sense raó, traficant de bicicleta,
tan addicta a la dubtança, tan del canvi adulador.
Vaig ser un truà i un mal home, vaig ser sempre el més pitjor,
més d'un cop a la presó per atracar les velletes.
Vaig ser actor de coses fetes, el racó el meu escenari,
de baralla al columbari, de batalla contra el gat,
de bat a bat la navalla reflectint roges bombetes.
A la barra un tarambana, sota la lluna un profeta,
i tot d'una, sargantana, metamorf de foc i sang.
Sempre un porc, savi d'en quant, i algun cop i tot un sant.
De càrec, atrabiliari. De farra els dies senars.
I els fanals de tot el barri em deien l'il·luminat.
Jo esgotava calendaris. Jo tancava tots els bars.
No tenia luxes cars però estafava milionaris.
També sensat de vegades, m'entregava a l'honradesa;
bona fe, moltes errades, perillosa la rutina
però d'empresa ineficac, no se'm dona allò pas bé.
No afina aquest noi, no afina - es queixava la mestressa.
Fos per falta d'interès o d'ineptitud palesa,
el pes dels anys de traspàs a l'esquena de l'obrer
una ruïna, el jornalier, i tornava a la farina.

El carrer era el meu teler. Supervivència morfina
d'eficiència, cosa fina! Poca altra feina puc ser.

Any d'experiència i d'arrugues no m'han portat pas el seny,
ni prudència malastruga ni res més que blanc cabell.
Però una nit com d'altres tantes de fuga tocata i alcohol,
com sempre pecant de faltes de setge a la serenor,
com sempre sense penyora i de fetge un tot terreny,
com sempre heretge i mala hora, com sempre amb mi jo tot sol.
Vaig conèixer la senyora de cognom un mal destí.
Va ser en una hora de vi, que aleshores eren totes,
plovía, eren quatre gotes, jo hi vivia a aquell tugiuri
i, senyal de mal auguri, els gots es volien rendir.
Hi ha algú que espera a la porta, una ombra, la silueta
d'aquella dona alta i forta, si se'm permet, molt ben feta.
De cop la música calla, i tota veu és murmuri
i abans que jo m'aventuri, ella emmudeix la canalla.
Jo no xerro i ella balla. Soc de palla, ella de ferro.
Fins que la nit es retalla, me'n capfico fins l'albada
i m'explico entre rialles, entre gerros i entre botes,
i quan la beso i es deixa el furor el cor m'acloata.
I suplico i em confesso que és amor, que aquí no m'erro,
que ja no em queda batalla, que això és rendició pactada.
D'aquella dona espigada que cada vegada és tota,
si és bona la ben trobada. I de tan ruc que soc i que era
m'he fet gat d'abans ser fera i quan puc fico la pota.
Em vanço de seguida, i ella es nota divertida,
les arracades li brillen i al canell fan cinc polseres,
i la llengua que em baralla, i les mans que em desesperen.
Ja al llit d'allà al pis de sota, entregats a la suor,
ella em crida, sense por, que entre brams l'he conquistada.
I vam viure la passió. Les setmanes eren vides
i apuràvem els segons, en partides als llençols.

I decidit a l'amor vaig deixar la professió.

Vet aquí que un bon germà, embotit i molt honrat,
protector de la família, ben cosit fins al calçat,
un bon jan, fidel total, que a tot el poble enlluerna
però que amaga a la vigília un rufià com el que us parla.
Lluny de l'aparença afable, d'educat i refinat
sota el seu sabre macabre compta més de cent finats
sense arrel, sense pietat, amb paciència ell els descarna;
espatllats, esquarterats, i enterrats a una caverna.

Una tarda, a la taverna, allà em troba i em convida,
tot tractant-me de company, insistint que vol pagar-la.
Un parany! - L'instint em crida. Però ara no puc rebutjar-la.
I aquest home, de bon any, mala fe i de pitjor vida
em recorda el que vaig ser, que la sort així em castiga.
Borda un gos, borda el germà. És temporada de caça.
La mirada d'insurrecte i a la mà llarg ganiuet,
que subjecta amb bona traça, ningú em picarà l'ullet,
això a ningú no li afecta. Comença dons l'amenaça:
M'han parlat molt bé de tu, el meu amic infidel,
m'han dit que ets cap de cartell, m'han dit que busques futur.
Tens més fama que serrell, et conec molt bé del barri,
diuen que ets rata i cabdell i que tens passat obscur.
I que al fang, sempre amb desgana, faltes i et jugues la pell.
Que ets un mangui, que ets impur. Que no respectes la llei.
I que amb la meua germana has estat fotent xivari.
Fas el que et dona la gana? Però tu què et creus, vell falsari?
L'honor d'aquesta família per mi és el més prioritari
i que em toquis la campana, mai no em sonarà pas bé.
Rossegar-me? Soc os dur, que jo ja soc massa vell.
No estic per aguantar filles d'un Don Juan que és Don Ningú.
Així que no prego, exigeixo, sense embuts confessaré,
entre amics i entre persones, aixequem copes i ampolles,
entre els uts que no pateixo i entre els ets que et trençaré,
que s'acabi aquesta broma de romanç que t'empatolles,
que no en quedi ni una coma, que fugis de bona fe,
que no vull sentir paraula que li fas ni pessigolles,
que a casa a la meua taula com tu no en toleraré.

No és avís, no et mentiré, si és precís et mataré.

Massa temps lluny del carrer m'ha fet perdre rastre d'hàbit.
Maleixo la ocasió, peneixo la feblesa.
M'he fet gran, tot ben de pressa, home conservador.
M'he convertit en senyor, m'he escindit del pols atàvic
de la terra, del guerrer. Vaig ser foc i soc turquesa.
Soc patent d'aquell invent i ara, amb pilot automàtic,
només sé que em deixo fer. Soc fracàs de la tardor.

Apel·lo a l'amor sincer, abans que la copa s'acabi.
El germà riu tot groller: - Què dius tu d'amor tros d'ase?
Ma germana no t'estima, ella ja te un home a casa,
hi ha un anell que ho legitima. T'has deixat embumar
pel truc vell del la cosina, per un somriure amagat,
per unes comes tan fines, pels seus dits que et son gra massa
(i els seus pits de parafina). Deixa, deixa, desgraciat,
Fuig d'aquí abans no m'enfadi, fuig que aquí tu no ets de raça.

I abatut per la notícia, vull creure manipulada,
fujo a la desesperada, marejat, atabalat,
esquivant però amb prou perícia, els punyals, punys, dards i dagues.
I ignorant ogres i fades, negligint el que és sensat
em recorro la contrada buscant a la meua estimada.
I la trobo palplantada, i la febre se m'empassa,
a un racó d'alguna plaça on la història vol ser escrita.
Tan bonica i exquisida, tanta glòria i tan temible,
ma d'orfebre ben cuidada, pell de gebre inassolible,
dent de somriure infinita, que sarcasme regurgita
i quan mor assedegada pura i fura resuscita.

I va ser a aquella cantonada, on augurà, negre, un corb,
on la darrera puntada, em va trencar per fi el cor.
Ella riu i m'ho confirma. - Que et pensaves? Si era un joc!
Creies que era de debò? Tu volies seduir-me,
jo tenia mala ratxa. Amb el meu marit de viatge
m'avorria tota sola. I vam gaudir-ne tots dos.
Només qui vol no es consola, no tinc res a penedir-me.
I no tinc res més a dir-te, deixa'm en pau, borinot.
Corre, fuig, oblida'm vola. Au va, fes ja l'equipatge
que el meu germà és perillós. Que ho fa tot per protegir-me.
La teva sort no t'envejo. Millor que toquis el dos.

Perdo els nervis, la sacsejo. Això no pot ser veritat.
I ella comença a cridar: - Què estàs fent tu, mort de gana?
No em toquis, brut, palangana, criminal, facinerós.
Ajut, per pietat, socors! M'ataca aquest malxinat!
Que em viola aquest ésser tinyós! Que té una pistola amagada!

Tot això ha de ser un malson. Em faig creus, no m'ho puc creure.
I no em queda temps per perdre, i corro peus ajudeu-me.
Que tinc esperit lluitador, que jo no soc pas un fleuma
i no vull acabar a la presó ni a mans d'aquell fanfarró.

Vora el port aquell veler prometent-me redempció,
que encara no és massa tard, riu de professió, viatger,
tot fugint aquest covard. Que una ràfega de sort
esmunyit, sense bitllet ni boleta ni destí,
cap per sota la guixeta, ignorat pel taquiller.
D'una vegada discreta, la sort per fi em fora afí
amagada a aquell creuer metàfora de polissó.
Tal vegada, aquella nit, començà el viatge, el darrer.
Sota el sextant la goleta i sota el cel l'horitzó,
crec que davant ve la proa i a la dreta l'estribord.
Em disculparà el lector, la ignorància en aquests temes,
no vull que per arrogància, jo falli en la descripció.
Que per falta d'elegància no vull tenir més problemes.
Que en semàntica soc savi però de nàutica vaig coix.

I empès per la tramuntana solca el vaixell, l'albufera,
ja és massa lluny la drassana, creu gemecs de lluna plena.
La quaderna un dinosaure, sonen crecs de timó vell,
que d'anys, el bergantí aquell, fregava la vuitantena.
I entestats en fer-me caure s'alternen pau i venteguera,
gens d'interès en complaure'm, cau tot el pes del ventrell
com l'infern ardent ruigeix sotavent la vomitera.

Però quan l'estomac es calma i puc respirar la nit,
s'aploma tota frissança. S'esmoreix qualsevol pena.
Salta un peix a la refrega, l'acompanya una balena.
De barrila a la bodega rates amb ànims de farra,
a ritme totes fan dansa d'un palangrer a la guitarrà.
I per fi, a aquella gavarra, verament vaig ser feliç
allunyat dels meus problemes, oblidat del meu mal vi.

En tres nits de travessada ja s'ha alleugerit la panxa.
Però no el mal d'enamorat, aquell maldit mai no marxà.
Però com sempre no s'enganxa, l'atzar no em vol ser tenaç,
i arrullit sota una lona, cadarnós per la ventada,
fastigosa i amarada una blasona em fa de manta,
no descarto la febrada, estalactites al nas.
Infinites les onades, s'escora bé aquella llanxa.
No tinc fe però reso igual: - Deus feu fora els huracans!

Lluís Cartes

Temps

Ja fa massa temps
quan el temps no passava,
que bufava el vent fred
i els braços del pare ho paraven.
Quan queies corrents
I un petó et curava.

Ja fa massa temps
que uns nens jugaven.
No importava res
i arribaves a casa
i el sopar estava fet,
i calent t'esperava.

Ja fa massa temps
que el temps s'aturava
davant de la platja
on de petits jugàvem,
i el dia era llarg
i les ones trencaven.

Ja fa massa temps
que descalços per casa
corríem tots junts,
i tots junts berenàvem
dins d'aquella cuina
on trobàvem la mare.

Ja fa massa temps
i ara soc jo, la mare,
qui espera impacient
que arribin a casa,
per repartir petons
carícies i abraçades.

Ja fa massa temps
que em reflecteixo en tu, mare,
quan no ser que fer,
i miro molt lluny
i recordo aquells moments
ja fa massa temps.

Nua

Nua per la fredor,
feblesa del diferent,
que per culpa d'un vel
hagis d'estar al carrer
mirant com entra la resta
mentre cau pluja del cel.

Nua per la fredor,
d'una mirada insistent
que dels seus ulls cau a terra,
quan et diu cada matí
"no, aquí no entres".

Amor de reüll

Amagat dins la por
d'una vida d'incerteses,
es troba el meu amor.
I reclosa en la rutina
l'admiro en la distància,
sense saber com.

És millor sortir de casa,
o quedar-me en la foscor?
Remor d'una esperança
quan em mira de reüll,
i trobo en els seus ulls
el que també a mi em passa.

JUR

Els núvols de matinada, no auguraran pas descans.
Volen baix els cormorans, s'han amagat els dofins,
remolins com elefants, els pals de proa no aguanten
i als confins de l'oceà creixen monstres submarins.
No triguem a unir-se els llamps i la pluja cau a dolls.
Puig líquid alt com els colls on la por se m'ageganta.
Cruix la fusta contra els crims i la grip als meus genolls.

Però aquella onada fatal, trenca el casc com una closca,
l'eternitat m'engoleix, no tinc forces pel sufragi
que la mar se'm amolleix i entestada, múrria i fosca,
abans que del tot me'n vagi, d'aquell fatal desenllaç,
un últim instant de fúria, un caprici criminal.
Però ja no queda pas cúria, que jo ja no sé nedar.
I la vida se m'enfonsa, a aquell forat abissal.

Sé que no és original potser m'acusin de plagi.
Soc víctima de naufragi que em va portar a aquest final.

Vet i aquí, vaig sobreviure. No sé com va poder ser,
no us ho podria descriure, no era jo llavors cabal.
Potser és que soc immortal. No em faria pas cap gràcia,
espero aviat l'últim toc, que postil-li l'acrobàcia,
que sigui el segon darrer, que brilli l'últim alé,
de tota aquesta desgràcia que algun graciós sense filla
va condemnar-me de cop ves a saber tu per què.
Que no soc cap de farmàcia però ja em deu quedar poc.
Vaig despertar-me aquest roc, no goso ni dir-li illa,
pecària de fal·làcia, no val la pena el morter.
Infinit al fer-se fosc, tan petit que és sols un tros,
ni pam de vegetació, la fam no em permet veure el bosc,
ni força per aixecar-me, ni sorra per la cloïssa.
Tan esquerra aquí a darrere, granítica i lacerant,
tan roïna com la meva, la germana de bestreta
Eva mítica i distreta, d'aquell perillós mafiós.
Torça barba malaltissa, i la brisa vol matar-me.
El sol em cou les natgeres, la lluna em gela els davants.
I perdo peu i al·lucino, entre malson i atiar-me.

La meva fam és de gos, me'n beuria d'aigua un vas.
Només vull de pa un sol mos, ni tan sols demano un tros,
o d'un peix, potser l'aresta o una sopa molt austera,
no necessito cullera, que jo amb les mans ja vaig fent.
El cor florit d'una poma, exquisit i succulent,
un banquet de caure àulic, quin gran festí de diumenge.
Del pollastre alguna ploma, algun gust li trobaré,
que no pot ser tan desastre, que si del porc tot es menja
doncs també de la gallina; si no les voleu jo m'hi empatxo.
I un xic de pell de patata, que del liquen m'he embafat.
No soc ric tampoc honorat, però ara estic afamegat.
I un filet, molt o poc fet, de tortuga o bé de rata,
o un bon gaspatxo d'eruga, o els peu d'aquell veí borratxo
o el meu propi ara que ho miro, si tingúes un ganivet...
Sí, somio amb entrepans, però no soc tant ambiciós
i si res d'això pot ser, ja em conformo, ja em va bé
amb sucós tros de paper o papir o cartolina
o cartró també pot ser. Quin delir la bona cuina.
Un os de préssec de postres. No demanaré cafè.

I crec que és tot, fins aquí, no importa si em deixo res.
Que ja és hora de morir. Ara que ja ho tinc tot fet.
Ara que ja em coneixeu. Que sabeu la meva història
No m'importa si em jutgeu doncs ja no em queda memòria,
ni alés ni esmes ni veu. Ara ja em podreu deixar.
I aquí ho haurem d'acabar abans no se'm

**Categoria Recull
2on accèssit**

Montse Cobo i Vizcaíno
Pseudònim Joaquina

Foscor

Nit que entre ombres clama,
clama dins la foscor.
Foscor que travessa l'ànima,
ànima que et lliura el cor.
Cor de la meva terra,
terra que ho recorda tot.

Fràgils

Distàncies obligades quan et tinc tan a prop,
higiene obsessiva que desinfecta les pors.
Aire que no respire perquè no vols molestar.
Inquieta vigilància de qui et mira
amb mirada inquisidora quan et saltes protocols.
Incòmode sospita. Recels.
Normes i més normes, fredes,
de qui només calcula números,
números i més números,
total...
per morir-te sol.

Espero

Aquells ulls que poses quan em busques,
el teu gest sorprès,
l'anhel quan no hi ets,
l'olor de la teva pell.
Espero.

Quan m'envoltes amb la mirada
acaronant-me tot el cos.
Saber-te tan a prop!
Dir-te que t'estimo, així, com si res.
Somiar junts un futur.
Espero.

Silenci

Espai sonor que s'imposa
Soroll descontrolat, punyent,
Incòmodes paraules,
motors imparables cremant benzina.
Campanes repicant.
ulls de velocitat.
Apaga't. Em sents?

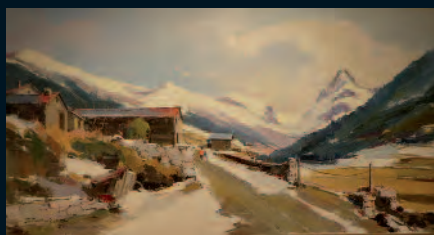
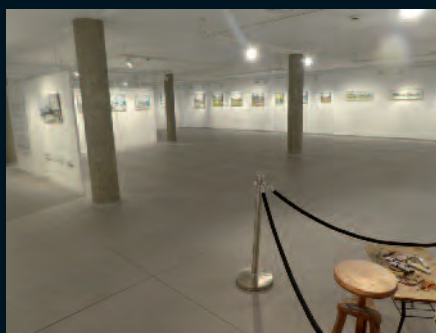
Meritxell, 1980. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F30 (90x73)

Canillo, 1982. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F6 (41x33)

Prats, Canillo, 1990. Pintura espàtula P30 (92x65)

Vall d'Incles, 1989. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: 100x50

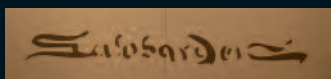
Vall d'Incles, 1997. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F20 (73x60)

Canillo, 2000. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F30 (92x73)

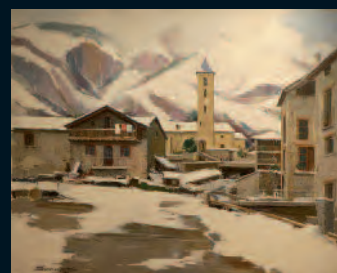
Francesc Galobardes

Espai Galobardes

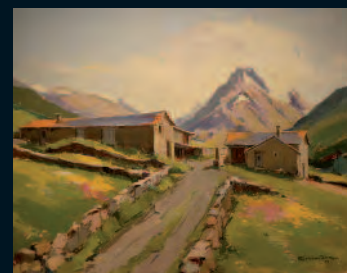

Instal·lat a Andorra des de fa uns quants decennis, Francesc Galobardes posseeix la finesa natural de la terra on viu i a la qual ara està visceralment i espiritualment lligat. En aquest entorn a la vegada aspre i temperat pel microclima mediterrani, la seva pintura no podia fer res més que expressar allò que la seva vista abraça cada dia: els pobles nevats replegats sobre ells mateixos, les sinuositats d'una vall adossada a la muntanya, l'aspror de les borruques sobre els cims aureolats de núvols dispersos, un camí del bosc a la tardor; el vestit daurat d'una primavera precoç, la llum sorda que envolta el campanar llunyà d'una església romànica... En aquesta transhumància patrimonial, de la qual ha après a reconèixer els espais més amagats, Galobardes treballa sobre el motiu, estiu i hivern, pacient i sol·lícit, condicionat per la versatilitat de la llum, preocupat pel mínim detall, per no deixar escapar un element del paisatge o un grup de cases que sap que estan condemnades a desaparèixer, però de les quals vol donar testimoni... amb una mirada fictíciament entomològica sembla comportar-se com un arxiver, però el seu estatus d'artista, per tant de vident, el porta a cavalcar amb una doble percepció, la de l'exterior i la de l'interior... més enllà del domini dels mitjans tècnics el que compta aquí és suscitar l'emoció, i això Galobardes ho aconsegueix... ■

Extret de la presentació de Gerard Xuriguera, crític d'art, París

Canillo, 2001. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F30 (90x73)

Vall d'Incles, 2003. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F20 (73x60)

Vall d'Incles i pal, 2011. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: 100x30 (2)

Vall d'Incles, 2012. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F50 (116x89)

Vall d'Incles, 2014. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F4 (33x24)

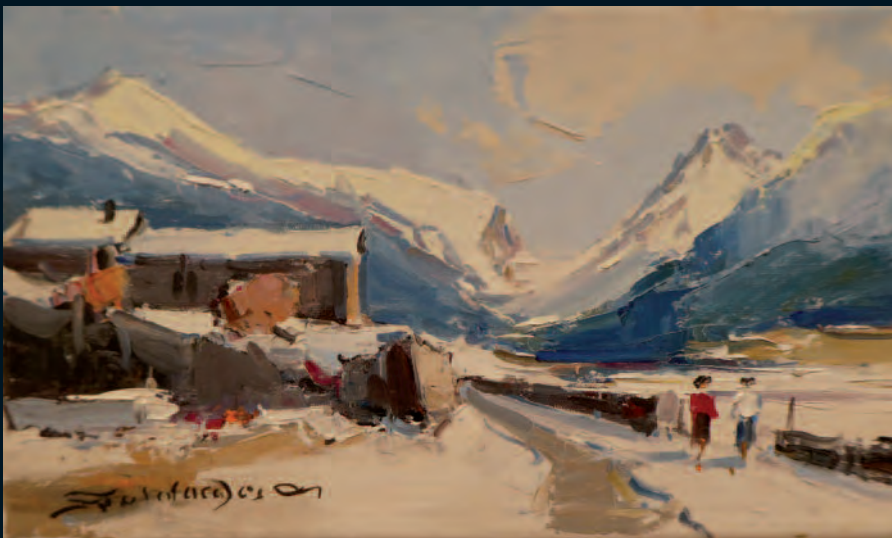
El Tarter, 2007. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F8 (46x38)

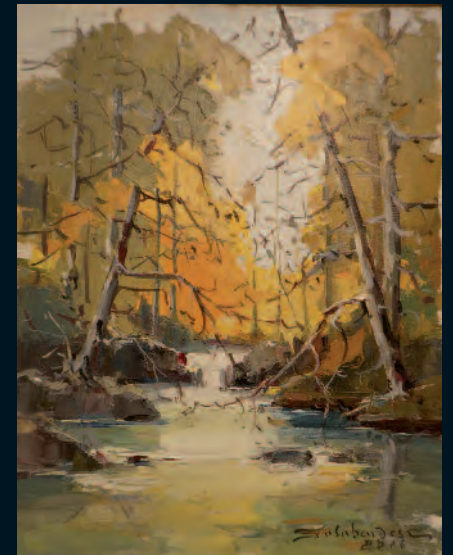
Sant Joan de Caselles, 2013. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F10 (55x46)

El Tarter, 2016. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: M5 (35x22)

Vall d'Incles, 2016. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: M3 (27x16)

Vall d'Incles, 2016. Tècnica: Pintura espàtula. Mides: F5 (35x27)

Inauguració de la sala d'exposicions el 30/3/22. L'artista Judit Gaset i autoritats

Gaset-Flinch

Centre d'Art Sala d'Exposicions de Govern a Andorra la Vella

30/3/2022

Per Carme Soler i Castellà

L'exposició recull la creació escultòrica de Judit Gaset i Flinch des de principi dels anys noranta del segle XX fins al 2021. Una creació que passa per diferents fases amb una clara evolució formal i matèrica. En cada etapa es plantegen noves formulacions escultòriques i estètiques, en les quals el llenguatge simbòlic i expressiu en els modelatges i les inscripcions esdevé el segell íntim i personal de l'escultora...

"Ea et alis: la dona i els altres éssers" engloba totes les sèries de l'etapa figurativa de Gaset Flinch. Una etapa marcada per analogies i simbolismes, en què la fertilitat i la maternitat inicial mostren els seus anhels i les seves decepcions. Dones voluminoses, primitives en l'estètica, ens deixen entreveure en el seu rostre un cert sentiment de patiment. L'etapa de la maternitat evoluciona cap a la felicitat dels nounats, de la família i dels amics. Una nova etapa vital de l'artista, formulada mitjançant escultures en què les figures se simplifiquen i l'expressivitat s'esdevé en el gest d'abraçades i petons. Les fórmules escultòriques són cúbiques i evolucionen cap als grans tòtems, en els quals els cubs se superposen els uns damunt dels altres recreant l'univers de l'artista...

"Geometries simbòliques en el ferro..." de ferro i acer Corten... canvi en el llenguatge plàstic... Gaset Flinch reformula els tòtems incorporant-hi inscripcions geomètriques i abstractes, d'una banda, i de l'altra, l'inici dels grafismes característics del seu llenguatge plàstic, els quals fan una mirada al seu univers emocional i intel·lectual...

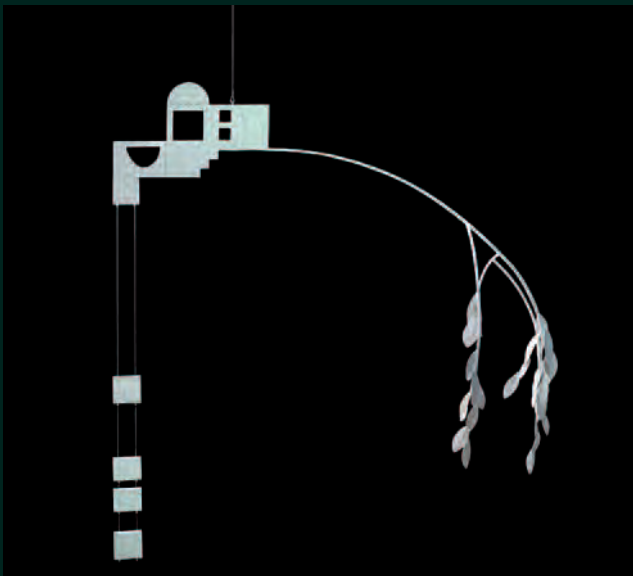
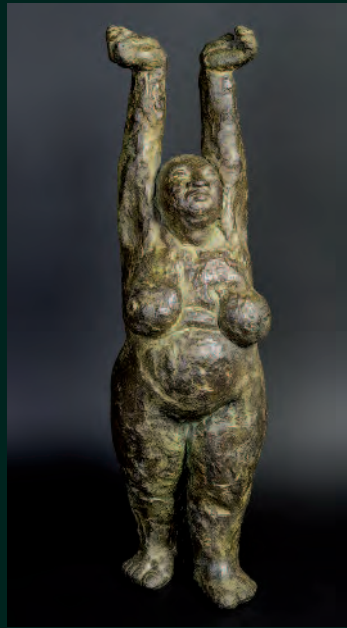
"Poètica en gres i refractari" representa el retorn al modelatge del fang... amb fórmules escultòriques cilíndriques en què l'artista consolida els grafismes... El final de *Poètica en gres i refractari* ens situa en la creació artística dels darrers anys, en què l'artista planteja noves formulacions escultòriques esfèriques... El motiu que inspira l'obra més recent de l'escultora és la natura, concretament els fulles dels arbres. ■

Exposi cions

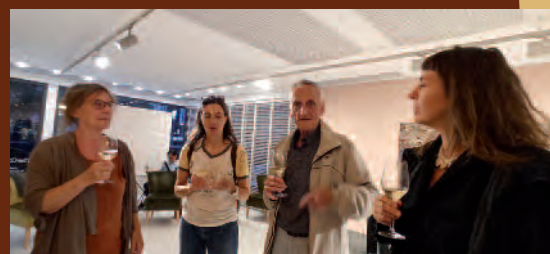
Gaset-Flinch

Aminda Saludes i l'artista Trudy Kunkeler

Inauguració de l'exposició

Balance in Chaos

Taranmana galeria d'art, 16/02/2022

Per Aminda Saludes i Hewett

Pigments de color terra: verd molsa i marrons suaus, ocres color siena, vermells i grocs, i terracota cremada que recorda el ferro i els òxids, els colors naturals de les argiles, acolorixen les escultures exposades a la galeria Taranmana el setembre passat del 2022.

Trudy Kunkeler (Dordrecht, 1944) treballa la representació de la natura i específicament la seva constant transformació provocada per l'ésser humà o per l'activitat geològica: la col·lisió de continents, els xocs terrestres, les esllavissades i l'erosió a través del temps en obres realitzades com *Fragmentació*, *Matèria desplaçada* o *Canvi d'elements*.

Aquest treball de l'artista està format per catorze escultures, sis fotografies de treballs de roques i aigua, i una sèrie de fotocòpies de l'execució de l'obra que combina amb fotos de diari amb paratges que encara hi són. L'artista explica que en les fotos, les còpies i en els títols del treball es reflecteix la seva intenció creativa.

Aquesta exposició tracta el caos ordenat, o un ordre caòtic, observat en processos de transformació geològica, l'evolució de la terra, tant sobre la matèria com sobre la humanitat. Trudy Kunkeler representa i expressa a través de l'argila, la destrucció i la construcció de la natura; un llenguatge de formes que transforma en nous paisatges de ceràmica arquitectònica. És una escultura molt arquitectònica que l'artista deixa en estat pur, per moments inacabat. Per les seves formes geomètriques tan angulars i amb uns tocs quasi primaris, recorda el moviment arquitectural del brutalisme dels anys cinquanta.

En cada nou projecte, l'artista produeix una escultura i conserva alguna cosa de les formes anteriors per incloure-les en la sèrie d'obres següent. Trudy desmunta el seu entorn en elements que reconstrueix en noves unitats arquitectòniques des dels estrats de la memòria. Cada escultura representa un petit tros de la natura. L'artista modela i esculpeix l'argila en formes construïdes amb rajoles planes de marrons ataronjats fins a vermells maó, una paleta de colors propera a la terra. Les estructura i les col·loca en capes inclinades i entrecruades per recrear una característica geològica; com una estratificació de roques, com muntanyes empeses cap amunt pel xoc dels continents en cims inclinats amb vores dentades i texturades amb crestes i entramats.

"La seva manera de caminar pel paisatge és la manera de caminar per la seva memòria, formant imatges que transforma en ceràmica arquitectònica".

Elisabeth de Schipper, *Exercicis per creuar la frontera* (2018).

Trudy Kunkeler va estudiar formació professional en ceràmica i artesanía a Rotterdam i a la Free Academy de la Haia, on va estudiar ceràmica i esmalt amb Emmy van Deventer, entre d'altres.

Posteriorment, va fer un primer any de formació a l'Escola Massana de Barcelona amb una beca de l'Ary Scheffer Fund. L'any següent també hi va estudiar; però, en aquesta ocasió, per invitació de la professora Maria Bofill. ■

Exposicions

Trudy Kunkeler

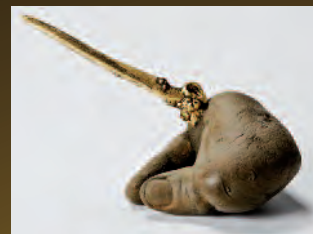

Somniar l'affatus

les Res, les No-res, les Tot

Trumfa grillada

AFFATUS/ Eve Ariza

Espai Caldes, 6/10/2022

Projecte expositiu commissariat per Aurora Baena i Carles Sànchez

L'afat. Tracta del sisè sentit segons la filosofia de Ramon Llull; «és aquella potència ab la qual animal manifesta ab la vou a altre animal la sua concepció». Llull fa dependre l'afat del sentit comú i no el ceneix a l'ésser humà sinó que l'estén també a tots els animals. Per ell, l'afat no és la parla, és comunicació i tot allò que fa que els éssers animals puguin comunicar. Llull aborda aspectes cognitius de l'afat: fa dependre la parla de la potència sensitiva (el sentit comú), perquè l'objectiu d'aquest sisè sentit és la manifestació d'una inquietud, la necessitat de comunicació; per tant, la parla també pot dependre d'un *input* imaginatiu, interior. Així doncs, l'afat és un sentit amb una doble activació: la sensorial i la imaginativa.

De l'Affatus, potser en tornarem a parlar d'aquí a uns anys. Fins ara i per ara, el meu instint em dicta sembrar-lo i cultivar-lo. I això es el que pretén l'obra Somniar l'Affatus, aquest altar que corona l'espai Caldes, ubicat intencionadament davant del gran finestral que dona als horts i al riu de la part alta d'Escaldes-Engordany. Somniar l'Affatus és una instal·lació pensada per culminar la selecció d'obres de la mostra repartides en quatre àmbits (*consum, BLA, rizoma i pensament màgic*) i realitzades al llarg dels darrers 25 anys. Una obra pensada per a l'aquí i l'ara. Una taula, la dels meus ancestres d'Arans, recoberta amb 200 kg de trumfes d'alçada cultivades a Casa Gendret i marcades cadascuna amb foc amb una paraula, la que dona nom a la mostra: *Affatus. Inspiració i seny*, perquè *Elles Saben* i són portadores de la veu. I com les trumfes són bones mestres les revesteixo a mode d'arquetip del jo, del tu, del nosaltres... De la trumfa com a patrimoni existencial.

Les trumfes tenen la capacitat de grillar i grillar, i d'empeltar-se ara aquí ara allà. Són abundants i salvadores, i si no, fem memòria. D'ulls en tenen uns quants i saben mirar i avançar dins la foscor convidades per la vida.

Natura i Cultura amenaçats. Tots i totes som responsables de la Belleza del món.

La malaltia en resulta, d'aquest desequilibri.

I la Belleza passa també pel que ingerim, no només per la boca sinó també per l'esperit.

Vivim immersos en un entorn urbà sempre en obres, lleig. Valorem com afecta el nostre pensament i el nostre estat d'ànim en construcció i malaltís.

Les nostres mirades criden Belleza en silenci.

La Belleza. Tots i totes en som responsables, de crear-la i de compartir-la, i atenció, la Belleza no és artífici. La Belleza emociona i perdura.

Us deixo unes paraules que varen acompanyar el tancament de l'Affatus:

"Fem comunitat d'intenció.

Somniem l'Affatus,

som poesia,

poesia assenyada.

Somniar es crear,

la poesia es bellesa ,

creem bellesa,

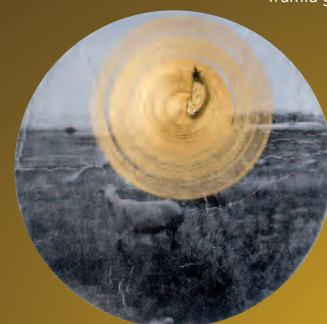
la bellesa d'avui i de demà.

FEM BATEGAR L'AFFATUS

SEMBREM L'AFFATUS

DISSEMINEM L'AFFATUS."

Crèdits fotogràfics: Eve Ariza, Arxiu Pia Armengol, Eduard Comellas, Daniel Garcia, Jordi Ubach

Solanum 22 1 de 3

Solanum 22 2 de 3

Solanum 22 3 de 3

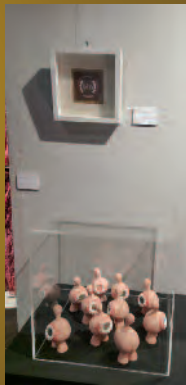
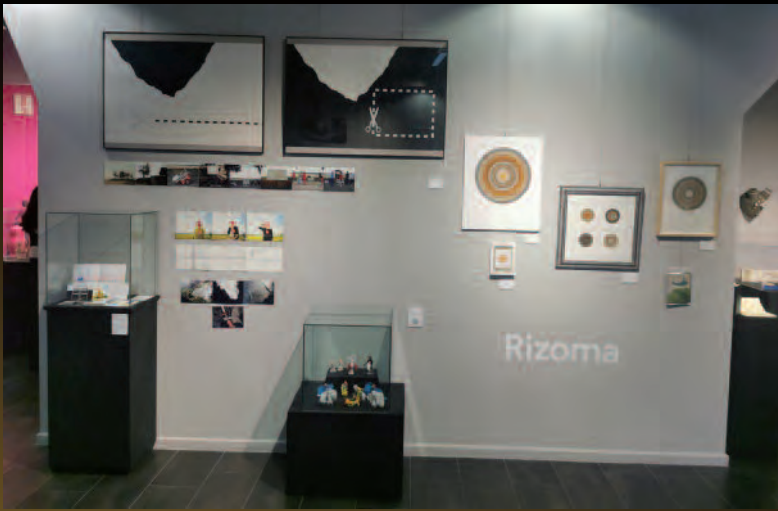

Somniar l'affatus

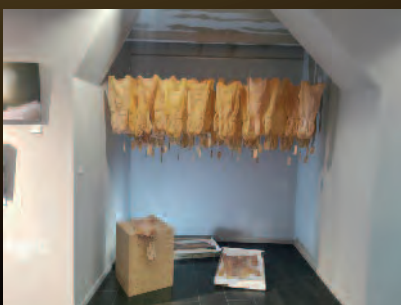

Exposicions

AFFATUS/Eve Ariza

L'artista Eve Ariza amb els comissaris Carles Sánchez i Aurora Baena

El silenci parla, no vocalitza mentalment el percebut

"Tornado" aproximant-se a estructures espai-temporals

El gran cub. Representació al·legòrica d'un forat negre distorsionant l'espai i atrapant la llum al seu interior

Francisco Sánchez, moliner de fum

Per Sergi Mas i Balaguer

Una realitat a part,
Galeria Mamma Maria,
24/11/2022

M'he permès de manllevar aquest títol perquè és com en Joan Brossa s'intitulava ell mateix; ell ho feia per no qualificar-se com a *versaire*, que no ho era.

El mateix passa amb el nostre artista, que no s'intitula pintor, més aviat és poeta del fum d'estampa, que és com ho definiria un vell usuari del dibuix al carbó.

Hi ha encara una altra sortida del genial Brossa que també ens pot servir per assimilar en Sánchez, quan li feia brometes al seu estimat amic fotògraf Català i Roca, i el qüestionava preguntant-li si és que no s'havia assabentat que el blanc i negre ja no s'emprava, que fer-ho era estar desfasat; i l'altre contestava que l'arc de sant Martí, si el barreges, dona grisos negrosos.

Doncs bé, a en Francisco Sánchez no li calen coloraines per fer-nos avinent el seu món boirós, surant entre atmosferes aquoses, per capbussar-nos en hipotètics gravats a la *maniera nera*. I per tant ell ho aconsegueix màgicament exorcitzant l'ABC de l'art acadèmic, vet aquí un aparent contrasentit del seu geni creatiu innovador.

Vaig conèixer el nostre Francisco quan era un marrec adolescent. L'amo de la Casa del Formatge de l'antiga avinguda Carlemany li va muntar una exposició en un local pròxim al seu comerç. Eren evidentment treballs de principiant però ja llavors, com ara, sense cap figura de personatge en els quadres, em va agradar força i em va quedar l'autor gravat en la retina.

Anys després me'l vaig retrobar, penso que en la dècada dels vuitanta, en un concurs de pintura que organitzava anualment el Comú d'Ordino, en què un solia fer de jurat, en Sánchez hi presentava un paisatge de fantasia tot surrealista de colorit llampant, molt ben executat, molt polit que recordava la manera de fer de Salvador Dalí; guanyà el premi entre d'altres pintors, la majoria veterans ja coneguts.

Passats uns quants anys més, el torno a trobar en un espai que avui és el CAEE d'Escaldes. La Xarranca hi havia muntat una exposició als companys Jaume Puig i al popular Borràs; i a la vora s'hi exhibia un gran suport, potser una tela, que representava l'escena d'un paisatge desolat. S'hi veien uns pals en perspectiva de distància que feien com de faroles de llum esmorteïda degradada entre grisos. M'impressionà, ja era el fum d'estampa *sanxià*.

Pels volts d'un Nadal, el reconec en una felicitació de la M. I. Sindicatura, en la qual especula amb una fantasiosa Casa de la Vall; era el seu estil, per fer bonic, dolia potser pel fet de que la seva obra fos reproduïda pel part del seu encant tel·lúric, vés a saber.

Biennal de Venècia.

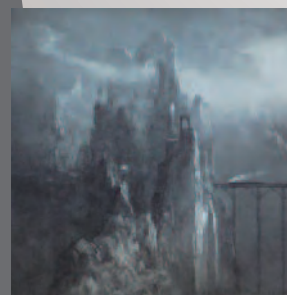
A la tornada del certamen, s'exposà en l'espaiós vestíbul del Consell General les obres dels andorrans que hi participaren, els màgics miralls que donen contínuament imatges canviants d'Helena Guàrdia i l'obra de Sánchez, en format ciclopi que aclapara els sentits, una mena de mar embravida, amenaçadora, una visió colpidorament anorreament.

L'exhibició de les obres, les primeres en què el Principat manifestava el seu nivell artístic en la

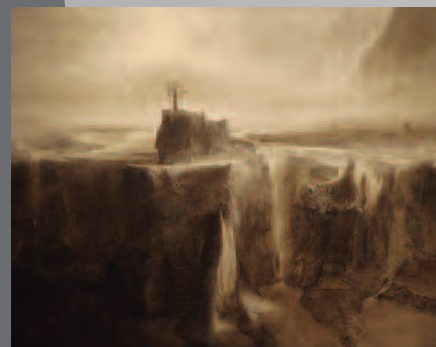
Apocalipsi interna davant la pregunta, qui sóc?... La pregunta es va reduir a cendres

La paret de boira avançant i ocultant el que no es pot comprendre

Somni lúcid, viatge sense final

La màquina del temps atrapada en l'espai bidimensional d'aquest quadre, la meua energia s'està esgotant. A tu que m'estàs observant des del món de tres dimensions t'envio aquest missat... clic

Exposicions

Francisco Sánchez

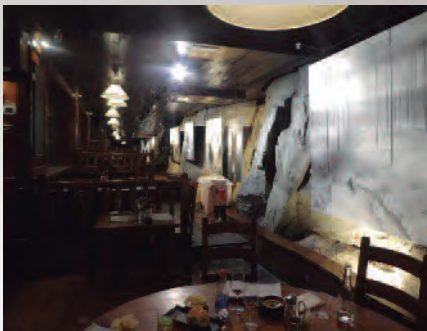
Des de l'interior del seu refugi Casi Arajol contempla la immensitat de la creació

El coratge d'estar sol, autoretrat

Big bang espai profund prop de l'horitzó de successos

Estructura espai-temporal creant un territori verge

prestigiosa Biennal de Venècia, que es va fer acomplert l'objectiu, es va voler donar-li un relleu inusual, es portà a terme en l'extens vestíbul del Consell General.

Feia certament goig els parlaments dels dos privilegiats participants, escoltats fervorosament pel nombrós grup d'afecionats que omplíem l'emblemàtic espai.

No sè què en pensaren els altres assistents, però a un servidor em féu la impressió, vaja em féu l'efecte que els afavorits artistes no estaven del tot contents, que tornaven així una mica decebuts, potser que els que es dediquen a això de la creació artística, els galeristes, els promotors culturals...què sé jo.... els haurien de baixar amablement dels núvols -d'altra banda, un artista que no somï truites, ja no és un artista- però sincerament crec que seria beneficiós obrir-los la porta del circ del comerç actual de les belles arts.

Hi ha un fet, ben senzill com hi ha Déu, que em donà la mida del valor real d'aquest món sempre subjectiu de l'art, vull dir l'art en lletra grossa, el que practica el creatiu, nevi, troni, borrufi o mati, com el que viu en Francisco Sánchez; potser el seu nom no soni prou exòtic, tampoc ho era el nom de Pablo Ruíz i va adoptar el famós de Picasso.

En Faust Campamà i l'Àngel Calvente regentaven una galeria d'art situada al passatge comercial de Caldea. Em vaig assabentar que havien muntat una mostra dedicada al seu amic Sánchez i hi vaig anar; hi havia presentat unes poques obres, res de desmesurat en grandària, ni d'aliè al seu mètode de treball. Ell no hi era però vaig coincidir amb l'ambaixador de França d'aleshores, ací a Andorra, que en realitat més que diplomàtic era un professional de les belles arts, no recordo el nom, que era complicat de pronunciar, que denotava els seus orígens, crec que era originari del Líban... Tant hi fa... El cas és que l'home es va quedar plantat davant dels grisencs paisatges i al cap d'una bona estona es gira i em diu: "Ça c'est bouleversant, vraiment ça c'est une oeuvre d'art", vet aquí la qüestió, l'art més enllà de donar-te bellesa t'ha de commoure, no calen raonaments.

Després d'aquest petit episodi, en franciscà va tornar a desaparèixer però, ai las, és que treballava més que mai, ho feia sense parar, potser usant la seva increïble habilitat manual, potser la física quàntica pronunciada extra fent una mica la veu, encara que no tant com en Dalí, quan parlava del seu *ácido ribonucleico*.

Ara fa poc, el novembre del 2022 per fi exposa quasi una dotzena de les seves composicions de gran format; ho fa a la sala Mama Maria. Un esforç gegantí, una meravella de mons fosos en realitats paral·leles.

Cal llegir els articles que li dediquen el cronista Andrés Luengo i el poeta Manel Gibert; insuperables en la descripció que en fan aquests dos sensibles i intel·ligents homes; que jo sàpiga, la seva percepció afina més que la de qualsevol, *sois disant*, crític a la page, contemporani d'aquí o de fora. ■

"Abecedari solidari"

de Miquel Martí i Pol
(1929 – 2003)

Text i fotos: Teresa Ventura i Guasch

Membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra (APCA) i secretària general de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)

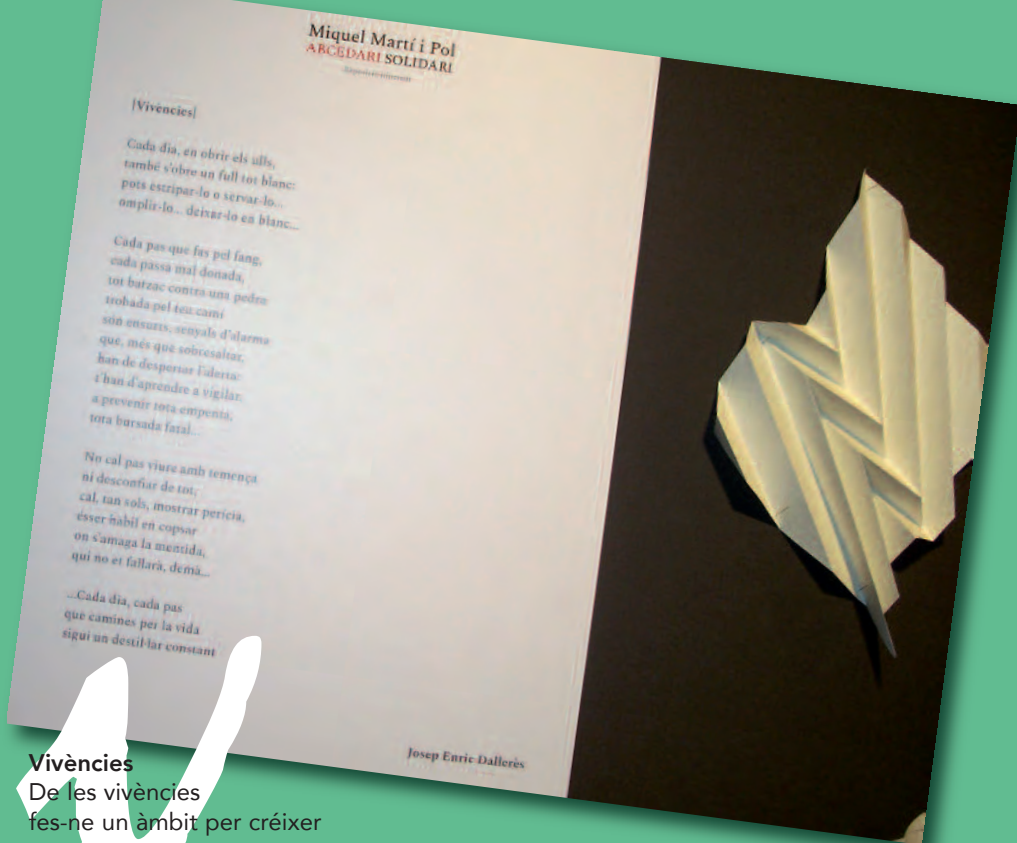
L'*Abecedari solidari* (2001), de Miquel Martí Pol, és el llibre que el poeta va escriure amb motiu de l'Any internacional del voluntariat. L'obra recull 26 haikus escrits a partir del mateix nombre de les lletres de l'abecedari i de les paraules que el formen.

D'aquí va néixer la proposta d'homenatge a Miquel Martí i Pol, que interrelaciona la literatura i l'art i que ara s'expressa en aquesta gran exposició quem provinent de Catalunya, aquí es va reinaugar el 29 de juny passat a la nova Sala d'Exposicions del Govern, als jardins del Parc Central, al bell mig d'Andorra la Vella. Un indret emblemàtic on al seu dia es van instal·lar diverses obres que constitueixen els Jardins de l'Art, una iniciativa del Comú de la capital que hi ha aportat escultures d'artistes del país.

Però sobretot s'ha de destacar la complicitat per a aquest projecte per part del Ministeri de Cultura del Govern d'Andorra i l'Ambaixada Espanyola, que mitjançant la seu andorrana de l'Institut Cervantes ha ofert una sèrie d'actes paral·lels a la mostra, la qual es va prorrogar fins al 25 de setembre 2022.

Paral·lelament a l'exposició, tal com hem dit abans, l'Ambaixada Espanyola va oferir-nos un recital amb el títol *Un passeig poètic i musical per l'abecedari solidari de Miquel Martí i Pol* (30.8.2022) que va anar a càrrec de la també poetessa Barbara Escuderi, que a part de rapsoda és també professora i periodista, i va tenir l'acompanyament del guitarrista David Font, un músic que alhora és compositor i intèrpret destacat. L'esdeveniment va tenir lloc a la sala d'actes de la mateixa ambaixada, al Prat de la Creu, també seu de l'extensió de l'Institut Cervantes al Principat d'Andorra. Va ser un acte molt acollidor.

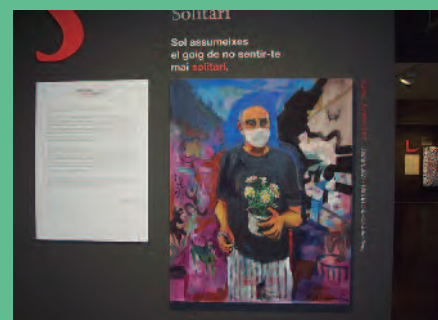
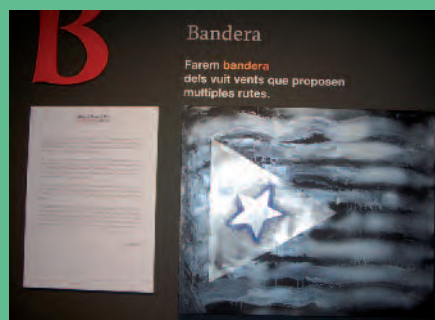
Tornant a l'exposició del Parc Central, s'ha de dir que és una mostra col·lectiva on cada poema té la seva interpretació pictòrica alhora que cada un dels escriptors hi participa aportant un poema a través de cada una de les lletres de l'abecedari, i a la qual varen poder participar els artistes andorrans Fiona Morrison i Xavier Balmaseda, així com l'escriptor i

Vivències

De les vivències
fes-ne un àmbit per créixer
sense temences.

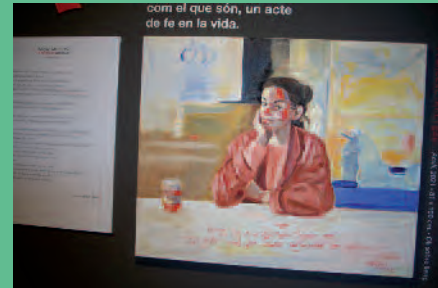
Poema de Josep Enric Dallerès. Obra de Tatiana Sarasa

poeta Josep Enric Dallerès i l'artista visual Martín Blanco, juntament amb altres participants d'Espanya i/o Catalunya, respectivament.

A més a més, la Júlia Fernández, responsable de la Biblioteca Nacional, va descriure i documentar les vivències del poeta Miquel Martí i Pol en les seves diverses estades al país, a través de l'estreta relació amb l'escriptor Antoni Morell i Mora (1941 – 2020), fundador de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (1995). Aquest text també es va poder veure a l'exposició juntament amb tots els participants artistes i escriptors també d'Espanya i Catalunya principalment. I la carta a Miquel Martí i Pol, informant-lo de la proposta andorrana com a candidat al premi Nobel de literatura, que malauradament no va obtenir.

L'exposició *Abecedari solidari* va ser comissariada per Gabriel Serrano, que al seu dia ja havia presentat una altra exposició a la mateixa ambaixada. El catàleg de la mostra està prologat per l'ambaixador d'Espanya, Àngel Ros i Domingo, així com la ministra de Cultura del Govern d'Andorra, Sílvia Riva. El catàleg conté, a més a més, la còpia de la carta que l'any 1998 va fer l'escriptor andorrà Antoni Morell i Mora, que aleshores era president de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA) i a qui

posteriorment es va nomenar President d'honor de l'esmentada entitat, que continua programant activitats literàries i culturals al país i que actualment presideix el prolífic creador, escriptor i artista multidisciplinari Sergi Mas i Balaguer.

Finalment, s'ha de constatar que l'esmentada exposició posteriorment serà exhibida també a Espanya i França, en un itinerari cultural que durarà quasi un parell d'anys.

Felicitats als organitzadors i participants per la gran qualitat i originalitat d'una obra a cavall entre la literatura, l'art i la música, que són Les Arts Florissantes tal com al seu dia va cantar a la seva òpera homònima el compositor francès Marc-Antoine Charpentier (1643 – 1704). ■

El Pla estratègic de la Cultura Andorra 2030

El cap de Govern, Xavier Espot, i la ministra de Cultura i Esports, Sílvia Riva, van presentar davant dels sectors culturals del país, i també dels agents del teixit associatiu, el nou Pla estratègic de la cultura Andorra 2030 el 27 d'octubre del 2022. El document neix arran del mandat del Llibre blanc de la cultura i estableix un full de ruta amb accions concretes i compartides i emmarca les polítiques culturals en una visió estratègica de país, donant resposta a les inquietuds del sector cultural.

El Pla conté 284 accions, de les quals n'hi ha una cinquantena llarga que ja s'estan implementant o es troben en curs. La globalitat de les accions persegueixen 4 grans objectius estratègics: identitat i cultura, drets culturals, suport estratègic i governança i gestió. D'aquests quatre objectius se'n desplega un decàleg, 10 punts que permeten sintetitzar el Pla i donar coherència al conjunt de les polítiques culturals. Dins de cadascun d'aquest punts s'hi ubiquen les accions concretes que s'han dissenyat per desenvolupar-se de forma immediata o amb un horitzó temporal del 2030. Els deu punts són els següents:

1. Impulsar la identitat com a element de cohesió social.
2. Garantir l'accés universal a la cultura.
3. Actualitzar l'oferta i la programació cultural i desenvolupar un turisme cultural.
4. Facilitar la professionalització i l'emprenedoria cultural.
5. Adequar el marc legal i l'Administració a les necessitats del sector cultural.
6. Donar suport a la cultura popular i l'associacionisme.
7. Potenciar la projecció exterior de la cultura andorrana.
8. Apostar per la innovació i la cultura digital.
9. Assegurar una bona governança i coordinació dels agents culturals.
10. Millorar els espais i les infraestructures culturals.

El pla es pot descarregar de forma completa al portal www.cultura.ad ■

Canvi de secretariat 2022

El dia 30 de març del 2022 es va produir el relleu de secretariat d'Àgora Cultural, del Grup de Folklore 'Casa de Portugal' el 2021 a Castellers d'Andorra el 2022, en la reunió mantinguda al Centre Cultural La Llacuna pels membres de les entitats Associació Grup de Creació - La Xarranca, Grup de Folklore Casa de Portugal, Coral Casamanya, Castellers d'Andorra, Societat Andorrana de Ciències, Centre de la Cultura Catalana, CineClub de les Valls i Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra. ■

Juli Peña (CdA) rebent el secretariat 2022 de Jose Luis Carvalho (GKCP)

Presentació revista Àgora 34

Conté un reportatge del Dia de la Cultura 2021 i el lliurament dels premis Àgora 2020 a Josep Carles Forés (Charly), Angelina Mas i Joaniquet, Robert Pastor i Castillo, Gemma Piera i Mussons i Alfons Valdés i Puig; i les recordances de Pepita Pardell i Terrade, Josep Maria Beal i Benedico, Lluís Puig i Ferriol, Joan Margarit i Consarnau, Àngel Pla i Vidal, Bonaventura Adellach i Baró, Pere

Cavero i Muñoz i Ann Matschke. La secció 'Joves Artistes' amb Xavier Valdés i Piera; la secció 'Poesia', amb els poemes premiats al 24è Concurs Martí i Pol, el reportatge del Dia de Sant Jordi, i altres seccions habituals. Ha estat editada amb el suport del Ministeri de Cultura i del Comú d'Andorra la Vella. L'acte de presentació va ser el 20 d'abril a les 6 de la tarda a la nova Sala d'Exposicions del Govern, Centre d'Art, al Parc Central d'Andorra la Vella. Parlaments de Jose Luis Carvalho, director artístic del Grup de Folklore Casa de Portugal, i d'Àngels Mach, presidenta de la SAC, coordinadora d'Àgora Cultural. Al final de l'acte l'artista portuguesa resident Margarida Cepêda va presentar la litografia de Sant Jordi 2022. ■

Làmina de Sant Jordi 2022

Retalls

Per Margarida Cepêda

La llegenda de Sant Jordi

Per la imatge que he creat, de la llegenda de Sant Jordi, he intentat submergir-me en la seva història, els seus símbols, els seus personatges i la manera com se celebra i es transmet de generació en generació.

De tota aquesta recerca i apreciació, he destacat diversos elements:

1. La princesa representa, per a mi, el nostre alter ego, el nostre jo superior de referència que intentem trobar i al qual busquem unir-nos per aconseguir la pau i la felicitat.
2. Sant Jordi és la nostra persona que sempre intenta superar totes les dificultats, eliminar tots els obstacles i neutralitzar el mal que hi ha en ell i al seu voltant, arribar a un estat de pau i felicitat, fent-se digne de retrobar-se amb el propi jo superior i aconseguir un estat d'harmonia i perfecció.
3. El drac, que representa les proves, les dificultats, el mal que cal vèncer i superar per arribar al bé major.
4. La sang del drac, vermella, representa la mort i la neutralització del mal, l'alliberament del sofriment i la victòria del bé.
5. La rosa s'ha considerat durant molt de temps un símbol de perfecció i divinitat. La seva forma, la geometria irradiada, la textura, la fragància i el color la converteixen en un símbol de bellesa, pau i superació del caos i el dolor. El color vermell significa el pas del sofriment i la violència al poder i l'amor.
6. El llibre és on es registra tot, on es modela la saviesa i es transmet de generació en generació. És en ell on prenen vida aquests símbols, en la vida de cadascú de nosaltres. El llibre, que és la base d'aquest drama, serveix d'escenari al teatre de la vida humana, de cadascú de nosaltres, des del naixement aquí, fins al renaixement a l'altra banda de la vida. És amb aquest capteniment que he realitzat aquest treball.

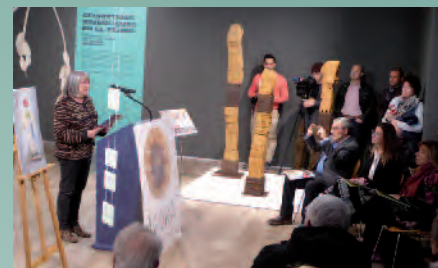

(Em português...)

Para a imagem que criei, da lenda de São Jorge, procurei integrar-me da sua história, dos seus símbolos, dos seus personagens e, do modo como ela é festejada e passada de geração em geração.

De toda esta pesquisa e apreciação, destaquei vários elementos :

- A Princesa representa, para mim, o nosso Alter-Ego, o nosso Eu Superior de referência que, tentamos buscar e ao qual procuramos unir-nos para, encontrarmos a paz e felicidade;
- São Jorge é a nossa "persona" que tenta sempre vencer todas as dificuldades, afastar todos os obstáculos e neutralizar o mal nela própria a à sua volta, para atingir um estado de paz e bem-aventurança, tornando-se digna de se unir ao seu Eu Superior e atingir um estado de harmonia e perfeição;
- O dragão, que representa as provas, as dificuldades, o "mal" a ser vencido e ultrapassado, para se chegar ao "Bem Maior";
- O sangue do dragão, vermelho, representa a morte e neutralização do Mal, a libertação do sofrimento e a vitória do Bem;
- A rosa é, desde há muito, referenciada como um símbolo de perfeição e divindade. A sua forma, geometria radiada, textura, perfume e cor, fazem dela um símbolo de beleza, de paz e de superação do caos e do tormento. A sua cor vermelha significa a passagem do sofrimento e da violência para, o poder e o amor;
- O livro é onde tudo é registado, onde a sabedoria é plasmada e passada de geração em geração. É nele que estes símbolos tomam vida, na Vida de todos nós. O livro, que é a base deste drama, funciona como o palco do teatro da vida humana, de cada um de nós, do nascimento aqui, até ao renascimento do lado de lá da vida. Foi com este entendimento que realizei esta obra.

(En français...)

Pour l'image que j'ai créée, de la légende de Saint-Georges, j'ai essayé de m'imprégner de son histoire, de ses symboles, de ses personnages et de la façon dont elle est célébrée et transmise de génération en génération.

De toutes ces recherches et appréciations, j'ai mis en évidence plusieurs éléments:

1. La Princesse représente, pour moi, notre Alter-Ego, notre Soi Supérieur de référence que nous essayons de retrouver et auquel nous cherchons à nous unir pour atteindre la paix et le bonheur ;
2. Saint Georges est notre « persona » qui essaie toujours de surmonter toutes les difficultés, d'éliminer tous les obstacles et de neutraliser le mal en lui et autour de lui, d'atteindre un état de paix et de félicité, devenant digne de rejoindre son Soi Supérieur et d'atteindre un état d'harmonie et de perfection;
3. Le dragon, qui représente les épreuves, les difficultés, le « mal » à vaincre et à dépasser, pour atteindre le « Plus Grand Bien » ;
4. Le sang du dragon, rouge, représente la mort et la neutralisation du mal, la délivrance de la souffrance et la victoire du bien;
5. La rose a longtemps été considérée comme un symbole de perfection et de divinité. Sa forme, sa géométrie rayonnée, sa texture, son parfum et sa couleur en font un symbole de beauté, de paix et de dépassement du chaos et des peines. Sa couleur rouge signifie le passage de la souffrance et de la violence au pouvoir et à l'amour;
6. Le livre est l'endroit où tout est enregistré, où la sagesse est façonnée et transmise de génération en génération. C'est en lui que ces symboles prennent vie, dans la Vie de chacun d'entre nous. Le livre, qui est la base de ce drame, sert de scène au théâtre de la vie humaine, de chacun de nous, de la naissance ici, à la renaissance de l'autre côté de la vie. C'est avec cette compréhension que j'ai effectué ce travail. ■

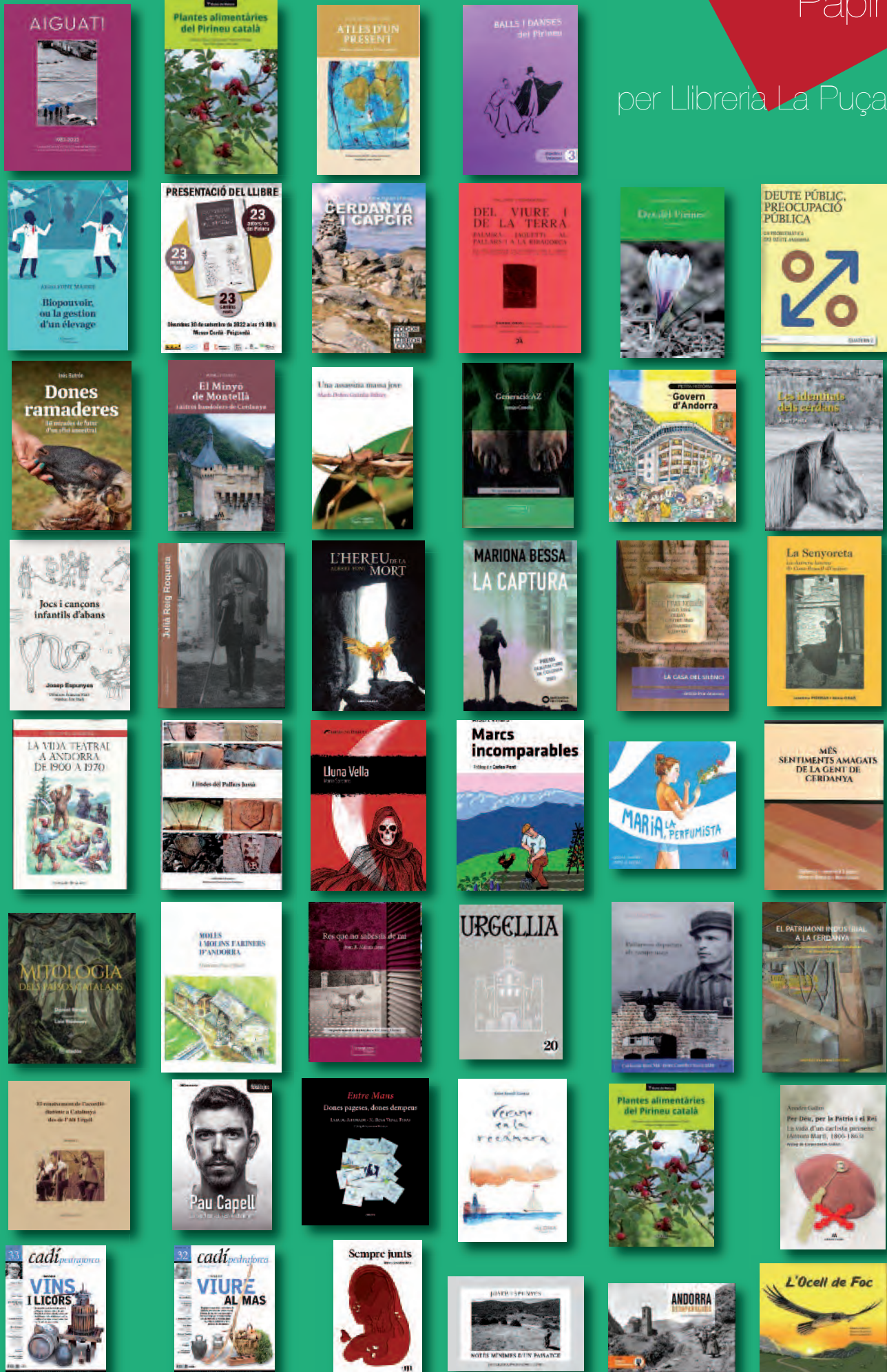

Diada Sant Jordi 2022

Retalls

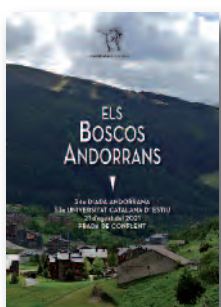
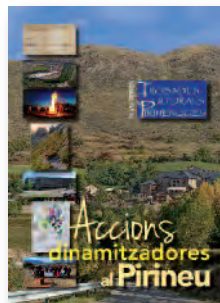

Publicacions de l'any 2022

Publicacions de les entitats 2022

Gener

- Participació als Reis, dia 5 a les 19.00 h (CC)
- Concert Casa Pairal d'Ordino dissabte 7, a les 17.00 h (CC)
- Concerts residència Clara Rabassa, diumenge 8 a les 17.00 h, a residència El Cedre a les 18.00 h (CC)
- Presentacions literàries, al llarg de l'any (CCC)
- Concerts, sessions musicals i conferències, al llarg de l'any (Imcav)
- Actuacions musicals al llarg de l'any (ASMA)
- Visita de les Janeiras – "Tornen les Janeiras" per part del Grup de Folklore Casa de Portugal (GFCP)
- Continuació de la campanya de mecenatge per a la restauració de l'autocar Dodge Fargo i visites diverses (VCA)
- Sessió de cineclub, dimecres 18 (CCVA)
- Festival Sant Antoni Música La Massana, diumenge 22 a les 10.30 h (CC) (OA) (EVN)
- Sortida a la parròquia d'Andorra la Vella, dia 29 (VCA)

Febrer

- Sessió de cineclub, els dimecres 1 i 15 (CCVA)
- Concert-intercanvi del Grup de Guitarres de l'IM i l'Orquestra de Guitarres de Grau Mig del Conservatori del Liceu, al Teatre Comunal d'Andorra la Vella, dissabte 4 a les 18.30 h (Imcav)
- Concert Dits al vent, a càrrec del departament de piano de l'Institut de Música, a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, dissabte 11 a les 12.00 h (Imcav)
- Concert Mans Unides a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, dissabte 11 a les 20.15 h (CC)
- Còctels literaris al llarg de l'any (CCC)
- Carnaval d'Ordino: penjada del Carnestoltes i lectura del pregó, divendres 17 a les 18.00 h (Organitza ACPO, participen ACPO, EVN i PIJ); representació dels Contrabandistes, dilluns 20 a les 12.00 h (Organitza ACPO, participen ACPO, EVN i CC); enterrament Carnestoltes, lectura testament i sardinada, dimecres 22 a les 19.00 h (ACPO)
- Inauguració de l'exposició fotogràfica *Integrats* al Rosaleda, amb la col·laboració del Ministeri de Cultura i Esports, dimarts 7 a les 19.30 h (GFCP)

Març

- Intercanvi IM- Escola Municipal de Música de Puigcerdà. Departament de piano IM, dissabte 4 (Imcav)
- Presentació del *Recull de conferències 2021/14ns Debats de recerca* (SAC)
- Sortides naturalistes al llarg de l'any (ADN)
- Sessió de cineclub, els dimecres 1, 8 i 22 (CCVA)
- Sortida a la parròquia de Sant Julià de Lòria, diumenge 19 (VCA)
- Castells a la Copa del Món d'Esquí, Soldeu, diumenge 19 a partir de les 11.00 h (CdA)

Abril

- Diada de la Neu, a Ordino-Arcalís, dissabte 1 a les 12h (CdA)

- 10è Andorra Sax Fest, dissabte 1 al dissabte 8 (Imcav)
- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd 2023: concert cada segon dissabte de mes, d'abril a novembre. Concert de Divendres Sant: Izumi Kando (Japó) & Jonaina Salvador (Andorra) & Oriol Rosés & Quartet de corda (Espanya), amb Andorra Lírica, a l'església de Sant Esteve a Andorra la Vella, divendres 7 a les 21.30 h (AOVA)
- Cantada de caramelles a Ordino, diumenge 9 a les 12.00h (CC)
- Fallers del Món, a Andorra la Vella, pl. Príncep Benlloch, dissabte 15 a les 13.30 h (CdA)
- Inici del 39è Cicle de conferències de divulgació científica 2023, mensual (SAC)
- Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 35 (Àgora Cultural)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Celebració de la diada de Sant Jordi, diumenge 23 (Àgora Cultural)
- Lliurament de premis del 26è Concurs Martí i Pol de poesia (Govern)
- Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (Imcav)
- 8è aniversari del Bateig, a Andorra la Vella, plaça de la Rotonda, dissabte 29 a les 12.00 h (CdA)
- Celebració del 27è aniversari amb el Festival de Folklore i concert musical al Complex Sociocultural d'Encamp, dies 29 i 30 d'abril (GFCP)
- Baixada i asclada del Mai de Sant Pere (ACPO)

Maig

- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- Concert Petits Cantors i Cor de Cambra del Principat d'Andorra (PCPA)
- Visites culturals diverses (VCA)
- Sessions musicals a càrrec dels alumnes de l'Institut de Música (Imcav)
- Fira del bestiar d'Ordino, presentació del ball *L'última ossa d'Ordino*, dies 6 i 7 a Ordino (EVN)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Concert d'orgue d'Andoflora: Ignacio Ribas & Aaron Ribas (Andorra) a la Massana, dissabte 13 a les 21.30 h. (AOVA)
- 51ns Jocs Florals juvenils i 39ns Jocs Florals infantils (CALL)
- Concert dels alumnes de sensibilització musical, tallers i preparatori de l'IM, a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella (Imcav)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Auditori de Barcelona. Participació del Grup de Guitarres de l'IM al concert de l'Orquestra de Guitarres de Barcelona, divendres 19 a les 18h (Imcav)
- Setmana de la Diversitat Cultural, del 15 al 29 (SAC) (GFCP) (OA) (CdA)
- Concert Dia de la Diversitat Cultural, dissabte 20 (OA)
- Festa de la Diversitat Cultural a Andorra la Vella, plaça Guillemó, dissabte 20 a les 13.00 (CdA)
- 29a Andoflora, a la Massana, dissabte 20 a les 18.00 h (EVN, CdA)
- *El Despertar de les Aigües*, de Natàlia Solà. Projecte simfònic de l'IM. Hi participen les tres escoles artístiques de La Llacuna, dissabte 20 a les 18h, auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella (Imcav)
- Setmana de la creativitat, del 22 al 25 (Imcav)

- Concert de sortida conjunta, diumenge (CC) (OA)
- Acte d'inauguració del nou local, sala L'Institucional, al Parc Central. 50è aniversari de la mort dels 3 Paus: Pablo Picasso, Pablo Neruda i Pau Casals. Exposició col·lectiva, lectura de poesies i concert (LX)

Juny

- Recerca de l'argolla de Fontargent a la vall d'Incles per a l'elecció del fallaire major (Fallaires d'Andorra)
- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- Festival de presentació petits, infantils i juvenils, a l'Auditori Nacional d'Ordino (EVN)
- Concert de fi de curs de l'Institut de Música, a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella, dimarts 13 a les 19.00 h (Imcav)
- 10è Jambo Street Music, del 15 al 17 a les places del centre històric d'Andorra la Vella (ASMA) (EVN)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Dia del poble a Escaldes-Engordany, plaça Coprínceps, dissabte 17 de juny a les 18.00 h (CdA)
- Concert de primavera a Ordino, diumenge 18 a les 12 h (CC)
- Taller de falles tradicionals (Fallaires d'Andorra)
- Flama del Canigó, divendres 23 (CCC)
- Cremada de falles de Sant Joan, divendres 23 (AFAV a Andorra la Vella i els fallaires de Sant Julià, Escaldes i Encamp a les seves respectives parròquies)
- Ball de bruixes a la cremada de falles de la Massana, dia 23 (EVN)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd: Concert d'orgue: Pilar Cabrera (Espanya) a Andorra la Vella, dissabte 10 a les 21.30 h (AOVA)
- Taller de confecció de falles a Ordino, diumenge 25 (ACPO)
- Plantada del Mai de Sant Pere, dimecres 28 a les 12h (ACPO)
- Cremada de falles i del Mai de Sant Pere a Ordino. Ball al voltant del Mai cremant amb el Duet Daura, dimecres 28 a partir de les 22.00 h (ACPO)
- Ball de fallaires d'Ordino i Ball de bruixes a la cremada de falles d'Ordino la nit de Sant Pere (EVN)
- Circul'Art. Fase de comunicació del projecte als artistes interessats a participar-hi (LX)
- Participació a la missa de Sant Pere, al Serrat, dijous 29 a les 12.00 h (CC)

Juliol

- 8è Mercat tradicional O Feirão, a càrrec del Grup de Folklore Casa de Portugal, diumenge 2 a la plaça Guillemó d'Andorra la Vella (GFCP)
- Curs de fauna salvatge (ADN)
- Roser d'Ordino, a Ordino (EVN)
- Roser de la Massana, a la Massana (EVN)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd: Concert d'orgue: Masaaki Suzuki (Japó) a Andorra la Vella, dissabte 15, a les 21.30 h (AOVA)
- Presentació del llibre *L'àrea funcional Andorra Pirineus. 35a Diada Andorrana a l'UCE de Prada de Conflent* (SAC)

Agost

- Festa major Andorra la Vella, plaça Príncep Benlloch, dissabte 5 a les 16.00 h (CdA)
- Observació de fauna (ADN)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Agost organístic. Concert de Sant Roc: Ana Mínguez Abad & El Mantel de Noa (Espanya) a la Massana, dissabte 12 a les 21.30 h. Concert d'orgue a Andorra la Vella: Gunnar Idenstam (Suècia), dissabte 19 a les 21.30 h (AOVA)
- 36a Diada Andorrana: *Andorra i la desigualtat*, a la 55a UCE de Prada de Conflent, a Prada, dia 19 (SAC)
- Entitat convidada a un festival internacional a Sud-amèrica (EVN)

Setembre

- Missa concert a Meritxell (CC) (OA)
- 39a Universitat d'Estiu (Govern)
- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- Un tomb amb el Petit Train Jaune de Cerdanya (VCA)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Concert de Merixell: Michael Utz (Alemanya) & 1r premi SaxtFest, junt amb SaxFest, a Escaldes-Engordany, dissabte 9 a les 21.30 h (AOVA)
- Dia de la Cultura i lliurament de premis Àgora Cultural 2021, al vestíbul del nou edifici del Consell General (Àgora Cultural)

Octubre

- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- La Massana Còmic 24a edició, a La Closeta (L'ARCA)
- Còctels literaris al llarg de l'any (CCC)
- Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, al Centre Cultural La Llacuna (Imcav)
- XXVIII Premis Arts Andorra (CALL)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Concert: Ignacio Arakistain & Peio Irigoien (Espanya) a Escaldes-Engordany, dissabte 14 a les 21.30 h (AOVA)
- 16ns Debats de recerca (SAC)
- Taller d'escriptura, narrativa i assaig (AEPA)
- Festival Contradans (EVN)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Set parròquies, Principat Andorra, dissabte 21 d'octubre, a partir de les 11.00 h (CdA)
- Actuació a la Fira d'Andorra la Vella (CdA) (GFCP) (OA)
- Concert 60è aniversari Orfeó Andorrà, al Centre de Congressos, dissabte 28 (CC) (OA)
- 20es Trobades Culturals Pirinenques, al monestir de Sant Pere de Rodes a l'Empordà, dissabte 28 (SAC)
- Circul'Art. Selecció de les 12 obres que formaran part dels tres circuits Circul'Art 2024 (LX)

Novembre

- 45a Nit Literària Andorrana, a Andorra la Vella (CALL)
- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- Trobada de corals a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella (OA)
- Sortida naturalista de tardor (ADN)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Concert

- d'orgue: Olivier Penin (França) a Andorra la Vella, dissabte 11 a les 21.30 h (AOVA)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (Imcav)
- Presentació del llibre *Els recursos naturals del Pirineu, 19es Trobades Culturals Pirinenques* (SAC)
- Concert tradicional de Santa Cecília a l'Auditori Nacional, ONCA, Jonca, Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella, Escola de Música Harmonia, Escola de Música d'Escaldes-Engordany i Espai de Música Moderna (Imcav)
- Festival cos de dansa i veterans, 12è aniversari, a l'Auditori Nacional d'Ordino (EVN) (CC)
- Jornada Circul'Art. Fer conèixer les obres i els artistes seleccionats per al 2024. Cap de setmana Circul'Art 2023 amb conferències i accions de difusió de línies de treball dels artistes (LX)
- Diada dels Castellers d'Andorra, Ordino, dissabte 11 a les 12.00 (CdA)

Desembre

- Activitat en memòria del 230è aniversari de la mort de Mozart, dia 5 (AMAM)

- Encesa de llums de Nadal d'Ordino (EVN)
- Representació de l'Ossa d'Ordino, a començament de desembre (ACPO)
- Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
- Concert de Nadal (OA)
- Concert a l'església parroquial d'Ordino, divendres 9 a les 12.00 h (CC)
- Audició de nades a la plaça Major d'Ordino, dissabte 10 a les 12.00 h (CC)
- Audició de nades al Mercat de Nadal d'Andorra la Vella (CC)
- L'autor i la seva obra, al Casal Calones (AEPA)
- Concert Jonca Bàsic, a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (IMCAV)
- Espectacle de Nadal d'escoles artístiques del Comú d'Andorra la Vella (Institut de Música, Escola d'Art i Aula de Teatre i Dansa), auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella (Imcav)
- XXIV Festival Internacional Orgue&nd. Concert de Nadal: Ana Aguado & Ana Belén García (Espanya) a Andorra la Vella, dijous 28 a les 21.30 h (AOVA)

PROGRAMA GENER-MARÇ 2023

A les 21.00 h Al teatre comunal
d'Andorra la Vella

Projeccions en V.O.

GENER

18. *Paris distrito 13* de Jacques Audiard, França 2021

FEBRER

1. *Aftersun* de Charlotte Wells, Regne Unit 2022.

15. *Ninjababy* de Yngvild Sve Flikke, Noruega 2021

MARÇ

1. *Great freedom* de Sebastian Meise, Àustria 2021

8. *Buena suerte Leo Grande* de Sophie Hyde, Regne Unit 2022

22. *Amor intranquilo* de Joachim Lafosse, Bèlgica 2021

Amb el suport de:

PREMIS ÀGORA CULTURAL

- 2001 Cebrià Baraut i Obiols
2002 Sergi Mas i Balaguer
Maria Canalís i Minguell
2003 Josep Alsina i Martí
2004 Joan Rosanas i Moratona
Jaume Puig i Duró
2005 Gerard Claret i Serra
Dolors Bellera i Piera
2006 Fèlix Peig i Ballart
Rosa Fernández i Mont
2007 Òscar Ribas i Reig
Joan Casal i Vall i germans
2008 Bonaventura Adellach i Baró
Paquita Mandicó i Riberaygua
Ramon Rossell i Serra
2009 Francesc Galobardes i Carbonell
Natàlia Solà i Salvà
Tomasà Itoiz i Martínez
(Sagrada Família d'Urgell 1873-2008)
2010 Daniel Areny i Rossell
Pere Canturri i Montanya
2011 Elidà Amigó i Montanya
Ann Matschke
Antoni Morell i Mora
2012 Rosa Mari Sorribes i Forcada
Joan Massa i Sarrado
Lluís Claret i Serra
2013 Jaume Casadevall i Costa
Francesc Badia i Batalla
Antoni Albós i Gabarra
(Pessebre Vivent d'Engordany 1955-1960)
2014 Mercè Bonell i Bertran
Nemesi Marquès i Oste
Jean-Yves Caullet
2015 Andreu Cardona i Altimir
Casimir Arajol i Farràs
Xavier Brines i Socies
(Col·legi Sant Ermengol 1965-2015)
Àngels Mach i Buch
Antoni Pol i Solé
2016 Josep Vives i Molins
Jaume Riba i Sabaté
Catherine Metayer i Podevin
2017 Albert Salvadó i Miras
Maurici Bellmunt i Carreté
M. Esperança Ivern i Ibáñez
2018 Joan Burgués i Martisella
Maria Felissa Domingo i Molins
Simó Duró i Coma
Anna Riberaygua i Montagut
Pere Miquel Fonolleda i Pérez
2019 Antoni Ubach i Mortès
Eva Julian i Adan
Josep Dallerès i Codina
2020 Josep Carles Forés i Martí (Charly)
Angelina Mas i Joaniquet
Robert Pastor i Castillo
Gemma Piera i Mussons
Alfons Valdés i Puig

RECORDANCES I HOMENATGES

- 2001 Manel Pons i Torres
Eduard Molné i Armengol
Centre Moral i Recreatiu (1905-1992)
2004 Montserrat Palau i Martí
2005 Carme Mas i Alfonso
Miquel Porter i Moix
Esteve Albert i Corp
2006 Rossend Marsol i Clua (Sícoris)
Bartomeu Rebés i Duran
Bonaventura Armengol i Julià
2007 Lúdia Armengol i Vila
Manuel Mas i Ribó
2008 Josep Viladomat i Massanas
2009 Joan Roure i Jané
2011 Josep Fontbernat i Verdaguer
2012 Manuel Anglada i Ferran
2013 Enric Marfany i Bons
Enric Marfany i Gosset
2014 Joan Riera i Simó
Joan Monegal i Castells
2015 Lluís Capdevila i Vilallonga
Jacint Saumell i Bergadà
2016 William Danjon i Dieudonné
Albert Puigoriol i Lladó
2017 Montserrat Porta i Caula
Joan Puig i Salarich
Enric Palmijavila i Ribó
Joan Escaler i Calva
Sílvia de Cambra i Anton
2018 Pilar Riberaygua i Montagut
Daniela Sirés i Giménez
Àngel Blanc i Masdáu
2019 John Morrison
Ambròs Caralt i Güixens
Melcior Font i Marsà
Salvador Brasó i Campderròs
2020 Josep Maria Mercader i Armengol
Enric Graner i Buxó
Antoni Florit i Coll
M. Rosa Ferrer i Obiols
Pep Aguares
Antoni Morell i Mora
Jordi Pantebre i Trasfí
Josep Vives i Molins
Ilke Maréchal
Jaume Casadevall i Costa
Francesc Badia i Batalla
Elidà Amigó i Montanya
Àlex Lliteras i Bonet
Ramon Viñas i Farré
Albert Salvadó i Miras
Òscar Ribas i Reig
Maurici Bellmunt i Carreté
2021 Pepita Pardell i Terrade
Josep Maria Beal i Benedico
Lluís Puig i Ferriol
Joan Margarit i Consarnau
Àngel Pla i Vidal
Bonaventura Adellach i Baró
Pere Caveró i Muñoz
Ann Matschke

ÀGORA
CULTURAL

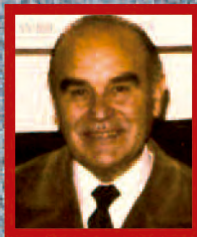
LITOGRAFIES

- 1999 Sergi Mas i Balaguer
2000 Jaume Puig i Duró
2001 Xavier Bobet i Jaumot
2002 Carme Mas i Alfonso
2003 Jesús Ateca
2004 Lluïsa Casas i Grimaldos
2005 Natàlia Senmartí i Tarragó
2006 Núria Martínez i Ruiz
2007 Daina Prat i Albareda
2008 Àlvar de Araujo
2009 Maurici Bellmunt i Carreté
2010 Francesc Galobardes i Carbonell
2011 Mònica Armengol i Prats
2012 Alfons Valdés i Puig
2013 Judit Gaset i Flich
2014 Faust Campamà i Pelejà
2015 Carme Massana i Pelegrí
2016 Neus Mola i Obiols
2017 Àngel Calvente i Gutiérrez
2018 Emma Regada i Garbayo
2019 Martín Blanco i Monópoli
2020 Maria Dolors Novellas i Barceló
2021 Josep Maria Martin Calamonte "Kala"
2022 Margarida Cepèda

RECORDANCES

XAVIER PLANA I SALA

JAUME CABALLÉ I ESTAPÉ

QUIMA CALVÓ I SANTURÉ

ESTANISLAU SANGRÀ I FONT

JOSEP GIRBAL I LLADÓ

MANEL VIUSÀ I CAMPS
GERTRUDIS GALÍ I MALLOPRE

ANTONI ALBÓS I GABARRA

CARME TRAVESSET I TRAVESSET

J. ANTONI MARQUILLÓ I XANDRI

MONTSERRAT CABALLÉ I FOLCH

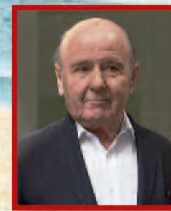

PASCUAL IRANZO I OLIE TE

SIMONA NAUDI I UBACH

JOSEP ANTON ROSELL I PUJOL

JORDI ARISTOT I MORA

HOMENATGES

